

N:o 15 • 2007

Sukupuu

Perustettu Helsingissä
14. II. 1937

VÄÄNÄSTEN SUKUSEURA RY:N JÄSENLEHTI

JULKAISIJA

Väänästen Sukuseura ry
Kotikatu 6 E 11
33710 Tampere

www.vaanastensukuseura.fi

TOIMITUS

Päätoimittaja:
Pentti Väänänen
Julkaisutoimikunta:
Riitta Mäkinen toimitussihteeri
Marjatta Liljeström
Annikki Vuoti

SUKUSEURAN HALLITUS

Esimies:
Pentti Väänänen, Tampere, 040 721 7605
Toinen varaesimies:
Sinikka Aaltonen, Helsinki
Hallituksen jäsenet:
Jari A. Väänänen, Kuopio
Heini Kapanen, Helsinki
Pentti Väänänen, Oulu
Hallituksen varajäsenet:
Markku Väänänen, Nilsä
Marjatta Liljeström, Kauniainen
Markku Väänänen, Pieksämäki
Sukuseuran sihteeri:
Marjatta Liljeström, 040 504 3138
Taloudenhoitaja:
Jari A. Väänänen, 044 528 5500

ULKOASU JA TAITTO

Pasi Väänänen, Sumoa Creative, Helsinki

PAINOPAIKKA

Cityoffset Oy, Tampere
ISSN 1797-1780

4 Esimiehen tervehdys, PENTTI VÄÄNÄNEN

ETTÄ HOJJETTASJ SITÄ LEIVISKEE — MERKILLE PANTAVIA VÄÄNÄSIÄ

5 Ulkoasianneuvos Juhani Jordan Väänäsen muistolle, PENTTI VÄÄNÄNEN

6 Ministeri Marjatta Väänänen kunniajäseneksi, RIITTA MÄKINEN

8 Kauko Väänänen 90 vuotta, PEKKA VÄÄNÄNEN

ELÄMÄTÄ ENTISTEN IMMEISTEN — SUKUTUTKIMUSTA JA MUISTELUA

10 Sänkimäen torpasta poliisiksi Helsinkiin, PERTTI VÄÄNÄNEN

19 Muuruveden sukuhaarasta, MATTI VÄÄNÄNEN

34 Hovin Hanno, kylän mahtimies ja rakennusurakoitsija, ANNE RANTONEN JA MATTI TÖYRÄS

38 Sänkimäen Väänälä, PENTTI VÄÄNÄNEN

43 Savutuvan poika, MAIJU HEMMINKI

46 Apostoli Paavalin Nilsin matka, MATTI-JUHANI TÖYRÄS

51 Piisinkivet, ANNIKKI VUOTI

53 Alavuoton Väänästen mylly, ASSAR VÄÄNÄNEN

VÄÄNÄSTEN VEISTÄMÄÄ

56 Kalakukon ylistys, KALLE VÄÄNÄNEN

57 Näkymätön Viänänen, JOPE PITKÄNEN

KUJ JÄSENIÄ YHTEISEN PERREEN — SUKUSEURA TOIMII

58 Kalevi Väänänen palkittiin vuosikokouksessa, MARJATTA LILJESTRÖM

60 Heikki Väänänen — kansakoulupohjalta teollisuusneuvokseksi, MARJATTA LILJESTRÖM

62 Sukututkimusseminaari Kuopiossa, PERTTI VÄÄNÄNEN

64 Väänäset Pietarilaisserkkujen jäljillä, RIITTA MÄKINEN

67 Väänäsiä Kehvolla ja Nilsin Simolassa, SINIKKA AALTONEN JA PENTTI VÄÄNÄNEN

69 Väänästen sukuseura Suomen aktiivisin, PERTTI/PENTTI VÄÄNÄNEN

70 Stipendinsaaaja väitteli perunatohtoriksi

71 Sukuseuran 70-vuotisjuhla Katajanokan kasinolla, MARJATTA LILJESTRÖM JA PENTTI VÄÄNÄNEN

72 Ministeri Marjatta Väänäsen juhlapuhe, MARJATTA VÄÄNÄNEN

75 Hallitus tiedottaa

76 Vuosikokouskutsu, HALLITUS

Esimiehen tervehdys

SUKUSEURAN HISTORIASSA päättyvä vuosi on kaikkein toimeliaan ja tapahtumiltaan monipuolisin. Vuosikokoukseen oheistapahtumineen osallistui yli 70 henkeä. Pidimme onnistuneen sukututkimusseminaarin keväällä Kuopiossa. Pietarin matkalle saatiin bussilastillinen lähti- jöitä Oulusta Helsinkiin ja Haminaan kesäkuu- sa. Siilinjärven Kehvolle ja Nilsin Simolaan ko- koontui yhteensä 150 Väänäs-sukuista elokuussa. Olimme edustettuina valtakunnallisilla sukupäi- villä Karjala-talolla Helsingissä lokakuussa. Su- kuseuran 70-vuotisjuhlaa vietettiin Katajanokan Kasinolla 17. marraskuuta 101x hengen voimin. Juhlavuoteen liittyen julkaistiin Riitta Mäkisen kirjoittama sukuseuran historiikki.

Väänästen aktiivisuus osallistua eri tapah- tumiin kertoo suvun ja sukuseuran kasvavasta merkityksestä kiireisessä yhteiskunnassa. Suku yhdistää ja antaa tarvittaessa turvaa. On help- po aloittaa keskustelu sukulaisten kanssa, lähteä matkalle tai viettää sukujuhlaa omien parissa. Tämän osoittivat kaikki edellä mainitut tapah- tumat, joihin oli ilo osallistua.

Heinäkuun lopulla saimme suruviestin. Su- kuseuran ensimmäinen varaesimies, ulkoasiain- neuvos Juhani Väänänen kuoli vaikean sairauden muramana heinäkuun 28. päivänä Helsingissä.

Viikko Juhani Väänäsen kuoleman jälkeen Keh- von Väänäset kokoontuivat hänen ideoimaan tapahtumaan Juhani Väänänen oli vielä mukana maaliskuussa vuosikokouksessa ja sukututkimusseminaarissa Kuopiossa. Pietarin pääkonsulina hän olisi ha- lunnut olla meitä vastassa ja isäntänä Pietarissa. Samoin hän olisi halunnut olla mukana 70-vuo- tisjuhlassa marraskuussa. Näihin hän ei enää päässyt.

Vuoden 2008 päätapahtuma on sukujuhla ja sukuseuran sukkokokous 2.–3. elokuuta Ranta- salmella. Toivottavasti mahdollisimman monel- la on mahdollisuus osallistua vuoden päätapah- tumaan esi-isiemme synnyinseuduilla.

Kiitän eri tapahtumien järjestelijöitä ja nii- hin osallistuneita suvun hyväksi tehdystä yhteis- työstä. Esitän myös lämpimät kiitokset tämän lehden valmistamiseen myötävaikuttaneille ja aineistoa toimittaneille henkilöille.

Toivotan lehden lukijoille

Hyvää Joulua ja onnea vuodelle 2008

Pentti Väänänen
Esimies

Ulkoasianneuvos Juhani Jordan Väänänen muistolle

23.6.1948—28.7.2007

HEINÄKUUN LOPULLA saapui Helsingistä suruviesti. Väänästen Sukuseuran ensimmäinen varaesimies, ulkoasianneuvos, Pietarin pääkonsuli Juhani Väänänen kuoli kaksi vuotta kestäneen vaikean sairauden murtamana heinäkuun 28. päivänä Meilahden sairaalassa Helsingissä.

Juhani Väänänen oli Haapalahden Uudenpaikan Väänäsiä Keholta entisestä Kuopion maalaiskunnasta ja suoraan alenevassa polvessa Puiroolahden Antti Väänänen (lautamiehenä mainittu 1546) jälkeläinen. Juhani opintoura kulki Kehvon kansakoulusta Siilinjärven yhteislyseon (yo 1967) kautta Tampereen yliopistoon, josta hän valmistui yhteiskuntatieteiden maisteriksi 1976. Siilinjärven kouluvuosinaan Juhani harrasti monipuolisesti yleisurheilua Siilinjärven Ponnistuksen riveissä. Lukemattomia kertoja Juhani toi viestikapulan allekirjoittaneelle Väänästen viestikvartetissa.

Työnteon Juhani Väänänen opetteli Haapalahdessa talon töissä, joista erityisesti heinäntekosen perinteisessä muodossaan tarjosi monipuolisia mahdollisuuksia uralla etenemiseen ja omien kykyjen testaamiseen. Työnteolle oli ominaista kilpailuhenkinen tuloshakuisuus ja omien voimien koettelu nuorena poikana aikamiesten rinnalla. Nuorena iskostunut työtahti jatkui vielä sairastuvuoteella.

Valtio-opin, tiedotusopin ja julkishallinnon opiskelu tempasi aktiivisen nuorukaisen mukaan opiskelijapolitiikkaan ja sitä myötä Tampereen ylioppilaskunnan hallitukseen 1971 ja edelleen

Suomen ylioppilaskuntien liiton hallitukseen 1972 nuorliberaalien edustajana. SYL:n vilkkaat kansainväliset suhteet tuolloin Juhaniin vastuualueena suuntasivat ammatillisen kiinnostuksen ulkoministeriöön, jonne Juhani Väänänen valittiin tulevalle virkauralle 1973. Palvelu ministeriön eri osastoilla sekä Lontoon, Moskovan ja Oslon suurlähetystöissä 70- ja 80-luvuilla kouliinnuttivat ensimmäiseen johtotehtävään Suomen ja Neuvostoliiton TTT-komitean pääsihteerinä 1986—89. Sitä seurasi hyppäys isänmaan toiselle turvallisuussektorille Suojelupoliisin sihteeristön päälliköksi 1989—94.

Suomen EU-jäsenyys vei ansioituneen diplomaatin kriisinhallintatehtäviin Länsi-Balkanille Mostariin ja Sarajevoon poliittiseksi neuvonantajaksi EU:n Mostarin hallintoon, YK:n Bosnia-Hertsegovinan operaatioon ja kansainvälisen yhteisön nk. Korkean edustajan toimistoon 1994—2000. Sarajevon huippukokouksessa vuonna 1999 Juhani Väänänen oli EU-koordinaattori Alpo Rusin kabinettipäällikkönä. Häntä pidettiin yhtenä Balkanin kriisin parhaimmista asiantuntijoista.

Suomeen palattuaan Juhani Väänänen johti ulkoministeriön Eurooppa-osastolta Suomen toimia Länsi-Balkanin vakauttamiseksi. Helmikuun alusta 2005 Tasavallan presidentti nimitti ulkoasianneuvos Juhani Väänänen pääkonsuliksi Pietariin, jossa hän johti yhtä ulkoasiainhallinnon suurimmista edustustoista kuolemaansa saakka.

Juhani Väänänen arkulla Sinikka Aaltonen ja Pentti Väänänen.

Juhani Väänänen sai sukuseuratoiminnan kodin perintönä. Juhanin isä, kunnallisneuvos Aarre J. Väänänen oli sukuseuran varaesimies ja kunniajäsen. Niinpä Juhani osallistui sukuseuran ti-

laisuuksiin jo lapsena ja selvitti vielä viimeisinä elinpäivinäan Kehvon ja ulkoasianhallinnossa palvelleita Väänäsiä. Hallituksen kokouksissa Juhani oli korvaamatonta historiatietoa aiemmista tapahtumista ja niiden syy-yhteyksistä.

Juhani Väänänen tärkein harrastus oli urheilu. Kouluvuosin yleisurheilu sai jatkoa palloilulajeista. Hän seurasi kuopiolaisten ja siilinjärveläisten joukkueiden pesäpallo- lentopallo-, jalkapallo- ja jääkiekko-otteluita katsomosta ja jos se ei ollut mahdollista, silloin hän katsoi niitä televisiosta. Lisäksi useat ystävät saivat ottelutilanteet tekstiviestinä.

Juhani Väänänen oli hillitty, rauhallinen ja pidetty henkilö. Hän oli taitava, tehtäviinsä keskittyvä, vaatimaton ja aikaansaava diplomaatti. Väänästen Sukuseura menetti ansioituneen johtohenkilön. Sukuseura ottaa osaa Raija-vaimon sekä Hannan ja Villen suruun.

Pentti Väänänen

Väänästen sukuseuran kymmenes kunniajäsen Marjatta Väänänen

Väänästen Sukuseuran 70-vuotisjuhlan yhteydessä pidettiin ylimääräinen sukukokous, joka kutsui seuran kymmenenneksi kunniajäseneksi ministeri Marjatta Väänänen.

ESITYKSEN ASIASTA oli tehnyt jo vuosikokous maaliskuussa. Sääntöjen mukaan kunniajäseneksi voidaan kutsua sellainen seuran jäsen, joka on erityisesti ansioitunut seuran toiminnassa tai muulla toiminnallaan edistänyt huomattavasti seuran tarkoituksen toteutumista. Marjatta Väänänen kuuluu varsinkin jälkimmäiseen lajiin.

Seuratoiminnan ensimmäiseksi tarkoitukseksi on kirjattu suvun perinteiden vaaliminen. Tähän Marjatta Väänänen on osallistunut mm. poliittikkona. Yksi Väänästen muistetuimmista esi-isistä on valtiopäivämies Pietari Väänänen, joka osallistui yhteisten asioiden hoitamiseen

1700–1800 luvun taitteen molemmin puolin. Hänen kotitalonsa myöhempi miniä Hilja Väänänen edusti savolaista kansaa 1950–1960-lukujen valtiopäivillä ja Hiljan miniä Marjatta uusmaalaisia 1975–1991. Molemmat naiset ovat olleet nuoresta pitäen vakaumuksellisia maalaisliittolais-keskustalaisia.

JO ENNEN KANSANEDUSTAJAKSI valintaansa, syksyllä 1972, Marjatta Väänästä tuli toinen opetusministeri Kalevi Sorsan hallitukseen, joka istui kesään 1975. Martti Miettusen hallituksessa 1976–1977 hän oli ainoa opetusministeri ja Sor-

san kolmannessa hallituksessa 1982–1985 toinen sosiaaliministeri.

Helmi Marjatta Väänänen, omaa sukua Kittilä, syntyi Jyväskylässä 1923, muutti pienokaisena lehtimies-isän mukana Turkuun ja sitten Helsinkiin. Hän valmistui filosofian maisteriksi ja avioitui 1950 agronomi, sittemmin päätoimittaja ja professori (h.c.) Jouko Juhani Väänänen (1922–1998) kanssa. Morsiamena tehty ensimmäinen matka Savon sydämeen Muuruveden Murtolahteen oli suuri elämys. Helsinkiläisistä kasvuvuosistaan huolimatta Marjatta Kittilä tunsu itsensä vanhempiensa mukaan varsinaissuomalaiseksi, mutta nautti ja nauttii myös savolaisuudesta, varsinkin taidokkaasta sanankäytöstä. Kahden maakunnan liitosta syntyi tytär Riitta (Mäkinen) ja pojat Tuomo ja Hannu. Lapsenlapsia on seitsemän. Marjatta Väänänen omistaa Koskella Tl isänsä kotitilan, jonka viljelystä nykyään vastaa lähinnä nuorempi poika, diplomi-insinööri Hannu Väänänen.

Siviilityönään Marjatta Väänänen toimi free lance –lehtimiehenä, Kotilieden toimittajana ja Valion tiedotusjohtajana. Maaseudun Tulevaisuuteen hän kirjoittaa edelleen kolumneja nimimerkillä Heikintytär. Hän on korostanut moniarvoisuutta kulttuuri- ja sosiaalipolitiikassa, talonpoikaisia perinteitä ja maakuntien Suomea. Näitä asioita sekä naisen asemaa hän on ajanut myös monenlaisessa järjestötyössä. Ministerin arvonimen hän sai 1994.

SEURAMME TARKOITUKSIKSI on kirjattu myös suvun jäsenten toisiinsa tutustuttaminen, sukuhengen lujittaminen ja kotiseututyön edistäminen. Kaikkiin näihin on Marjatta Väänänen antanut jonkin panoksen.

Suomalaiseen sukuseuratyöhön Marjatta Väänänen on osallistunut ensisijaisesti vanhempiensa jälkeläisenä. Urho Kittilä Koskelta Tl. sekä Helmi Nopola Karinaisista kuuluivat molemmat laajaan sukukuntaan, jonka kantavanhemmiksi

lasketaan karinaislaisten Tilkasten talon 1800-luvun alkupuolella syntyneet seitsemän tytärtä ja yksi poika. Heidän jälkeläistensä muodostavat Tilkasten-Värrin sukuseuran, jonka puheenjohtajana Marjatta Väänänen toimi useita vuosia.

Väänästen Sukuseuran toimintaan Marjatta Väänänen on osallistunut mm. laatimalla sukukokouspakinan vuoden 1964 elvytyskokouksesta, joka pidettiin hänen miehensä Joukon lapsuudenkodissa Murtolahden Murtolassa. Jouko toimi tuolloin sihteerinä. Valokuvaian tilaisuudesta kertyi Marjatan kameralla kelpo sarja. Väänästen sukupuuhun hän on kirjoittanut myös 1977 ja 1981.

Kunniajäsenyyden ensisijaisena perusteluna kuitenkin on, että hän suvun ”poskeisena” on pitkään ja kunnialla pitänyt esillä arvoisaa Väänäs-nimeä esillä varsinkin valtakunnan politiikassa ja muussakin julkisuudessa.

Riitta Mäkinen

Reittiön sukuhaaran vanhin jäsen Kauko Väänänen 90 vuotta

KAUKO VÄÄNÄNEN syntyi 30.6.1917 Nilsin Lehtomäen Myllypurolla ns. Terva-Jussin mökillä Niilon ja Anna Helenan (os. Rissanen) vanhimpana lapsena, joten ikää tähän päivään hänelle on kertynyt puolisen vuotta itsenäistä Suomeamme pidempään.

Kaukon äiti, Anna, syntyi Tahkomäessä 16.3.1894 ja kävi kolme luokkaa Nilsin kansakoulua. Nuoruusvuosinaan 1910-luvulla hän oli ompelijana Helsingissä. Sieltä hän toi Myllypurolle käsikäyttöisen ompelukoneen, jolla valmisti oman perheen vaatteet ja myös naapureiden vaatteita. Annalla oli hyvä lauluääni, niinpä ollessaan Helsingissä hän lauloi kuorossa, jonka mukana tuli vierailleeksi mm. Tallinnan laulujuhliin. Hän halvaantui osittain vuonna 1945 ja kuoli 10.6.1957 halvauksen uusiuduttua.

Kaukon isä, Niilo, syntyi Etelä-Reittiön Tupilassa 14.3.1892 Lauri ja Eeva Reetan perheen viidentenä lapsena. Niilo varttui mieheksi kotitalalla tehden maatalous-, metsä- ja puusepän töitä. Hänen käsistään syntyivät niin huonekalut kuin myös sukset ja työkalut, jotka olivat paitsi kauniita katsella, myös tarpeen mukaisia. Erityisesti haravat olivat heinätöitä tekeville mieluisia. Metsissä Niilo viihtyi myös vapaa-aikanaan, sillä metsästyksellä oli hänen tärkeä syksyinen harrastuksensa, jolla tuona aikana oli taloudellista merkitystä tuoden ruokapöytänsä kaivattua vaihtelua. Hänellä oli tarkka näkö ja vakaa käsi, niinpä luodikolla lintu tipahti pitkältikin matkalta.

METSÄTYÖT JÄIVÄT hänen viimeiseksi työmaakseen, sillä hän sairastui talvella 1923 umpisuolen tulehdukseen ollessaan metsätöissä Pajujärven

Reittiön haaran vanhin Väänänen, Kauko 90-vuotispäivän jälkeen Lehtomäen Rantakalliolla.

Esimies Pentti Väänänen sekä aktiivijäsen Anne Rantonen kävivät onnittelemassa sukuseuran puolesta sukuhaaran vanhinta.

salolla. Hän hiihti sieltä kotiin luullen kipua vain ohimeneväksi vatsasairaudeksi eikä hakeutunut hoitoon. Kuumeen noustua korkealle umpisuolen puhjettua, Salmisen Jussi Väänänen lähti viemään Niiloa Kuopioon lääninsairaalaan hevosella. Matkaa kertyi yli 50 kilometriä, joka vei liian kauan, ja niinpä Niilo kuoli sairaalan leikkauspöydälle 17.2.1923 vain 31 vuoden ikäisenä.

Kauko kävi koulunsa Reittiön koululla. Hän teki kotitalallaan maataloustöitä sekä metsätöitä myös eri puolilla Nilsinää kuin lähikuntienkin savotoilla. Kaivosmiehen ammattia Kauko ehti harjoittaa niin Nilsinää Kinahmin avokaivoksella kuin tovin Otanmäessäkin. Kokemusta teiden ja rautatien rakentamisesta on kertynyt eri puolilla Nilsinää.

VARSINAISEEN PÄÄAMMATTIINSA hän tutustui talvisodan kynnyksellä Salmisen tilan uuden saunan rakentamisessa. Tämän jälkeen kirvesmiehen ammatti työllisti Nilsinässä, Siilinjärvel-

Kesäinen kuva Myllypuron uuden tuvan eteläpäädyssä ehkä vuodelta 1928, jossa Kauko esiintyy ensimmäisen kerran. Edessä vasemmalta: Täti Helena Andelin ja Niilo-veli. Istumassa vasemmalta: äiti Anni, jonka sylissä sisko Aune, isäpuoli Taavetti Pasanen sylissään Hilja-sisko ja Lauri-veli. Takana seisomassa vasemmalta: Viljo Rissanen ja Kauko. Takana yhdistetty talliaittarakennus ja oikealla näkyy tikkaineen hieman vanhaa tupaa, jonka trombi myöhemmin hajotti.

lä ja Pyhäsalmeilla. Ohessa tuli rakennettua koti omallekin perheelle Lehtomäen Rantakalliolle. 1960-luvun alussa Kaukon ja hänen perheensä tie vei rakennustöiden perässä Helsinkiin. Pääkaupungissa asuinpaikkoina olivat vuosien saatossa Pasilan, Kallion ja Hermannin kaupunginosat. Vuonna 1982 eläkkeelle jäädessä tapahtui paluu takaisin omalle mökille Rantakalliolle. Vaimon kuoleman vuoksi lyhyeksi jääneen mökillä asuminen jälkeen Kauko on asunut poikansa perheen kanssa Vantaan Martinlaaksossa, Rajatorpassa ja nyt Pähkinärinteessä Lammasslammen rannalla.

Talvisodan Kauko vietti metsätöissä alipainosta ja toisen korvan kuuroudesta johtuneen nostoväkiluokituksen saaneena. Väli rauhan ai-

kana vuorossa oli mm. lentokentän rakennustyöt Siilinjärven Rissalassa. Vuonna 1944 hän sai kutsun armeijaan ja palveli hevoskenttäsairaalassa jatkosodan loppuvaiheen ja Lapin sodassa.

Kauko meni naimisiin Alma Keinäsen (os. Savolainen) kanssa 1946. Liitosta syntyi yksi poika, Niilo Pekka, 1956.

Poliittiseen toimintaan Kauko meni mukaan sodan jälkeen. Nilsin kunnanvaltuustossa hän istui Helsinkiin muuttoonsa saakka. Helsingissä aktiivinen järjestötoiminta jatkui eläkepäiviin saakka ja Vantaalla sen jälkeenkin.

Pekka Väänänen

Kirjoittaja on Kauko Väänäsen poika.

Sänkimäen torpasta Helsingin poliisiksi

Piirteitä isoisäni isän konstaapeli Kaarlo Vilho Väänäsen elämästä

KUN POIKANI HANNU ilmoitti vaihtavansa insinööriin ammatin poliisiksi ja menevänsä poliisikouluun, palasi mieleen se tosiasia, että olihan isäni isoisäkin ollut poliisi, samoin isäni serkku peräti poliisimestari. Ei isoisäni kuitenkaan isästään – Viipurin poliisista – ollut meille lapsena ollessamme puhunut. Tai ei se ollut kuitenkaan sellaista kiinnostusta herättänyt, että olisi jäänyt mieleen. Samoin kuin Viipuri, ei siinä mitään erikoista ollut, kunnes nyt tätä tutkimusta tehdessäni huomasin, ja itse asiassa tajusin, että isoisäni oli tosiasiaa viettänyt koko lapsuutensa ja kouluaikansa Viipurissa.

PÖLJÄN LASSILASTA SÄNKIMÄKEEN

Tämän tarinan päähenkilö, Kaarlo Vilho Väänänen, syntyi talollisen poikana Maaningan (nykyisin Siilinjärven) Pöljän kylän Lassilan tilan talossa, joka oli ollut Väänästen sukutilana Kaarlo Vilhon syntyessä 6.4.1860 jo lähes sata vuotta. Siellä oli myös hänen isänsä Lassi Samuli syntynyt vuonna 1823 ja mennyt naimisiin 30-vuotiaana 1853 Eeva Sofia Pitkäsen kanssa. Eeva oli talontytär Nilsin Sänkimäestä. Perhe alkoi kasvaa kun runsaan vuoden kuluttua syntyi tytär Anna Helena (s.1854). Anna ei kuitenkaan jaksanut elää vajaata kolmea viikkoa kauempaa. Lassin ja Eevan toinen lapsi oli poika Aaro Heikki, joka syntyi 1856. Kolmas lapsi olikin sitten Kaarlo Vilho.

Kaarlon isoisä Pekka kuoli 1860, jolloin Lassi Samulista tuli Lassilan isäntä. Lassi kuitenkin myi jo 1865 osuutensa velipuolilleen Salomolle ja Juholle ja osti torpan Nilsin Sänkimäestä, mistä hänen Eeva-vaimonsa oli kotoisin. Suomi ja var-

sinkin Savo eli näinä vuosina hyvin vaikeita aikoja. Maatalous oli vielä hyvin alkeellista ja vaati runsaasti työtä. Hallat, kadot ja sairaudet koetelivat väestön voimavaroja, ja ehkä Lassi tunsi itsensä kykenemättömäksi hoitamaan suurta perintötilaa. Mahdollisesti ”viimeinen pisara” oli perheen neljännen lapsen, Aquilina-tytön (s.1863) kuolema punatautiin vain puolen vuoden ikäisenä.

Niinpä hän muutti perheineen vuoden 1865 lopussa uuteen kotiinsa, joka oli Pekka Pitkäsen tilan, Erikkalan eli Sänkimäki No 4:n torppa. Pekka oli Lassin vaimon, Eevan veli ja oli vanhempien kuoltua saanut hoitoonsa tämän vanhan kotitilan. Lassi ei kuitenkaan ilmeisesti toiminut tilan torpparina vaan sai elantonsa perheelleen torpan mailta ja mahdollisesti osittain lankonsa tilalta. Lassi oli Nilsin henkikirjojen mukaan henkikirahasta (”valtionverosta”) vapautettu — hänet mainitaan raajarikoksi. Lassi ei ilmeisesti ollut aikanaan Lassilassakaan osallistunut tilan töihin täysipainoisesti vaan oli ollut ennemminkin seuramies. Lassilan talo oli maantien varressa ja yhtenään oli joku menossa Kuopioon tai Ouluun päin. Sanotaan Lassi Samulin sanoneen: ”Siinolj alituisen sellainen kuohakka talossa, että yhen naesimmeisen aeka mänj vieraeta liähkästäessä ja passatessa ja yhem miehen aeka niitä huastatellessa”. Sänkimäki oli varmaan huomattavasti rauhallisempaa seutua asua.

Lassin ja Eevan perheeseen kuului muuton aikoihin vain kaksi poikaa, 9-vuotias Aaro ja 5-vuotias Kaarlo. Nilsissä perheeseen syntyi sitten vielä kaksostytöt Anna Katri ja Loviisa vuonna 1866. Loviisa kuitenkin menehtyi jo vuoden ikäisenä hinkuyskään 1867 seudulla riehuneen

Lassi Samuli 1893

epidemian aikana. Näinä vuosina (1866 –1869) oli Suomessa viimeinen suuri nälänhätä, jolloin myös erilaiset kulkutaudit pääsivät leviämään. Viljasato oli vain kolmannes normaalista ja 10 % väestöstä kuoli. Usein juuri kiertävät kerjäläiset levittivät tauteja taloihin, joissa löytyi vielä elintarvikkeita, ja näin yksikään tila ei ollut suojassa kulkutaudeilta. Lassin torpan viljelykset olivat ilmeisesti muutenkin vähätuottoiset, sillä Lassi ei todennäköisesti ollut kovin pystyvä maatöiden tekijä ruumiinvammansa vuoksi ja pojat olivat vielä kovin nuoria. Elämä Sankimäen torpassa oli varmaan melkoisen niukkaa varsinkin kun perheessä oli kolme kasvavaa lasta. Niinpä Aaro ja Kaarlo hankkiutuivatkin täysi-ikäisiksi tultuaan elannon hakuun muiden ammattien pariin Kuopioon. Kaupunkiin ei tosin päässyt muuttamaan, ellei ollut työtä tiedossa, mutta sukulaismiehiä oli kuitenkin jo laivureina ja merimiehinä, ja se mahdollisesti helpotti työnhakua.

KAARLO KUOPIOON

Kesäkuun alussa 1881 Kaarlo sitten muutti Kuopioon ja ryhtyi merimieheksi kuopiolaiselle laivalle. Hän matkusteli kesäisin viiden vuoden ajan Kuopion ja Pietarin väliä, joskus käväisten Ruotsin ja Saksankin satamissa. Heti ensimmäisenä kesänä Kuopiossa Kaarlo oli jo kiinnittänyt erään piikatyön huomiota, ja kun syksy tuli, laivaliikenne pysähtyi ja Kaarlo alkoi työt maisa mm. työmiehenä sahalla. Samalla jatkuivat nuorten tapaamiset. Runsaan vuoden kuluttua Kaarlo Vilho tunsu sitten elämänsä sen verran vakiintuneeksi, että uskoi voivansa ottaa vastuun perheen elättämisestä. Niinpä hän nai marras-

kuussa vuonna 1882 Kuopion kaupunginviskaalilla piikana työskentelevän Maria Niskasen (s. 1861), joka oli kotoisin Kuopion maalaiskunnan Jännevirran kylästä. Pariskunnalle syntyi sitten aikanaan poika, Oskari Vilhelm 1.9.1883, mutta hän kuoli jo vuoden ikäisenä rintatautiin (nyk. keuhkotauti). Parin vuoden kuluttua 8.9.1885 syntyi Anna Johanna, joka perusti aikanaan oman perheen Lappeenrantaan Niilo Visakan kanssa.

Vuoden 1885 henkikirjojen mukaan työmies Kaarlo Väänänen asui vuokralla Maria-vaimonsa kanssa räätäli Juho Jauhiaisen talossa. Samassa asuinyhteisössä asui kaikkiaan yhdeksän perhettä ja sen lisäksi kisällejä, renkejä ja piikoja, yhteensä 30 henkeä. Asumisolot olivat varmaan hyvin niukat varsinkin nykymittapuun mukaan.

Vuonna 1886 Kaarlo vihdoin saattoi ”asettua paikoilleen” kun hän pääsi tammikuussa Kuopion lääninvankilaan vartijaksi. ”Vank’nihtinä” hän olikin sitten viisi vuotta, aina maaliskuun loppuun 1891. Sinä aikana Kaarlolle ja Marialle syntyi kaksi poikaa — Kalle Vihtori (Rieska-Kallena tunnettu) syntyi 22.3.1888 ja isoisäni Oskari Gabriel 24.3.1890. Silloin, vuoden 1890 henkikirjojen mukaan, Kaarlo, Maria sekä kolme lasta asuivat talossa, jonka omistivat teurastajat Väänänen ja Laitinen. Talossa asui kuusi perhettä, yhteensä 24 henkeä.

VIIPURIIN

Kaarlون mieli veti kuitenkin eteenpäin. Hän oli kulkenut Viipurissa ja Pietarissa, ja niihin nähdessä Kuopion elämä oli varmaan melko pienimuotoista ja hiljaista. Viipurissa pysähdellessään hän oli ehtinyt katsella ja kuulostella työmahdollisuuksia ajatellen parempaa tienestiä ja perheelleen eteenpäinmenoa – mahtoiko olla mielessä myös lasten koulunkäyntimahdollisuudet. Kaarlo itse oli käynyt Nilsissä vain 4 luokkaa kansakoulua. Muuttoajatus oli ilmeisesti vähitellen kypsyntä ja toteutui sitten tilaisuuden tarjoutuessa – ja varmaan Kaarlolla oli suosituskirjekin Kuopion vankilan johtajalta. Niinpä huhtikuun alussa 1891 Kaarlo sai Viipurissa ylimääräisen poliisikonstaapelin viran (joka sitten vakinaistettiin huhtikuussa 1892) ja toukokuun lopussa

Mantalslängd för Wiborgs

stad

år 1895

4952

fol. 90

Quarter.	Name.	Date.	Persons name and birthdate samt mantalshöjningar				Ant till Indolite för		Mantals höjningar för		Husens höjningar		Husens höjningar		Ant till Indolite för	Husens höjningar	
	Name.	Date.															

Kirjoittaja Kaarlon kotitalolla Mustainveljenkadulla kesällä 2007. Edessä Linnankadun kulmatalo (Katariinankatu 17) ja oikeassa reunassa No. 9 Mustainveljenkadulla

Vilhon työtoveri, ja Väänäsenkulppa, kun hekin olivat siellä jonkin aikaa asuneet.

Näiltä tienoilta kaakkoon ja etelään päästiin Kelkkalan asutusalueelle, johon 1892 perustettiin mäelle kansakoulu. Talot olivat yksikerroksisia puusta rakennettuja ja yleensä niin sijoitettuja, että niissä oli oma pihamaa, jonka lauta-aita erotti naapurista. Samanlaistahan oli asutus ollut Kuopiossakin. Pihalla oli ulkorakennus: halkovaja eli ”liiteri” ja ”huussi”. Kun asuinrakennuksessa oli useita huoneistoja, saattoi ulkorakennuksiin kuulua talli tai versta (työpaja) ammatinharjoittajasta riippuen. Kauempana olevasta kaivosta haettiin tynnyrillä vesi asukkaiden tarpeisiin ja takapihalla voitiin kuivata pyykkiä. Maitomuijat kuljettivat rattailla maitoa ja kermaa, joskus voitakin ”tingin” mukaan taloihin.”

KONSTAAPELI VÄÄNÄSEN viiden hengen perheellä oli Linnoituksen alueella asuessaan asuntona keittiö ja kamari. Säästään päästiin kuitenkin poliisin palkalla muutaman vuoden kuluttua sitten huonetta suurempaan, omaan asuntoon Ristimäessä ja myöhemmin Kelkkalassa. Lapset kävivät aluksi kansakoulua Myllymäen koulussa vanhassa kaupungissa, mutta sittemmin esikouppunki-alueella asuessaan siirtyivät todennäköisesti uuteen Kelkkalan kansakouluun.

Tuon ajan poliisi valvoi edeltäjänsä, kortteli-valvojan tavoin monella tavalla kaupunkilaisten elämää torikaupasta kerjuuseen, ja saattoi jopa sakottaa heikoille jälle meneviä tai palavan tupakantumpin kadulle heittäjää. Kaarlon työstä poliisina Viipurissa antaa jonkinlaisen kuvan seuraavat otteet vuonna 1871 annetusta uudesta asetuksesta Viipurin poliisilaitoksesta. Tässä muutamia esimerkkejä poliisin tehtävistä ja velvollisuuksista:

10 §.

Poliisilaitoksen tarkoituksena on järjestyksen ja turvallisuuden edistäminen sekä itse kaupungissa, että sen erillensä rajoitetussa tiluspiirissä; rikosten, epäjärjestyksen ja kaikenlaisten tapaturmaisten kohtausten estäminen ja poistaminen sekä, kun isompia tahi pienempiä rikoksia on tapahtunut, rikoksentehtäjän ja hänen rikokseen sa osallisten saattaminen lailliseen edesvastaukseen.

Ja pitää siis Poliisin:

1:ksi valvoa sapatin pyhyttä ja katsoa, ettei mitään sitä vastaan sotivata saa tapahtua tahi päästä laillisetta kanteetta;

2:ksi kaupungissa joutilaina ajalehtivain taikka muualta sinne tulleiden tuntemattomain ja passittomain henkien suhteen menetellä joutolaisista ja niiden kanssa menettelemisestä

Konstaapeli Kaarlo Väänänen Viipurissa 1892

Tammikuun 23 päivänä 1865 annetun armollisen asetuksen sekä muiden voimassa olevain määräysten mukaan;

3:ksi kerjäämistä estää ja kiinni käypien kansa menetellä sitä varten annettujen sääntöjen mukaan;

4:ksi katsoa niiden perään, jotka tulevat kaupunkiin työtä hakemaan ja Poliisikamarilta ovat saaneet luvan siellä oleskella, jota varten eri luetelokirja heistä on pidettävä;

5:ksi kaupunkiin tulevista matkustavaisista kirjoittaa täydellinen päiväkirja sekä joka päivä, jos Kuvernööri sitä tahtoo, jättää hänelle luettelo niistä, jotka edellisenä päivänä ovat kaupunkiin tulleet, talonpoikaista kansaa ja maalta tullutta työväkeä siihen kuitenkaan lukematta;

jne.

9:ksi samalla tapaa katsoa kaupungin kestikievarin ja siihen kuuluvain kyytimiesten,

hevosten, kyytirekien sekä muiden kalujen perään, kuin myöskin riitaisuuksien tapahtuessa matkustajain ja kestikievarin tahi kyytimiesten välillä, antaa vääryyttä kärsineelle tarpeellista ja laillista apua;

10:ksi estää kulkemista heikolla jäällä sekä kelkalla laskemista ja hurjaa ajamista kaupungin kaduilla ja avoimilla paikoilla, kuin myöskin eläinten rääkkäämistä;

11:ksi valvoa, että katujen valaiseminen Maistraatin määrääminä aikoina kunnollisesti tapahtuu: että kivilatomus kaupungin toreilla, kaduilla ja avoimilla paikoilla säännöllisesti kunnossa pidetään ja siinä ilmestyvät vajaisuudet joutuisesti korjataan; ettei semmoisten paikkain puhtaana-pitämistä laiminlyödä; että kaupungin kadut ja tieosat talven aikana pidetään hyvässä ja kuljettavassa tilassa; että katujen käytävät pidetään liikanaisesta lumesta vapaina ja, sitä tarvittaessa, sannoitetaan taikka piristellään syysimuhalla tahi muilla sopivilla aineilla kaljaman eli liukkauden estämiseksi; että kaikki katuja ja avoimia paikkoja vastaan olevat pyntkien, porttien ja plankkujen rumentavat vajavaisuudet viipymättä korjataan, sekä että kaupungin esplanaadipuistot, yhteiset istutukset ja muut julkiset kaunistukset ja katulyhdyt hyvästi hoidetaan ja haaskioa vastaan rauhoitetaan, kuin myöskin että sähkölennätintolpat ja langat väkivaltaisuudesta varjellaan;

jne.

18 §.

Komisariuksilta ja konstaapeleilta vaaditaan myöskin, että he kukin vartiopiirissensä, tyyntä tuntevat siinä asuvan väestön sekä alituisella tarkkuudella seuraavat semmoisia henkiä ja heidän hankkeitansa, jotka ovat tunnetut huonosta elämästä ja taipumuksesta rikoksiin.

TUNNOLLISEN POLIISIN HENKINEN TAAKKA

1800-luvun lopulla Viipuri oli koko Itä-Suomen kaupankäynnin ja kulttuurin keskus. Siellä asui saksalaisia, venäläisiä ja ruotsalaisia, joilla oli omia kouluja lapsiaan varten, mutta 1879 oli perustettu yliopistoon johtava oppikoulu suomenkielisille lapsille — Viipurin suomalainen

klassillinen lyseo. Kaarlon työtoverin konstaapeli Pesosen poika kävi tätä Viipurin klassillista lyseota ja oli Väänäsen poikien suuresti ihailema koska osasi mm. latinaa. Kaarlo päättikin panna omat poikansa samaan kouluun, ehkäpä osittain siksi, että lyseon rehtori G.V.Walle oli ollut aikaisemman Mustainveljesten kadun asunnon isännöitsijänä Väänästen siellä asuessa. Niinpä Kalle aloitti lyseon 1899 ja Oskari 1901. Näihin aikoihin Kaarlo toimi henkikirjojen mukaan Lääninrahaston vartijana (Ränterivakt) ja perhe asui Karjaportinkatu 1:ssä Lääninhallituksen omistamassa talossa

Konstaapeli Kaarlo Väänänen pyrki täyttämään kuuliaisesti virkatehtävänsä. Hän onnistuikin, koska sai parin vuoden kuluessa kaksi mitalia: 12.4.1901 ”Stanislain” hopeisen mitalin ”uutтеруudesta” ja 18.4.1903 ”Pyhän Annan” hopeaisen ”viiden vuoden nuhteettomasta palveluksesta”. Toimenpiteet, joita hänen järjestysvallan edustajana oli suoritettava, herättivät kuitenkin jopa kotiympäristössä pahaa verta, vaikka Kaarlo suhtautuikin luonteensa mukaisesti ystävällisesti kaikkiin ihmisiin, ja osasi venäjäkin muutaman sanan. Näinä aikoina koulutovereiden ja ympäristön vaikutus Kaarlon nuoriin poikiin oli luonnollisesti hyvin voimakas. Se muovasi selvän idun isänmaallisuudelle, joka alkuvaiheessaan ilmeni voimakkaana vastustuksena venäläisten sortotoimenpiteitä vastaan ja aiheutti monenlaista kitkaa kotona.

Pitkään oli selvittämättä, että isä oli todellisuudessa yhtä isänmaallinen mieleltään kuin pojatkin, vaikka hänen virkatehtävänsä saattoivat osoittaa muuta. Bobrikovin murhan aikoihin (1904), jolloin Kalle oli juuri päässyt VI:lle ja Oki-veli IV:lle luokalle, poliisien puvut muutettiin venäläis-malliseksi: leveät housunlahkeet pussiksi saappaanvarsien suulle ja furaska päähän. Ei ihme, että koulutoverit alkoivat pitää poliiseja ryssinä, mikä puolestaan aiheutti lisää ristiriitaa isän ja poikien välillä. Tilanne helpottui vasta kun Kaarlo irtisanoutui 10.11.1905 poliisin virasta Viipurissa. Venäjän Japanin sota oli loppunut syksyllä 1905 Venäjän tappioon. Se aiheutti levottomuuksia Venäjällä ja purkautui lopulta lokakuun lopussa rautatielakkona, mikä pian laajeni yleislakoksi. Se levisi pian Pietarista

Suomen puolelle ja Helsinkiin, missä mm. poliisilaitoksessa esiintyi lakkoilua pitkään jatkuneiden venäläistämistoimenpiteiden aiheuttaman yleisen paheksumisen kiihdyttämänä. Ja senaatti oli jättänyt eronpyynnön. Varmaan kaikki nämä ristiriitaiset ja levottomuuksia lietsovat tapahtumat lisäsivät Kaarlon henkistä taakkaa periaatteen miehenä ja esivallalle uskollisena, ja hän päätti lähteä rauhallisemmille seuduille.

MIKKELIN KAUTTA HELSINKIIN

Ehkä Kaarlo lähti perheineen käymään kotitorpassaan Nilsissä vanhaa isäänsä katsomassa, koska hän alkoi vasta 30.3.1906 Mikkeliissä työnsä poliisikonstaapelina. Ja saattoivathan he käydä Kuopion Jännevirralla Maria-vaimonkin vanhempia tervehtimässä. Mutta miksi poliisiksi Mikkeliin? Ehkäpä hän halusi hakeutua pois rauhattomasta Viipurista, vai mahtoiko sillä olla vaikutusta asiaan, että Mikkelin kuvernöörinä (maaherrana) oli Viipurin entinen poliisipäällikkö, eversti Leo Sirelius. Näihin aikoihin myös isän ja poikien poliittiset ristiriidat ja kysymys isänmaallisuudesta olivat tulleet ratkaistuiksi ja sovinto oli syntynyt. Lapsista Kalle jäi Viipuriin suorittamaan lukion viimeistä luokkaa ja tuli ylioppilaaksi 1907 (Oskari oli eronnut lyseon V luokalta 1905).

Mikkeliin kirkonkirjoille Kaarlon perhe tuli 17.12.1906. He asuivat henkikirjojen mukaan Aleksanterinkatu 48:n (nyk. Maaherrankatu) ja Tenholankadun kulmassa. Talo oli puuseppä Otto Oravan hallinnassa ja siinä asui Kaarlo Väänäsen nelihenken perheen lisäksi 33 henkeä. Kaarlo oli Mikkeliissä poliisina vain lyhyen aikaa sillä jo kesäkuun lopussa 1907 hän lähti muuttomatkalle Helsinkiin saatuaan työpaikan Helsingin poliisissa.

Helsingin poliisilaitoksessa tapahtui vuosina 1905 ja 1906 suurlakon ja muiden levottomuuksien vuoksi uuden poliisimiehistön rekrytointia maaseudulta luotettavuuden ja poliisien lukumäärän lisäämiseksi. Niinpä myös poliisikonstaapeli Kaarlo Väänänen astui Helsingin poliisin palvelukseen 5.7.1907 aluksi ylimääräisenä konstaapelina ja syyskesällä 1907 (30.8.) koko perhe ilmestyi Helsinkiin. He asuivat aluksi Lapinlah-

Helsingiläinen vartiokonstaapeli kuvattuna vuoden 1910 tienoilla (kuva Helsingin poliisilaitoksen luvalla)

denkatu 31:ssä (Eteläisen Rautatiekadun kulmaus) sijaitsevassa kerrostalossa, mistä vuoden kulluttua muuttivat Kapteeninkatu 1 E:hen 7.11.1908 ja heti seuraavan vuoden alussa eli 1.1.1909 Lai-
vanvarustajankatu 10 E:hen, sitten puolen vuoden kulluttua kesäkuussa 1909 Vuorimiehenkatu 14. Talo oli todennäköisesti tyypillinen, senaikainen kaksikerrostalo, jossa alin kerros oli kivirakenteinen ja seuraava kerros puurakenteinen. Täällä he asuivat neljä vuotta kunnes muuttivat viereiseen, 1907 valmistuneeseen korkeaan kivitalloon Vuorimiehenkatu 12 D 22:een kesäkuussa 1913 – talo on edelleen olemassa.

Helsingin poliisilaitoksen historia 1826–2001 kuvaa helsinkiläisen poliisin asua seuraavasti: ”Poliisien piti siihen aikaan itse hankkia itselleen virkapuku, joita valmistivat siihen erikoistuneet räätälit. Virkapukuun m/1906 kuului kaksirivinen univormuntakki, jossa oli pysty-
kaulus, kiiltonahkainen, nupilla varustettu kaski

eli kypärämäinen päähine, pitkät housut, saappaat ja kylmille säille verkainen, musta, polven alapuolelle ulottuva mantteli. Koska jokainen virkapuku valmistettiin erikseen, oli varusteissa usein pieniä eroavaisuuksia. Päähineessä oli metallinen kokardi, jossa oli Helsingin kaupungin vaakuna. Vaakuna koristi myös vyönsolkea. Rinnassa konstaapeleilla oli peltinen virkamerkki ja vartiokonstaapeleilla kauluksessa myös numero (Kaarlolla 186). Alipäälyllysten arvoasteet osoitettiin kauluksessa ja hihansuissa kannettavilla kaluunoilla. Aseistuksena oli takin päälle vyöhön kiinnitettävä sapeli ja taskussa kannettava pistooli. Painava pistooli kuitenkin usein ”unohdettiin” kotiin. Sapelilla sen sijaan oli käyttöä:

Sen kun asetti miehen rintaa vasten, niin jo heltisi puukko kädestä. Ja kun räyhäävää saki-laista kamarille vietäessä toiset sällit yrittivät vapauttaa kaveriaan, sai tien auki taivasta myöten vain vetäisemällä sapelin esille.”

Helsingin poliisilaitoksessa oli tapahtunut suuria uudistuksia niihin aikoihin kun Kaarlo astui palvelukseen. Poliisin palkat oli yli kaksinkertaistettu – vuoden palkka vastasi nyt yksien hintaa. Poliisilaitokselle oli myös saatu muodostettua Osoitetoimisto vuoden 1907:n alusta. Sen aikainen poliisipäällikkö Berg oli tarmokas mies, joka usein saattoi lähteä yöksi passikierrokselle kaupungin levottomille alueille vartiokonstaapelin kanssa.

Kaarlo palveli aluksi keskusasemalla (Aleksanterinkatu 22–24), missä tapahtui lyhyt koulutus paikallisiin olosuhteisiin. Sen jälkeen hänet komennettiin II piiriin asemalle Eiraan (Ratakatu 10), missä tehtävät vaihtelivat. Hän oli välillä passissa, putkavahtina, lähettinä jne.

Kaarlo ilmeisesti nautti työstään ja arvosti sitä, koska hän sai 8.5.1913 Annan ritarikunnan kultaisen mitalin ahkeruudesta ja vielä 11.10.1913 Romanoffien hallinnon 300-vuotismitalin. Kesäkuun 16. 1916 Kaarlo nimitettiin vanhemmaksi konstaapeliksi.

LEVOTTOMIA AIKOJA

Vuoden 1917 maaliskuussa tsaarinvalta kukistui Venäjällä ja järjestyksen pito jäi sotavaen huoleksi Helsingissä. Mutta varsin pian järjestäytynyt

työväestö otti järjestyksen käsiinsä ja Helsingin poliisilaitos joutui kaupunginvaltuuston yhdessä työväestön kanssa nimittämän järjestystoimikunnan alaiseksi. Myöhemmin keväällä sitten koko poliisihenkilökunta, erityisesti päällystö, irtisanottiin ja tilalle palkattiin työläisiä sekä mm. vallankumouksellisia ylioppilaita. Järjestyksenpidosta vastaavia kutsuttiin miliiseiksi ja heillä oli punainen käsivarsinauha, jossa oli kirjain H. Kaiken kaikkiaan Helsingissä oli vuoden 1917 aikana useita toimikuntia ja yhteisöjä yrittämässä saada kaupungin järjestyksenpitoa kuntoon siinä kuitenkaan suuremmin onnistumatta.

Kaarlo ilmeisesti kärsi sekavasta tilanteesta koska Eiran poliisiaseman sairaskirjan mukaan Kaarlo oli alkuvuodesta 1917 usein sairaana mm. helmikuun 15 pv:stä maaliskuun 7 pv:ään yhtäjaksoisesti. Kesällä hän oli putkavahtina ja sitten lomalla 14.7 lähtien 9.8. asti, taas 10.8. vapaalla ja sitten sairauslomalla 15.8. asti, jolloin hänet erotettiin ”miehistön vähennyksen” vuoksi.

Kansalaissodan ja pääkaupungin valtauksen jälkeen Helsingin poliisilaitos aloitti toimintansa 13.4.1918 uudelleen. Sodan ja sekavan aikakauden aikana luotettaviksi osoittautuneet poliisit pääsivät jatkamaan työtään ilman eri hakemusta ja niinpä Kaarlokin jatkoi 14.4.1918 jälleen poliisilaitoksen palveluksessa ”vanhana työntekijänä”. Jo 17. huhtikuuta 1918 Uudenmaan läänin maaherra Bruno Jalander lähetti poliisimestarille tiukat ohjeet poliisilaitoksen uudelleen käynnistämisestä: ”...uusi miehistö on mitä ankarimmin valikoiden otettava sellaisista henkilöistä, joiden luotettavuudesta ei vallitse minkäänlaista epäilyä.” On vaikea sanoa mitä Kaarlo teki erottamisensa ja työhön palaamisensa välillä. Oliko hän ”maan alla”, vai palveliko hän sen aikaa liikeyritysten ja NMKY:n muodostamassa Yö-vartijat-organisaatiossa. Toukokuun 22 päivän päiväkäskyssä Kaarlo on hyväksytty vakinaiseksi konstaapeliksi Keskuspoliisiosastolle. Hänet mainitaan myöhemmin kanslian vahtimestarina. Poliisipäällikkö muistutti useassa päiväkäskyssään poliiseja: ”Sattuneesta syystä muistutan vartiokonstaapeleita...” että jos joku puhuttelee poliisia on vastattava kyselijän äidinkielellä, ja jos ei osaa, on kohteliaasti sanottava, ettei osaa kieltä. Kaarlohan varmaan ”solkkasi” Viipurin

Vanhempi konstaapeli Kaarlo Väänänen 1919 Helsingissä

ajoilta venäjää, muttei mitä ilmeisimmin osannut ruotsia ja tämä voi olla yhtenä syynä siihen, että hän sai komennuksen sisätoihin Keskuspoliisiasemalle. Mielenkiintoisena yksityiskohtana päiväkäskyistä toukokuun 1. 1918 on

§ 2 ”Määrätään tarkasti noudatettavaksi, että silloin kun joku poliisipäällystöön kuuluva henkilö saapuu osasto- tai poliisiasemalle, päivystäjä heti kommentaa huoneessa olevat poliisimiehet perus-asentoon sanoilla ”nous reilaan” sekä samalla antaa ilmoituksen tapahtuneista piirissä”. Samassa päiväkäskyssä on

§ 4 ”...Samoin kielletään vartiokonstaapelia ankarimmin lähestymästä katukäytävää silloin kun

käytävällä ohikulkeva häneltä pyytää neuvoja tai ohjeita, vaan on konstaapelin jätävä paikalleen kadulle, sillä se on kysyjän asia tulla konstaapelin luokse, jos on jotain häneltä kysyttävää.”

Poliisipäällystö oli sodan jälkeen suurelta osalta upseereita. Levottomien aikojen jälkeen oli suuren työn takana saada poliisilaitoksen miehistö toimimaan edes kohtuullisen tarkasti sääntöjen mukaan ja olemaan hyvänä esimerkkinä kansalaisille. Jokaisessa päiväkäskyssä oli annettu varoituksia joillekin epäasiallisesta käytöksestä ja erottamisia sattui usein.

*

Täyttäessään kuusikymmentä vuotta 6.4.1920 Kaarlo sai ”Poliisimestarin kiitokset ja 100 mk:n

lahjapalkkion (vastasi konstaapelin 4 pv:n palkkaa) 34 vuoden työstä valtion palveluksessa”. Vähän sen jälkeen eli 14.5.1920 hän sai vielä vapausodan muistomitalin. Vuoden 1924 alussa Kaarlo ylennettiin ylemmän palkkausluokan vanhemmaksi konstaapeliksi.

Joulukuussa 1926 Kaarlo erosi poliisin palveluksesta 66-vuotiaana jääden eläkkeelle lähes 41 vuoden palveluksen jälkeen. Vuoden 1929 alussa hän sitten muutti Marian kanssa Lappeenrantaan tyttärensä Hannan perheen luo. Kaarlo kuoli Lappeenrannassa 13.1.1933 ja haudattiin Lappeenrannan vanhalle hautausmaalle.

Pertti Väänänen

LÄHDEKIRJALLISUUTTA:

Helsingin poliisilaitoksen matrikkelit, miehistöluettelot, komentokirjat ja päiväkäskyt Kansallisarkistossa ja Helsingin poliisilaitoksen arkistossa.

Hietaniemi Tuija: Lain vartiossa. Poliisi Suomen politiikassa 1917–1948. Helsinki 1992.

Keskinen Kimmo, Silvennoinen Oula: Helsingin poliisilaitoksen historia 1826–2001. Helsinki 2004.

Miettinen J.W.: Hajapiirtoja Viipurin poliisilaitoksen vaiheista vuosilta 1836–1936. Viipuri 1936.

Nissilä Viljo: Viipurin kadunnimet. Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita 5. Helsinki 1982.

Ruuth J.W., Kuujo Erkki: Viipurin Kaupungin Historia IV. Helsinki 1981

Viipurin kaupungin henkikirjat 1895, 1900 ja 1905 Kansallisarkistossa.

Viipurin tuomiokirkkoseurakunnan kirkonkirjat Mikkelin maakunta-arkistossa.

Väänänen Jorma: Viipurin Klassillinen Lyseo 1879–1940. Helsinki 1958.

Väänänen Jorma: Väänäs-Kallen Kronikka. Viipurin Suomalaisen Kirjallisuusseuran toimitteita 7. Helsinki 1985.

Kirjoittaja kiittää Helsingin poliisilaitosta auliista avusta tietojen hankinnassa.

Muuruveden Väänälän tarina

VÄÄNÄSTEN SUKUSEURAN VUONNA 1987 Runnilla pidetyn kokouksen jälkeen aloitettiin Muuruveden Väänälän sukuhaaran tutkimus. Seuraavien vuosien aikana tutustuin Väänälän tuvan komeron-nurkassa lojuvaan runsaaseen asiakirja-aineistoon. Vanhat ”russakan pilkuttamat” tilan asiakirjat ulottuvat aina 1800-luvun alkuvuosille, ne ovat lainhuudatuspöytäkirjoja, perinnönjako-sopimuksia, kauppakirjoja, perukirjoja ja oikeuden pöytäkirjoja huoltajuusjutuista sekä riita-asioista. Useimmat asiakirjat ovat suomenkielisiä, muutamat vanhimmat ovat ruotsinkielisiä. Vanhoihin asiakirjoihin tutustuminen ja runsas oma muistitieto aina 1940-luvulta saakka innostivat kirjaamaan myös Väänälän tilan historian paperille. Ennen kaikkea sota- ja pula-ajasta sekä sen jälkeisen murrosvaiheen tapahtumista halusin kirjoittaa ”niin kauan kun ovat vielä muistissa”.

ISOJAOSSA PIRTTIMÄEN TILA LOHKOTTIIN Savisaaren verotalosta numero 1. Sen sai tuollon omistukseensa pappi Målerus, joka myi tilan edelleen Murtolahden Paalanniemen isännälle Pekka Väänäselle vuonna 1808. Kaupan laillisuudesta syntyi pitkälinen oikeusriita. Målerus oli saanut tilan isojaossa ilman vastiketta, ainoastaan velvollisuudella asuttaa se. Hän myi kuitenkin tilan vastoin luovutusehtoja, ennen sen asuttamista. Kun tila oli isojaossa lohkottu, sille annettiin nimi Pirttimäki numero 7 Muuruveden kylässä. Alkuperäisen ”ulkotilan” veroarvo oli neljännesmanttaali ja sen kokonaispinta ala oli 384,11 hehtaaria.

Pekka oli Murtolahdessa Paalanniemen numero 1 isäntä. Pekan ukki Pekka Nuutinpoika oli tullut kotivävyksi Murtolahden Mönkkösen taloon kesällä 1736. Pekka Nuutinpojan nuori vaimo Anna Mönkötär (1720–1772) on sukuhaaran

ensimmäinen nimeltä tunnettu ”kantaäiti”, naimisiin mennessään vain 16-vuotias. Vanhemmissa maa- ja veroasiakirjoissa naisten nimiä ei mainita, vasta seurakunta alkoi pitää kirjaa kaikista jäsenistään, myös ”joutoväestä ja naisista”.

Matti Väänänen

Keväällä 1854 yllämainitun Pekan veljen Nuutin pojat Lassi ja Eero Pekka suorittivat perinnönjaon. Lassi sai osuutenaan Pirttimäen ”ulkotilan”, joka arvioitiin tuolloin 600 hopearuplan arvoiseksi. Lassi sai lisäksi 180 ruplaa päällysrahaa ja kaksi aittarakennusta siirrettäväksi Paalanniemestä Pirttimäen ”Väänälään”. Irtain omaisuus kuten karja, työkalut ja kalanpyydykset jaettiin erikseen, niistä ei ole säilyneissä asiakirjoissa merkintää. (Eero Pekan tarinan on Kyösti Väänänen julkaissut Väänästen sukupuussa No. 7 vuonna 1973.)

LASSIN AIKA

Lassi (1813–1888) oli Muuruveden Väänälän talon ensimmäinen isäntä ja linjassaan kymmenes Väänäs- sukuinen suoraan alenevassa polvessa Kuopion Kehvolla asuneen Antti Väänäsen (1546–1573) jälkeen. Lassin ensimmäinen vaimo Helena kuoli 1844, kun vielä asuttiin Murtolahden Paalanniemessä. Lassi otti nuoren vaimon Karoliina Liljan (1825–1889) vajaa kymmenen vuotta ennen Väänälään muuttoa.

Perheen muuttaessa kylmälle ulkotilalle aikaisin keväällä 1855 siihen kuului neljä lasta, Lassi 14 v. (Helenan poika), Paavo 8 v., Maria

Matilda 5 v. ja Loviisa 3 v. Karoliinan vanha äiti Liisa tuli myös mukaan Väänälään. Muuton aikaan Karoliina odotti neljättä lastaan, Johannaa, joka syntyi sitten myöhäissyksyllä. Muuttaessaan Lassi oli 42-vuotias ja Karoliina 30.

Ennen perinnönjakoa, elokuussa 1837, Lassi ja hänen vanhempi veljensä Eero Pekka olivat anoneet ja saaneet passin Pietarissa käyntiä varten. Kävivätkö he koskaan Pietarissa ei varmuudella tiedetä.

PERHEEN MUUTTOA ULKOTILALLE valmistettiin huolellisesti etukäteen. Rakennusten hirret tehtiin kaskan kaadon yhteydessä. Pihkantuoksuinen savupirtti oli jo rakennettu, navettarakennuksen hirret olivat valmiina. Lassin ensimmäinen rakennustyö oli navetan ja sen lähelle tulevan tulisijalla varustetun kodan rakentaminen. Muuttoa edeltävänä kevättalvena rekikeliä aikaan oli ajettu pääosa Paalanniemestä saadusta perintöirtaimesta. Samoin perinnönjaossa saadut kaksi aittaa oli merkattu, purettu ja hirret ajettu Väänälään.

Talon paikaksi valittiin aurinkoinen mäenlaki keskellä kaskimaita ja tulevia peltoja. Pihapiiriin kuului sopivasti myös suuri kivi ja sen juurella kasvavat ”pitämyspuut”, tuomi ja pihlaja. Vielä minäkin, viidenkymmenen vuoden jälkeen, tunnen Väänälän tuomen mustien marjojen kirpeän karvaan maun suussani.

Ensimmäinen asuinrakennus oli tilava savupirtti, tuvan nurkassa oli suuri luonnonkivistä muraattu kiuas. Talvella, kun savupirttiä lämmitettiin, makasivat lapset nahkaisiin kääriytyneinä savun alla pirtin lattialla. Ensimmäisen asuinvuoden aikana uhrikivi ja pitämyspuut saivat nähdä monta harrasta tilaisuutta. Ensimmäisen tilaisuus oli heti muuton jälkeen kun Pumpuli-lehmä poiki. Karoliina kaatoi osan juustomaidosta pyhälle kivelle. Näin varmistettiin tulevan vuoden karjaonni ja taattiin tilalla asustelevien Maahisten suosiollinen suhtautuminen uusiin asukkaisiin, heidän karjaansa ja viljelyksiinsä.

Anoppi Liisa oli kehottanut näin toimimaan, sillä näin oli aina menetelty Murtolahden puolella, kun haluttiin varmistaa karjaonni sekä hallan pysyminen poissa huhdasta. Lasten kysel-

lessä asiaa Liisa kertoi keväisen maitotilkan hii-den lapsille suojaavan koko kesän karjan käynnin metsälaitumella susilta ja muilta pedoilta sekä varmistavan etteivät elikot joudu metsänpeittoon tulevana suvena.

Eräänä valoisana toukokuun iltana, kun naiset ja lapset olivat jo menneet yöpuulle, Lassi isäntä käyskenteli pihatantereella. Tuona päivänä oli kylvetty kevään ensimmäinen ohra ”männävuonna” poltettuun kaskeeseen. Lassi katseli kotvan kylvöstä ja haki Heikki sedän huomenlahjaksi antaman paloviinaleilin. Lorautti siitä ryyppy uhrikivelle, katseli vielä ohrakylvöstä ja tuumasi: ”Jos vähänkin Pellonpekko on suosiollinen, tuosta huhdasta leikataan Laurin päivän aikaan hyvä otrasato”. Kylvös oli ensimmäinen tuohon kaskeeseen. Kaski antaa vähän itään mutta sen eteläreuna on raivattu niin, ettei metsä pääse varjostamaan. Hallan ei luulisi nousevan näin ylös rinteeseen, Heikkikin totesi käydessään ”männäkesänä” ettei tämä kaski ei ole hallanar-ka.

Lassi otti leilistä aika kulauksen paloviinaa — otti vielä toisenkin ja makusteli vielä kotvan voimakasta makua. Samalla hän muisti sen usein kuullun toteamuksen, Heikki on pitäjän paras viinanpolttaja. Lassin siinä maistellessa paloviinan voimakasta viljan makua, hänen mieleensä nousi selvästi muutama viikko aiemmin tapahtunut muutto.

Anoppi Liisa puhkesi tuolloin runolliseksi ja lausui:

Pyhät on pihlajat pihoilla,
pyhät oksat pihlajissa,
marjat sitä pyhemmät

Karoliina lisäsi siihen: — ”pirutkaan eivät lähes-ty sellaista pihaa jossa pihlaskiven juurella pyhä pihlaja kasvaa”.

Mäenlaki on osoittautunut vuosien myötä erittäin sopivaksi talonpaikaksi. Se ei ole ollut hallanarka, paikalla on menestynyt puutarha erinomaisesti ja myös monen lajin omenapuut ovat antaneet runsaan sadon vuosikymmenien varrella.

Asuinrakennus rakennettiin aivan mäen lalle, samoin karjasuoja ja kota sijoitettiin aivan savupirtin välittömään läheisyyteen. Talon ympäristön metsiä oli kaskettu jo aiempina kesinä

niin, että ensimmäisenä keväänä voitiin kylvää ohraa ja naurista. Kaskenpoltoa laajennettiin uusille alueille. Rakennusten läheisyyteen muodostui peltoja joita lannoitettiin karjanlannalla. Isännälle ensimmäiset vuodet uudistilalla olivat työntäyteisiä, piti rakentaa uusia rakennuksia ja kasketa uusia alueita. Viljan leikkuu ja riihenpuinti olivat syksyisin tärkeimmät työt.

Emännällä oli pirtissä kädet täynnä työtä, parhaimmillaan hänen täytyi ruokkia ja vaa-tettaa kuusi lasta, myös navettatyöt kuuluivat emännän jokapäiväisiin tehtäviin. Liisa-mummo tosin autteli vointinsa mukaan. Ensimmäisen vuoden aikana Väänälään muuton jälkeen perhettä kohtasi onnettomuus kun kolme ja puolivuotias pikku Loviisa kuoli.

Kuudennen ja viimeisen lapsensa, Aaro Heikin, Karoliina sai ollessaan 37-vuotias, vanhin tytöstä Maria Matilda oli tuolloin 12-vuotias.

Eläinten rehut tehtiin noina aikoina luonnonniityiltä, soilta ja purojen varsilta. Heinä kaadettiin viikatteella, kuivattiin luoilla tai haasialla. Se koottiin kantamalla takkavitsalla tai sapilailla paikalle tehtyyn suovaan tai pielekseen. Kaukana sijaitsevista suovista, kuten Honkasenniementä, heinät vedettiin kelkalla miesvoimin vasta keväisillä hankikeileillä navettaan. Lähiniityiltä tehdyt heinät käytettiin alkutalvesta. Kaskipelloissa kasvatettiin viljaa, pääasiassa ohraa ja ruista. Vilja leikattiin sirpillä, sidottiin lyhteiksi ja kasattiin kuivumaan kuhilaille. Kuhilaille kuivatetut lyhteet ajettiin riiheen ja ahdettiin yläorsille tähkäpää ylöspäin. Riihessä kuivatut lyhteet pudotettiin sitten alas lattialle ja pui-ttiin riusalla. Ruumenet erotettiin jyivistä tuulen avulla viskaamalla. Myöhemmin hankittiin käsin pyörítettävä jyvien siivouskone.

Jokapäiväiseen ravintoon kuului tavallisesti leipää, lihaa, kalaa, ohrapuuroa tai ruishuttua, talkkunaa, naurista ja luonnonmarjoja. Juomana oli raikkaan lähdeveden lisäksi maito ja piimä sekä sahti. 1800-luvun puolivälin paikkeilla tuli savon perukoille aivan uusi hyötykasvi, peruna. Pian se löysi tiensä myös Karoliinan ruokapöytään.

Vuosien myötä elämä uudistilalla alkoi muoutoutua normaaliksi, elämä tosin oli niukkaa. Rahanmenoja oli monenlaisia, rakennuksia piti

rakentaa lisää, rakennushirsien teossa ja ajossa tarvittiin renki, peltotyökaluja piti hankkia lisää. Kahdeksanhenkinen joukko tarvitsi ylläpitoon kaikenlaista ja verottajakin pakkasi alituisen päälle.

Vanhimmat pojat, Lassi ja Paavo auttoivat ulkotöissä ja vanhin tytär, Maria Matilda, hoiti pienempiä lapsia ja autteli muissa tupatöissä. Lassin ja Karoliinan kaikki kolme aikuisiksi kasvanutta tytärtä menivät miniöiksi lähikylien taloihin. Maria Matilda täytettyään kaksikymmentäkaksi vuotta meni torppari Paavo Soiniselle, Eveliina meni Wille Niskaselle ja Johanna kaksikymmenvuotiaana Aaro Hoffrenille Kuopioon. Naimisiin mentyään tytöt myivät perintöosuutensa Väänälästä ja saivat siitä kukin 1000 markkaa.

Lassi kuoli 75-vuotiaana keväällä 1888 ja Karoliina vuotta myöhemmin 64-vuotiaana.

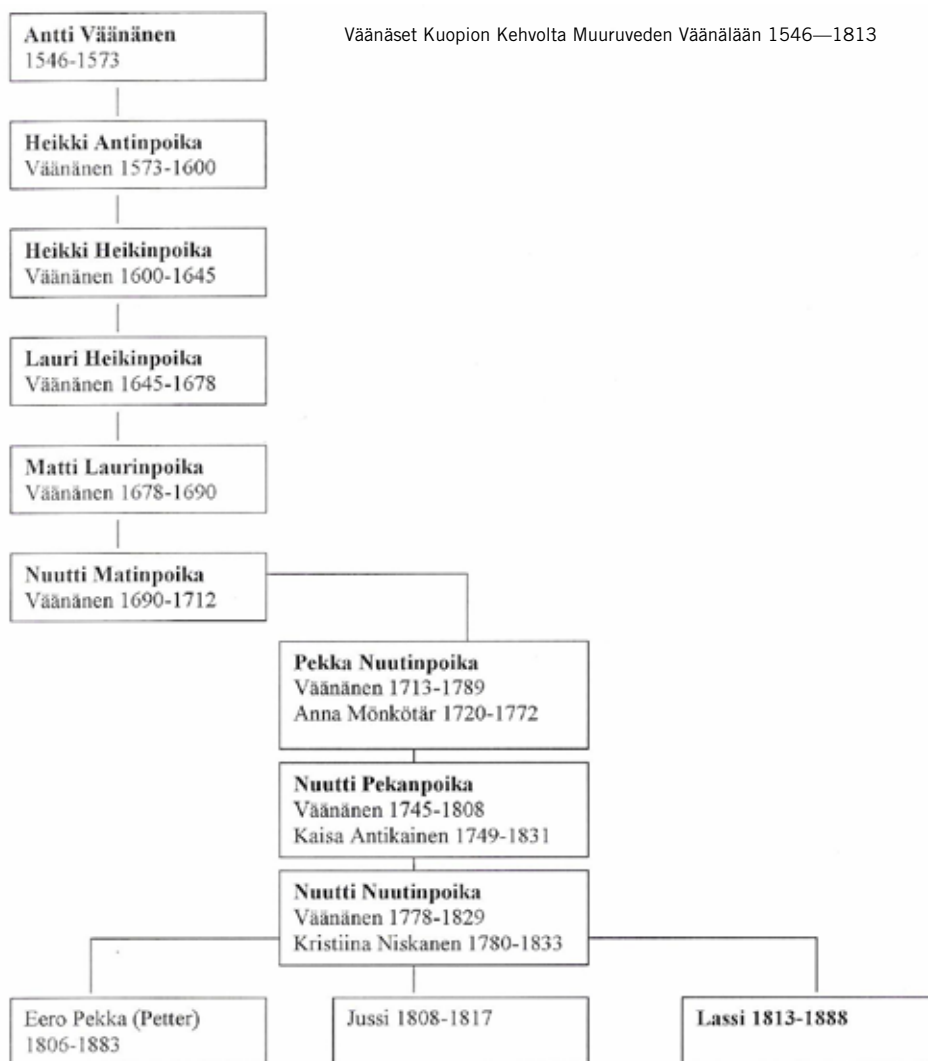
AARON AIKA

Sisarussarjan nuorin oli Aaro Heikki. Aaro meni naimisiin 21-vuotiaana Helena Koposen kanssa, Helleena kuten häntä paikallisesti kutsuttiin, oli kieverintytär Melalahdesta. Häät pidettiin myöhäissyksyllä 1883. Parin 15 vuotta kestäneen avioliiton aikana syntyi kaksi tyttöä ja kolme poikaa. Nuori miniä Helena ehti opetella talon tavoille kuusi vuotta ennen anoppinsa Karoliinan kuolemaa. Vanhapari Lassi ja Karoliina ehtivät nähdä kahden lapsenlapsensa, Jenny Helenan ja Otto Heikin syntymän.

Aarosta tuli Lassin kuoleman jälkeen Väänälän toinen isäntä. Aaron veli Paavo ja velipuoli Lassi myivät perintöosuutensa tilasta Olli Hakkaraiselle ja tämän apelle Juho Heikkiselle. Kokonaiskauppasumma oli 12 000 markkaa. Aarolle ja Helenalle jäi tämän jälkeen omistukseensa ainoastaan yksi kolmasosa Väänälän alkuperältään neljännesmanttaalin verotalosta.

Paavon kerrottiin olleen hieman poikkeava, sanottiin että hänellä on ”kahdet vehkeet”.

Aaro kuoli ”lentävään keuhkotautiin” talvela 1898 ollessaan 36-vuotias. Hän ehti olla Väänälän isäntänä isänsä kuoleman jälkeen ainoastaan kymmenen vuotta. Aarolta jäi viisi lasta, joista vanhin oli 14- ja nuorin 2-vuotias sekä erittäin velkainen talo. Leskiemäntä Helena määrättiin

oikeuden päätöksellä lastensa huoltajaksi ”kun kukaan muukaan ei suostunut huoltajaksi”.

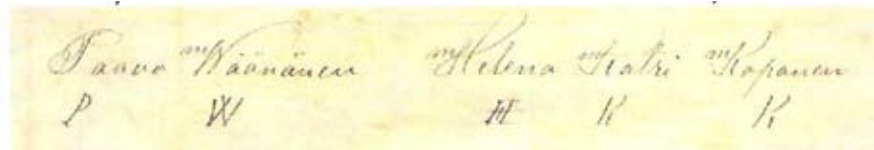
HELENAN AIKA

Aaron kuoleman jälkeen suoritetussa perunkirjoituksessa tilan taloudellinen tilanne oli seuraava: kiinteistön arvoksi arvioitiin 3 500 markkaa ja irtaimen 1 438,60 markkaa, yhteensä 4 938,60 markkaa. Velkojen arvoksi summattiin 3 089,88 markkaa, puhdas omaisuus oli siis 1 848,72 markkaa. Velkamiesten luettelossa on 15 nimeä ja seuraavia ammatteja: talollinen, torppari, loiseläjä ja kuppari. Waivasten osaksi kunnalle oli mer-

kitty 6 markkaa 18 penniä. Perunkirjan maininta ”saatavia tukkirahoja 250 markkaa” kertoo, että tällä seudulla tukkipuuta alettiin ostaa sahattavaksi jo 1800 -luvun lopulla.

Vallinnutta hintatasoa kuvaavat seuraavat esimerkit: lypsylehmä 50, lammas 5 ja sika 10 markkaa, kirves markan, waskinen kahvipannu 8, waskinen lehmänpöytä 1 markka 25 penniä sekä lakilamppu 1 markka 50 penniä. Irtainluettelo on jaoteltu yksityiskohtaisesti: on hopeata, waskea, puukaluja, huonekaluja, eläimiä, pito- ja makuuvaatteita, rautakapineita, pelto- ja ajokaluja sekä kalanpyydyksiä.

Vuosisadan vaihteessa Väänälän tilalla oli

Paavo Väänänen ja Helena Koposen (Väänänen) puumerkit vuodelta 1898.

päivänä lokakuuta 1926
Helena Väänänen
 (Nimi)

Huhtikuuta 1934
Hilja Hartikainen
 205 Väänänen

yksi hevonen, 7 lypsylehmää, 2 hiehoa, 5 lamasta ja 3 sikaa. Merkille pantavaa on perunkirjassa esiintyvä luettelo kalanpyydyksistä: 10 rysää sekä potku- ja särysverkkoja. Aaron isä oli jo nuoruudessaan Paalanniemessä ollut innokas kalamies. Aaron sedän, Eero Pekka Väänänen tiedetään harrastaneen kalastusta koko elinaikansa. Helena emännöi velkaista taloa ja hoiti lapsikartasta. Väänälässä työskenteli tuohon aikaan renki Topi. Talvisin Topi ajoi rahtia ruuna Köpillä Kuopiosta Muuruveden kauppiaille. Niukkoina aikoina rahdinajolla oli suuri merkitys tilan taloudelle. Helenan muistetaan maininneen: ”Topi ja Köpi olivat Väänälän pelastus”.

Helenan ja Aaron viidestä lapsesta kolme jäi kotitalalle. Juho Pekasta (Janne) tuli valtataistelun jälkeen Väänälän kolmas isäntä. Taistelu käytiin vanhimman veljeksensä Oton ja Juhon välillä. Perinteisen tavan mukaan isännöitsijä olisi kuulunut vanhimmalle pojalle. Juho kuitenkin ”kaappasi” isännöitsijyyden. Veljesten tiedetään ottaneen yhteen ja Juhon kopauttaneen Ottoa niin että ”orkoset” näkyivät viikon verran. Isännöitsijyyden saavuttamiseen vaikutti myös se, että Juho isänsä kuoltua tarttui rohkeammin aurankurkeen. Hän oli ehtinyt käydä koulua ainoastaan yhden vuoden kiertokoulussa, missä hän oppi lukemaan.

Sisaruksista vanhin Jenny oli käynyt neljä vuotta kiertokoulua ja oli oppineisuudestaan ylpeä. Vaatimattomana luonteena hän ei sitä suoraan sanonut, mutta ymmärsin hänen korostaneen omaakin oppineisuuttaan kun hän kertoi naapurin isännästä: Kyllä se Yrjölän ukko tietää sen asian, se kun on koulujakin käynyt”. Otto,

Ville ja Hilja olivat käyneet jo ”oikeata koulua”, jossa opetettiin uskonnon ja lukemisen lisäksi kirjoittamaan sekä laskemaan.

Sisarukset Jenny ja Otto eleivät koko elämänsä Väänälässä omassa taloudessaan ja omassa kamarissaan. Nuorin tytöistä, Hilja, meni naimisiin Olli Hartikaisen kanssa ja päätyi miniäksi Pieksän rannalle Niininiemeen.

NUORIN POIKA, VILLE läksi 21-vuotiaana Amerikkaan. Pilettirahat 300 mk hän sai lainaksi Hovin Heikiltä (Heikki Savolainen). Rahasumma vastasi hyvän hevosen hintaa. Villen matka kulki reittiä Kuopio-Hanko, josta edelleen laivalla Southamptoniin ja New Yorkiin. Laivapiletti maksoi tuolloin 263 mk. Nytemmin on Elliksen saarella sijaitsevaan Amerikan siirtolaisten kunniamuuriin, paneliin numero 573, kaiverrettu: Lauri Wille Waananen Muuruvesi, Finland.

Ville ja hänen kanssaan Amerikkaan matkustanut serkkunsa Veikko Koponen kävivät keväällä 1913 hyvästelemässä Villen sisarta Hiljaa rippikoulun pihalla Muuruvedellä juuri ennen lähtöään. Tuo hyvästely oli heidän viimeinen tapaamisensa. Myöhemmin sisarukset olivat keskenään paljon kirjeenvaihdossa.

Kerrotaan että Villen lähtöpäätökseen vaikutti merkittävästi seuraava tapaus. Ville oli mennyt ajattelemaan kerran paikallisiin kommunistien iltamiin. Kun vahvan isänmaallisen hengen omanneessa kodissa asiasta kuultiin, vanhemmat veljet päättivät opettaa nuorta Villeä ja antoivat hänelle roimasti selkään. Villestä ja hänen vaiheistaan Amerikassa olen kertonut

Väänästen sukupuun numerossa 11/1995.

Juho Pekka (Janne) meni naimisiin keväällä 1922 Kajaanista naapuriin muuttaneen Martta Puustisen kanssa. Martta oli saanut 10 000 markkaa perintöä lähtiessään kotoaan. Tästä hän oli myöhemminkin ylpeä, sillä se oli antanut itsevarmuutta muutoin niin alistetussa asemassa eläneelle miniälle.

HÄIDEN AIKAAN VÄÄNÄLÄSSÄ asui monenlaista väkeä, emäntä Helena ja Juhon kolme sisarusta, Jenny, Otto ja Hilja. Hilja muutti sitten puolen-toista vuoden kuluttua miniäksi Niininiemeen.

Juholle ja Martalle syntyi heidän 18 vuotta kestäneen avioliittonsa aikana viisi lasta, kolme tytärtä ja kaksi poikaa. Vanhaemäntä Helena ehti nähdä kolmen lapsenlapsensa syntymän, Toini, Lyyli ja Irja ehtivät syntyä ennen mummon kuolemaa keväällä 1930.

Maanviljelystä harjoitettiin 1920-luvulla perinteiseen tapaan, hoidettiin lypsy- ja lihakarjaa, peltaja viljeltiin vuoroviljelynä, heinää niitettiin myös luonnonniityiltä. Pellot lannoitettiin karjanlannalla, talvisin pellon parannukseksi ajettiin myös suota ja savea. Muistona näitä ajoilta on vieläkin Väänälän läheisyydessä sijaitsevat laajat vedellä täyttyneet ”suohaudat”.

Maito separoitiin, kermasta valmistettiin voita joka myytiin, siat ja muut eläimet teurastettiin syksyisin kotona ja vietiin laivalla Kuopioon myytäväksi. Talvisin karja oli sisäruokinnassa ja kesäisin se laidunsi metsässä, määrätty metsäalat ja luonnon niityt oli aidattu karjan laiduntamista varten. Pelloilla ei karjaa laidunnettu, ne oli varattu yksinomaan viljan viljelyyn ja talvirehun tuotantoon.

Helena-emännästä muistetaan, että hän oli hoikahko normaalikokoinen nainen. Hänellä oli jakaus keskellä päätä ja usein huivi päässä solmittuna leuan alle, kaulassa hänellä näkyi struuma. Hän iloitsi lastenlastensa syntymästä ja hoiti heitä hellästi. Helena hoiti lapsenlapsiensa hinkuyskää seuraavasti: lapselle annettiin lääkärin määräämät lääkkeet ja kamferitippoja, lisäksi lasta roikotettiin jaloista ja taputeltiin selkään niin että henki lähti paremmin kulkemaan.

Emäntänä Helena oli määrätietoinen ja päättäväinen, hän hoiti taloutta pitkäjänteisesti. Sen

hän oli oppinut saatuaan hoidettavakseen miehensä kuoleman jälkeen ison lapsijoukon ja velkaisen talon. Hänen muistetaan tosin joskus sortuneen torailuun miniänsä kanssa.

Vuoden 1915 paikkeilla Väänälään oli otettu huutolaissisarukset Kalle ja Sirkka Rissanen, jotka elivät talossa koko lapsuutensa. Lasten äiti Sofi oli hylännyt pienet lapsensa, vuoden vanhan Sirkkan ja kolmivuotiaan Kallen. Helena-emäntä heltyi vielä 54-vuotiaana ja otti lapset hoitoonsa, hänen omat lapsensa olivat jo aikuisia, nuorin tyttö Hilja, oli tuolloin 19-vuotias. Sirkka asui myöhemmin useita vuosia perheineen hyrryläisenä Väänälässä.

VUONNA 1918 OTTO, vanha suojeluskuntalainen, määrättiin osallistumaan Vienen retkeen. Virallisesti retki koottiin vapaaehtoisista, mutta Otto kertoi: ”määrättiin yksi mies talostaan”. Retkikunta oli sotilaallisesti järjestetty kolme komppaniaa käsittänyt osasto. Sen perimmäinen tarkoitus oli nostattaa karjalaiset venäläisiä bolševikkejä vastaan. Retkikunta eteni Kuhmon korkeudelta aina Vienenmeren rannalla sijaitsevaan Venäjän Kemiin saakka. Otto toimi retkellä arvostettuna hevostmiehenä, hän kertoi meille monia merkillisiä tarinoita tuosta Vienenretkestä, kuten: ”Siinä junassa, jolla suojeluskuntalaiset matkustivat Kuopiosta Kajaaniin oli kantikaaat pyörät”.

Samalle Vienenretkelle osallistui myös naapurissa asunut enoni Oskari Puustinen. Vienenretkestä on kirjoitettu kirja, ”Suomi suureksi, Viena vapaaksi”.

Uusi hirsinen tuparakennus rakennettiin 1920-luvun alkuvuosina, tupa oli kooltaan 8,5x8 metriä. Tuvan koilliseen nurkkaan muurattiin luonnonkivistä suuri uloslämpiviä uuni (3,5 x 3 m.). ”Kuusi viikkoa se muurari Toloppi sitä uunia lauloi”, tapasi Jenny kertoa. Talvisaikaan lapset nukkuivat uunilla, se oli tilava ja sinne mahtui useita nukkujia. Muutaman kerran äitini Martta vei myös rukkinsa uunille, siellä hän lämpimässä kehräsi lankaa tapansa mukaan hyräillen ja sivusuunnassa hieman huojuen.

1930-luvun puolivälissä lisättiin tuvan sivulle kolme kamaria entisten lahonneiden tilalle.

Helenan kuoleman jälkeen isännyyden otti hänen poikansa Juho Pekka (Janne), hän oli Väänälän kolmas isäntä. Hänen vaimonsa Martta oli kolmas emäntä. Muodollisesti Juho oli ollut talon isäntä jo kolmisenkymmentä vuotta, mutta todellisuudessa taloa oli isännöinyt vanhaemäntä Helena aina kuolemaansa saakka.

Helena kuoli keväällä 1930 ollessaan 69-vuotias. Hänen hautajaisensa olivat suuret pidot, jotka perunkirjan mukaan maksoivat 4000 markkaa. Perunkirjasta ilmenee, että tila oli hyvin suoriutunut entisistä suurista veloista, olipa vielä Suomen Maatalouspankissa säästöissä 10 610 markkaa. Kotieläimiä tilalla oli osapuilleen sama määrä kuin 32 vuotta aiemmin, 1 hevonen, 6 lypsylehmää, 2 vasikkaa, 2 sikaa, 2 lammasta ja 7 kanaa.

Merkillepantavaa on että maatalouskoneita oli ostettu runsaasti lisää sitten Aaron kuoleman. Maitokone, silppukone, rullakarhi, jousikarhi, aura ja sorkka-aura sekä ompelukone olivat tilan koneet vuonna 1930. Perunkirja mainitsee myös kaksi kappaletta kultasormuksia, Helenan ja Aaron sormukset.

Aaro siis kihlasi Helenan 1883 oikein kultaisella sormuksella. Sen sijaan Väänälän ensimmäisellä isännällä Lassilla ei ollut varaa hankkia morsiamelleen Karoliinalle kultaista sormusta vuonna 1846 asuessaan Paalanniemessä. Lassi lienee kihlannut Karoliinan tuohisormuksella.

1930- ja 40-luvulla elettiin totuttuun tapaan, viljeltiin peltoja vuoroviljelyksellä ja hoidettiin karjaa. Talvisin karja oli navetassa sisäruokinnassa ja kesäisin laidunsi lähialueen aidatussa metsässä. Talvella tehtiin metsätöitä, talouden tarvitsemat polttopuut oli tehtävä ja ajettava metsästä. Useina talvina tehtiin myös savottaa, hakattiin ja ajettiin halkoja tai tukkeja myytäväksi. Metsästä saatavat puunmyyntitulot olivat olennainen osa tilan tuloista.

Kulkumiehiin noudatettiin Jannen isännyyden aikana Väänälässä ikimuistoista tapaa, jonka mukaan kulkijan tuli tehdä työtä saamastaan ruuasta tai yösijasta. Kerpun teko, puun pilkonta, havun hakkaus, apeolkien silppuaminen tai heinänteko olivat tavallisimpia korvaustöitä.

Ajoittain talossa kävi kiertäviä ammattilaisia: veitsenteroittaja, tinuri, suutari, kuohari, reen tekijä, ompelija, kulkukauppias ja aiempina aikoina myös laukkuryssiä. Ammattilaisilta ostettiin palveluksia vain tarpeen mukaan, sillä ne oli maksettava selvällä rahalla.

Mustalaiset kulkivat hevosilla, heitä oli usein täysi kuorma. 1940-luvulla kävivät usein Kalle ja Ruusa Hagert sakkeineen, eikä heitä koskaan käännytetty pois. Jos mustalaisille ei haluttu antaa yösijaa, heille kerrottiin että meillä on surua, ruumis lepää riihessä. Kuullessaan ruumiista mustalaiset läksivät pian liikkeelle etsimään yösijaa toisaalta.

Vanhapoika Otto oli eriytynyt äitinsä kuoleman jälkeen omaksi taloudeksleen, hänellä oli pari kolme lehmää ja hevonen, pellot oli myös jaettu ”vissillä puheilla”. Vanhanapiika-sisar Jenny hoiti molempien veljesten karjaa, perinteisesti talon miehet kuitenkin hoitivat omat hevosensa. Kaksi- ja kolmekymmenlukuilla Otto toimi kunnan nimeämänä ”köyhäin-kaitsijana”. Hänellä oli oikeus antaa jauhosäkkiin oikeuttava ostolappu puutteen alaiselle pyytäjälle. Myöhemmin Otto luopui tehtävästä, koska monet avun hakijat olivat ”pahasuusia”, kuten hän asian ilmaisi.

Myöhäissyksyllä 1939 Otolta vaadittiin Talvisotaan pakko-ottona täydellinen ajokki, hevonen reki ja valjaat Sodan jälkeen reki ja valjaat palautettiin, mutta Pirkka jäi sotareissulle. ”Sinne jäi kepeäjalkainen tamma”, muisteli Otto haikeana.

Juho kuoli syksyllä 1940 aivohalvaukseen, sairastettuaan vain lyhyen aikaa. Hän oli kuollessaan 50-vuotias. Pitäjän diakonissa Katri Ruotsalainen hoiti Juhua hänen viimeisinä päivinään. Katri arveli Juhon taudin johtuneen tupakasta, hän kun oli lähes koko ikänsä tuprutellut ahkerasti kessua.

Juhon hautajaisissa joulukuisena pakkaspäivänä oli ”tupa täynnä”, noin 80 saattovierasta. Hevosilla ajettiin talvitietä Papinsuon kautta hautausmaalle ja takaisin. Illalla hautajaisten jälkeen rovasti Rantanen piti kotona hautajaiseurat.

MARTAN AIKA

Juhon kuollessa leskiemäntä Martalle jäi viisi

Martta, Janne, Hilja ja Helena
Väänänen 1920-luvulla

Helena Väänänen
Väänälän ensimmäisen
isännän, Lassin 1800-
luvun puolivälissä
veistämän savupirtin
nurkalla. Kuva 1900-
luvun alusta.

Iivari Puustinen
1950-luvulla

Hilja Väänänen
1920-luvulla

Sirkka Rissanen (Väisänen)
Väänälän savupirtin pihalla
vuonna 1917.

Martta Väänänen
1950-luvun alku

Toini-Kaarina ja
Matti Väänänen
1950-luvun alussa

Aino Väisänen, Ossi ja
Toini-Kaarina Väänänen
vuonna 1957

Ida ja Wille Waananen
farmitalonsa rappusilla.
Campbridge, USA
1950-luvulla

lasta, vanhin oli kuudentoista ja nuorin (tämän sukutarinan kirjoittaja Matti Väänänen) vasta puolitoistavuotias.

Taloudellinen tilanne oli parempi kuin edellisen isännän kuollessa, mutta yleinen epävarmuus vallitsi. Sodan varjo lankesi kaikkialle, sanomalehdistä luettiin viikoittain kiristystä maailmantilanteesta. 1940-luvulla Väänälään tuli säännöllisesti kaksi lehteä, Savon Sanomat ja Savon Peitsi. Savon Peitsi oli voimakkaan isänmaallinen lehti, joka ilmestyi kaksi kertaa kuukaudessa. Suojeluskunta lähetti sen Otolle, mutta sitä luki koko väki.

Juuri ennen sotaa Väänälässä asui hyryyläisenä Väinö Määttä vaimonsa Hildan kanssa. Sodan sytyessä Väinö joutui ikänsä perusteella rintamalle, siellä ollessaan hänen arvellaan menettäneen hermonsä, sillä hän läksi uimaan Vitelen joen yli vihollisen puolelle. Toiset arvelivat että Väinö olisi kommunistimielisenä yrittänyt paeta ”työläisten paratiisiin”. Omat ampuivat Väinön 28.6.1944 juuri ennen ryssän puolelle ehtimistä. Kansanhuolto oli jakanut jokaiselle ostokortit, joilla sai kuukausittain ostaa tärkeimpiä elintarvikkeita, sokeria, kahvia, tupakkaa ja jauhoja. Muutamiin vaateostoksiin tarvittiin myös ostokortin kuponki. Kauppias leikkasi kortista aina voimassaolevan kupongin. Kansanhuollon toimenpiteiden tarkoitus oli tasata rajalliset nautinnot kaikkien kansalaisten kesken. Ostokorttien kupongeilla käytiin kauppaa mustassa pörssissä. Voi, liha, kahvi, tupakka, sakariini ja jauhot olivat kysytyimpiä mustan pörssin tavaroita. Elintarvikkeiden hinnat muodostuivat mustassa pörssissä kysynnän ja tarjonnan mukaan, ne olivat usein moninkertaiset ”kansanhuollon hintoihin” verrattuna.

Ville lähetti paketteja Amerikasta sodan aikana ja vielä koko pula-ajan. Paketit sisälsivät kaikenlaisia herkkuja, luumuja, kahvia ja toisinaan Jenny sai muutaman dollarinkin.

Kansanhuolto lakkautettiin vuonna 1949, mutta pula-aika ei vielä loppunut, tämänkin jälkeen oli niukkuutta elintarvikkeista ja monista taloustavaroista. Pula-ajan lopulla ryhdyttiin myymään armeijan toimesta ylijäämä-varastoista vanhoja sotilaiden vaatteita ja muuta tavaraa. Vanhoja vaatteita ”muodistettiin” sopiviksi, ne

olivat hyvää kestävää sarkaa. Myös naiset valmistivat päällysvaatteensa armeijan mantteleista.

SODAN AIKANA OLII ANNETTU yleinen määräys, että siirtolaisille tuli antaa huone asuttavaksi ja karjalle laidun. Väänälässäkin asusteli useitakin siirtolaisia. Purorannat, siirtolaisperhe Impilahdelta, asui vuoden verran. Heillä oli myös kotieläimiä: pari lehmää ja hevonen mukanaan. Leskiemäntä ja hänen talvisodassa invalidisoitunut poikansa Vilho asuivat Väänälässä, myös perheen muut pojat, Jussi ja Niilo, kävivät silloin tällöin lomillaan rintamalta. Useimmissa naapuritaloissa asui sotavuosina siirtolaisia eripituisia aikoja. Naapurissa enoni Uuno ja tätini Jenny Puustisen talossa asui kauan inkeriläiset äiti ja tytär Roju. Äiti Roju kuoli Muuruvedellä, mutta tytär palautettiin rauhanehtojen mukaisesti takaisin Neuvostoliittoon eikä sen jälkeen hänestä ole kuultu mitään.

Useimmissa taloissa oli sodanaikana sotavankeja töissä. Vanhalla paikalla heitä oli kolme ja ajoittain useampiakin. Mikäli ryssä, kuten vankeja yleisesti kutsuttiin, ei menestynyt toisinaan tai osoittautui muutoin sopimattomaksi, sotilasviranomaiset vaihtoivat hänet heti toiseen. Väänälässä oli eräänä sotavuonna renkinä venäläinen sotavanki Nikolai. Hän teki kaikkia talon töitä ja ajoi hevosta. Hän oli tottunut maatöihin ja hevosen käsittelyyn, niinpä työt sujuivat häneltä sutjakkaasti. Kerran Nikolai rakensi vesirattaan Hamarinladon vierellä solisevaan keväiseen puroon, niinpä siinä rupattava ratas oli suuri ilonaihe koko kevään.

ILMAVAARA OLII SODAN AIKANA aina pelottava ja yllättävä tilanne. Väänälä sijaitsee itärajan ja Rissalan lentokentän välillä. Ryssän lentokoneet lensivät silloin tällöin pommittamaan Kuopiota ja Rissalan kenttää. Ne lensivät suurina muodostelmina aika matalalla aiheuttaen todella pelottavaa melua. Koneet ilmestyivät aina yllättäen idästä Koivulanrinteen takaa. Koneiden saapuessa ihmiset syöksyivät suojaan ympäristöön, metsään tai muuhun suojaan. Pelättiin niiden pommittavan rakennuksia, mutta eivät ne maataloja pommittaneet. Lehtien kirjoittelu Kuopi-

on ja Rissalan pommituksista kuitenkin lietsoi pelkoa.

Pula-aikaa elettiin vielä myöhäissyksyllä 1945, kun Väänälän kolmas emäntä Martta meni uusiin naimisiin Otto Tissarin kanssa. Tanssihäätidettiin Väänälässä, niissä oli viitisenkymmentä vierasta. Hanurinsoittajana toimi Esteri Vartiainen Muuruvedeltä. Tuona samana syksynä leikattiin valtakunnan kaikki setelirahat keskeltä poikki. Sisareni Irja maksoi soittopalkkion Esterille viisisatasten puolikkaalla aiheuttaen melkoisesti hämmästyystä ja ihmettelyä.

Koko 1940-luku elettiin niukuuden ja pelon aikaa, peruselintarvikkeet saatiin omasta takaa, tärkeimpiä tavaroita sai kaupasta ainoastaan ostoskortin kupongeilla. Väänälässä oli hyvin hoidettu puutarha, josta syksyisin saatiin runsaasti omenoita ja marjoja. Omenat säilyivät hyvin laitetuina vintillä aina joulukaan saakka, viinimarjat keitettiin pulloihin ja varastoitettiin lähteestä lähtevän puron syrjässä sijainneeseen suonsilmään. Siellä mehut säilyivät maukkaina aina seuraavaan kesään saakka. Hyvän sadon sattuessa omenoita myytiin muutama hevoskuorma kauppaan, samoin myytiin punaisia ja mustia viinimarjoja. Puutarhan olivat perustaneet talon tytär Hilja ja nuori miniä Martta tullessaan taloon 1920-luvulla. Martta oli ylpeä satoisasta puutarhastaan, hän kertoi meille lapsille usein puutarhan ihmeistä. Sekä Hilja että Martta olivat saaneet puutarhailan koulutusta ja Martta oli toiminut ennen naimisiin menoaan puutarhurina Tarinaharjun parantolassa Siilinjärvellä.

1940-luvun puolivälissä Väänälässä asuivat myös Sirkka ja Veikko Väisänen perheineen, ”Veikon sakki” kuten heitä kutsuttiin. Heitä oli kaikkiaan kuusi henkeä, aluksi heidän piti tulla asumaan ainoastaan pari viikoksi. Asuminen venähti pariin vuoteen, sillä he eivät onnistuneet löytämään mistään asuntoa. Martta-emäntä häiti heitä useita kertoja pois, mutta eihän iso perhettä voinut tiellekään ajaa. Lisäksi Sirkka piti Väänälää kotitalonaan, sillä hän oli elänyt siellä huutoalaistyttonä koko lapsuutensa. Sirkkan veli suutari Kalle Rissanen, ”Kallukka”, asusteli ajoittain myös pirttinnurkassa, hänellekin tupa oli tuttu, sillä hän oli lapsena elänyt siellä huutoalaisena.

VÄÄNÄLÄSTÄ OLI MYYTTY teurastettuja eläimiä Kuopioon siitä saakka kun Karjalankoski-laiva liikennöi Muuruvedeltä Kuopioon. Muistan erään matkan syksyllä 1948, aamumyterän aikaan ajoimme kolukärjellä Muuruveden laivarantaan. Kyydissä oli lahtilaatikko, jossa oli sian ruho. Laatikko nostettiin laiturille ja ajomies palasi kotiin. Äiti ja minä jäimme odottamaan laivaa. Pian sieltä Karjalankoski saapui ja kiinnittyi laiturin. Laivamiehet nostelivat lahtilaatikat ja muut lähtevät tavarat laivaan. Laivan peräosassa roikkui jaloistaan myytäväksi meneviä riistalintuja, metsoja ja teeriä useita kymmeniä. Laivan käytävät olivat täynnä lahtilaatikoita, perunasäkkejä, luutia ja muuta torille myytäväksi vietävää tavaraa. Kuopioon saavuttuamme otimme ajurin, joka vei meidät ylös kauppahalliin. Hallissa ruho nostettiin koukkuun, tarkastettiin, punnittiin ja myytiin. Paluumatkalle lähdettiin iltapäivällä neljän maissa, takaisin Muuruvedelle saavuttiin taas iltamyterässä. Paluumatkalla laivassa oli aivan erilainen tunnelma kuin aamulla oli ollut. Laivan alakannen suuressa sisähytissä, ”Roihalassa” miehet pelasivat korttia. Siellä oli vahva tupakansavu ja muutamat miehet olivat melko humalassa.

Kesällä 1949 Väänälä sai sähköt, tuona kesänä vedettiin korkeajännitelinja ja rakennettiin muuntamo läheiseen mäenrinteeseen. Sähköjen saanti oli suuri tapahtuma koko kylälle, varsinkin vanhemmille ihmisille. Se oli lupaus paremmasta ja antoi tulevaisuudenuskkoa pitkän pula-ajan jälkeen. Pian sähkön tultua Väänälään ostettiin suurikokoinen putkiradio ”Fenno”. Sen sai avata ainoastaan Tissari, hän kun oli saanut koulutusta radion käytöstä sen myyjältä. Vain pakottavissa tilanteissa myös Martta sai sulkea radion. Lapset eivät saaneet missään tapauksessa koskea uutteen hienoon laitteeseen. Ennen sähköjen saantia muutamilla kyläläisillä oli akkukäyttöinen radio. Akku täytyi kuitenkin kantaa muutaman päivän välein kirkonkylälle ladattavaksi. Myös naapurissamme Brillillä oli akkukäyttöinen radio. Kävimme siellä usein torstai-iltaisin kuuntelemassa Markus sedän lastentuntia.

Lehmän astutukset ja sianporsaiden ostot suoritettiin sodanjälkeisinä aikoina usein ”pos-

sakkakauppana”. Korvaus astutuksesta tai sianporsaasta suoritettiin usein työnä. Muistan tehneeni tällaista possakkatyötä perunanpoimijana Vanhallapaikalla sekä Kustilassa.

1950-luvun alun tietämällä alkoi pula-aika hellittää. Vaate- ja tarvikkepulaa helpottivat hie-
man armeijan järjestämät ylijäämätavaran huu-
tokaupat. Ensimmäiset appelsiinit ja makeiset
tulivat kauppoihin Muuruvedellä juuri vuo-
sikymmenen taitteessa. Olympiavuonna alkoi
kauppojen tavaratilanne hiljalleen parantua, nyt
tarjottiin kaupoissa muutakin kuin ”ei oota”.
Muutos parempaan tuntui kaikkialla ja antoi us-
koa tulevaisuuteen. Ihmiset alkoivat vähitellen
hengittää vapaammin.

Martta-emäntä sairastui vatsasyöpään olyn-
piavuonna. Hänet leikattiin ja hän oli hoidos-
sa useaan otteeseen Kuopion lääninsairaala-
ssa. Syksyllä 1953 iltamyterässä kuljimme oikopol-
kua laivarannasta hautausmaan viertä kotiin,
kun Martta kertoi: ”Tämä oli minun viimeinen
kaupunkimatkani, lähettivät kotiin kuolemaan”.
Tammikuun pakkasten paukuessa nurkissa
Martta pääsi kivuliaan matkansa päähän. Lop-
puaikoina lääkityksenä oli ainoastaan morfiini,
jota annettiin veden kera suuhun. Viikko ennen
kuolemaa kirkkoherra Linnansaari kävi tarjo-
amassa Martalle viimeisen ehtoollisen.

Syyskuussa 1954 Otto Heikki kuoli Kuopion
lääninsairaalaan vatsahaavaan ja talvella 1956
Jenny sydänkohtaukseen. Kolmen vuoden aika-
na viikatemies vieraili Väänälässä kolme kertaa.
Martta oli kuollessaan 55, Otto Heikki oli 67 ja
Jenny Helena oli 70-vuotias.

PAULIN AIKA

Martan kuoltua virallisen isännyyden otti sisar-
ussarjan vanhin poika Pauli, hän on Väänälän
neljäs isäntä. Pian isännäksi tulonsa jälkeen Pauli
lunasti itselleen sisarosudet. Riitaannuttuaan
Otto Tissarin kanssa Pauli lunasti myös hänen
osuutensa, jonka saatuaan Tissari muutti pois
tilalta.

Martan ja Juhon lapset:

*Sisarussarjan vanhin Toini Kaarina toimi ko-
dinhoitajana ja muutti Ruotsiin, missä hän meni

naimisiin Hilmar Jessenin kanssa.

*Lyyli Tellervo, karjakko, elää Kuopiossa.

*Irja Annikki, mielisairaanhoidtaja, Tampere,
puoliso Pentti Kuivaniemi.

*Pauli Johannes, Väänälän nykyinen isäntä,
puoliso perushoitaja Elvi Brilli, Väänälän neljäs
emäntä. Poika Matti syntynyt 1972.

*Matti Kalevi, suunnittelupäällikkö, Helsinki.

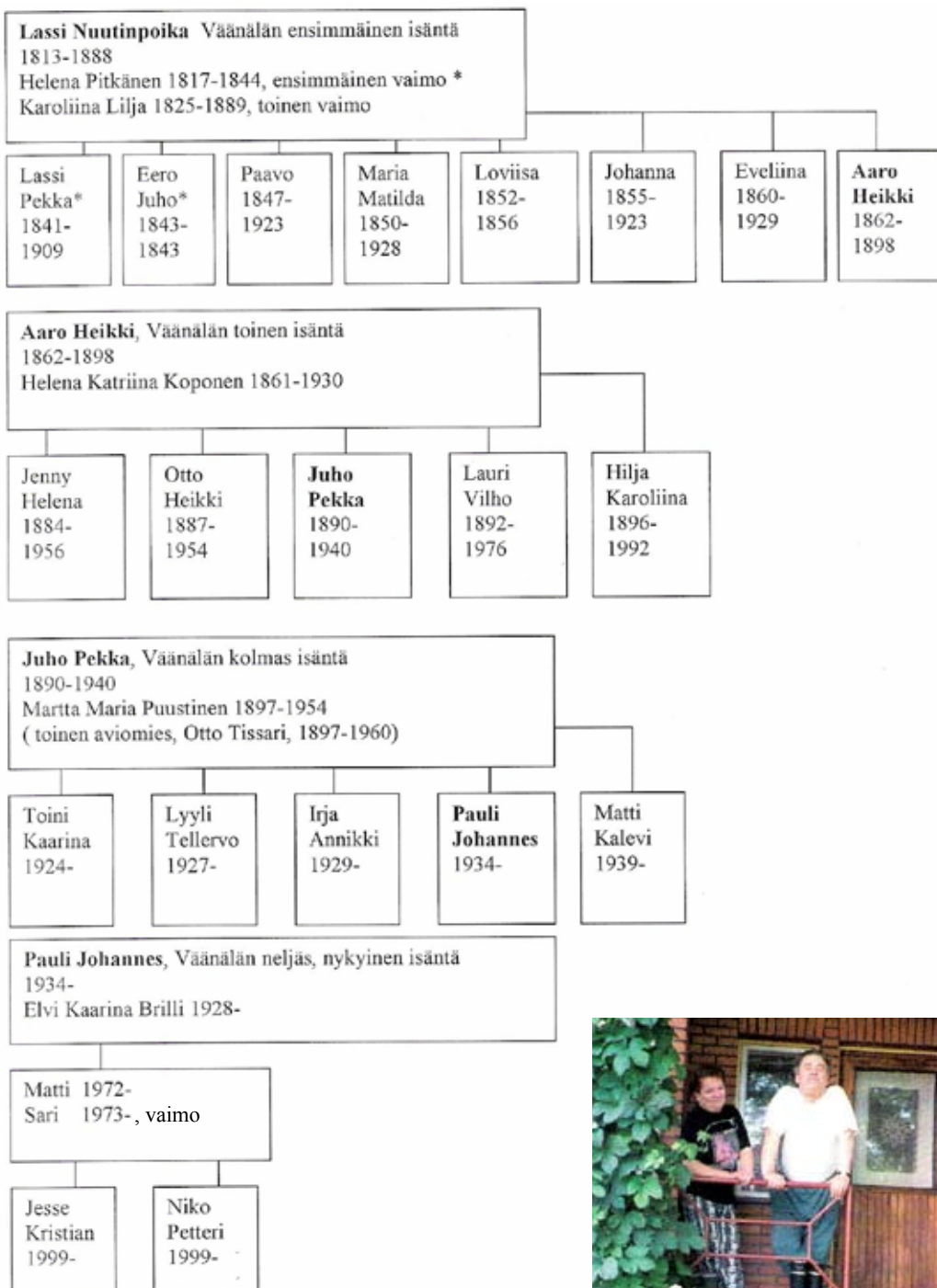
Pauli oli hoidettavana Nastolassa Salpausselän
lasten parantolassa vuosina 1942–46. Hänellä oli
tuberkuloosi vasemmassa poskessa ja niskassa.

Autotie saatiin Väänälään 1950-luvun lopulla,
jolloin rakennettiin asutustilan tie Heikki Pitkä-
selle. Tiestä rakennettiin säännösten mukainen
kunnollinen asutustilan tie. Ravioijat kaivettiin
tien molemmin puolin ja rummut rakennettiin
niin suuriksi, ettei kevättulva noussut tielle.

1940- ja 1950-luvuilla elettiin voimakkaiden
poliittisten mielipiteiden aikaa, vasemmistopuo-
lueet olivat erittäin toimeliaita. Ne järjestivät
usein iltamia ja erilaisia kampanjoita. Väänälässä
on aina oltu voimakkaan isänmaallisia. Suojelus-
kunnan toiminta oli ennen sen lakkauttamista
hyvin näkyvää. Savon peitsi oli voimakashenki-
nen vaikuttaja, se tuli säännöllisesti ja sitä luet-
tiin ahkerasti.

Paulin isännyyden aikana poliittista ajattelua
on hallinnut Maalaisliitto. Pauli toimi aikoinaan
puolueen tukimiehenä, hänelle lähetettiin puo-
luetuimistosta säännöllisesti tiedotteita ajankoh-
taisista aiheista. Tiedotteet oli allekirjoittanut
”puolueterveisin Arvo Korsimo”. Kiusoittelim-
me usein Paulia tuosta tukimies-tittelistä. Muis-
tan kun eräänä kesäisenä päivänä valtiopäiväva-
alien alla Väänälän tuvassa esiintyi maalaisliiton
”vualisuarnooja” Mikko Hietanen. Mikko puhui
pontevasti ja kertoi: ”Olin juuri naapurikylässä
ja siellä emäntä kirjusi voita, minä kuuntelin
tuon kirjunnan ääntä ja joka kerta kun emäntä pai-
noi männän alas niin kirnu sanoi: ”turhaa työ-
tä — turhaa työtä — turhaa työtä”. Rahinpäässä
pöydän kulmalla istui Simo Tuunainen, hän
punnautteli päätänsä ja ikään kuin vastasi kaikki-
en läsnä olleiden puolesta Mikolle: ”niin se on —
niin se vaan on”.

Muuruvedellä oli muutamia henkilöautoja ja
traktoreita 1940-luvun alusta saakka, mutta ne

Väänälän isäntä Pauli ja emäntä Elvi Väänänen nykyisen Väänälän talon portaitailla vuonna 1996.

alkoivat yleistyä vasta viisikymmenluvun puolivälissä. Sotienjälkeisen ajan tunnetuin traktori-mies kylällä oli Tauno Rissanen ”Kalataavetti”. Hän toimi Iivari Puustisen ja Heikki Pitkäsén sahayrityksen itseoikeutettuna traktorinkuljet-tajana. Kalataavetti oli taitava kuljettaja sekä ete-vä traktorin korjausmies. Hänellä oli aina päässä ammatista kertova musta koppalakki ja hän oli ylpeä taidoistaan. Iivarin ja Heikin sahayrityk-sen, ” Vilu ja Nälkä”, kuten Heikki yritystään hieman maistissaan nimitti, voimanlähde oli piikkipyöräinen Fordson. Traktorilla pyöritet-tiin kenttäsiirtekeliä ja siirrettiin välineet sahaus-paikalta toiselle.

Ensimmäinen traktori ostettiin Väänälään vuonna 1957, vuosimallin 1952 ”Fordson Ma-jor”. Se oli petrolikäyttöinen, mutta käynnistet-tiin bensiinillä. Siinä oli kumipyörät ja nostolaite takana. Käytetyn traktorin ostohinta oli 1 400 markkaa. Viimeinen hevonen, ruuna Reiju myy-tiin pian traktorin oston jälkeen. Ensimmäinen auto ostettiin Väänälään vuonna 1959, se oli käy-tetty ”Mosse 402”, ostohintana 2 950 markkaa.

Vanhassa tuvassa oli pärekatto. Kesäisin kun lei-vottiin ja lämmitettiin uunia, jouduin usein ki-pinävirtioon tuvan katolle. Katolla oli mukana vadillinen vettä ja vanha vasta. Kun piipusta len-si kipinä katolle, minun tehtäväni oli lätkästä sitä heti määrällä vastalla.

Vuonna 1963 Väänälä sai uuden pääraken-nuksen. Se oli kolmas Lassin rakentaman savulle ja pihkalle tuoksuneen savupirtin jälkeen. Tiili-rakenteiseen taloon asennettiin kaikki muka-vuudet: kylmä- ja lämminvesi, viemäri, sisävesä sekä pumppukiertoinen puulla lämmitettävä ve-sikeskuslämmitys.

VÄÄNÄLÄSSÄ LOPETETTIIN lypsykarjan pito keväällä 1957. Jenny oli hoitanut karjaa aina kuo-lemaansa saakka. Hänen jälkeensä ei ollut lypsy-karjan hoitajaa, joten Pauli hävitti koko karjan. Vuosina 1957–1973 tilan päätuotteet olivat vilja ja heinä. Ne myytiin naapuristoon. Leikkuupui-muri Sampo hankittiin vuonna 1968 yhteisesti Sakari Ahosen kanssa.

Lihakarjan kasvatus alkoi 1973. Navettara-kennuksen kunnostuksen jälkeen sinne mahtui parhaimmillaan 45 mullia. Sonnivasikat ostet-

tiin pääosin Lihakunnan ”mullipörssistä” parin kuukauden ikäisenä. Mullit myytiin lahtipainon ollessa vähintään 220 kiloa.

Pauli avioitui pitkän seurustelun jälkeen 1970 naapurin tyttären Elvi Brillin kanssa. Pauli hoiti viljelykset sekä mullit. Elvi-emäntä on perus-hoitaja ja kävi työssä Juankosken sairaalassa sekä hoiti työnsä ohessa puutarhan ja talouden. Per-heeseen kuului poika Matti vuodesta 1972 lähti-en.

Pauli lopetti lihakarjan kasvatuksen 1990 vaihtelevan terveytensä vuoksi. Tällöin tehtiin maatalouden luopumissopimus, joka edellyt-ti kaikista kotieläimistä luopumista. 1990- lu-vun alkupuolella aloitettiin kaikkien Väänälän peltojen metsitys. Istutustyö tehtiin pääasiassa Metsänhoitoyhdistyksen tuella ja yhdistykseltä saadulla koivuntaimilla. Peltojen metsityksestä maksettiin korvaus, lisäksi sitä tuettiin kymme-n vuoden verohelpotuksilla.

VÄÄNÄLÄSSÄ KUULTUA IÄ KERROTTUA — TAPAHTUMIA JA TARINOITA

HELENAN TARINA.

Kerrotaan, että Helenan verenkiertoon oli lapse-na vahingossa mennyt silmäneula. Neula kiersi hänen verisuonissaan koko elinajan. Ajoittain se aiheutti erilaisia tuntemuksia. Kerran neula oli-si saatu takapuolesta kiinni mutta sitä ei osattu ottaa pois. Kierrettyään vuosikymmeniä veren-kierron mukana neula juuttui sydämeen ja aihe-utti lopuksi Helenan kuoleman.

SUURI HALKOSAVOTTA.

Kahtena talvena 1941 ja 1942 Väänälän metsistä hakattiin noin 2000 mottia halkoja. Halkokau-pan järjesti metsänhoitoyhdistys, etunenässä metsäneuvoja Heikki Tuovinen. Ostaja oli Muu-ruveden Osuusmeijeri. Halot käytettiin meijerin ja sen yhteydessä olleen höyrymyllyn polttoai-neeksi.

Alkujaan oli tarkoitus hakata ainoastaan huonolaatuiset koivut ja haavat haloiksi. Heikon valvonnan ja kurittoman hakkuutyön seuraukse-na metsän kaikki koivut ja haavat hakattiin. Sa-

vottaan osallistui useita lähiseudun miehiä joko hakkuu- tai ajomiehinä. Hakkuumiehenä myös Karjalan siirtolainen Mikko Tikka poikineen. Myöhemmin Mikko oli usein kesäisin Väänälässä renkinä.

Puut kaadettiin ja katkottiin pokasahalla ja halottiin kirveellä, joillakin oli apuna vielä rautakiila, jolla halkaistiin pahimmat pöllit. Parhaat hakkuumiehet tekivät hyvästä haavikosta jopa kymmenen mottia päivässä. Tavallisesti lyhyenä talvipäivänä saatiin tehtyä vain sylen verran. Tekomiesten lisäpönttimenä oli sotien aikana jaetut tehopakkaukset, joita saivat ainoastaan hakkuumiehet tehdyn mottimäärän mukaan. Pakkaukseen kuului harvinaisia herkkuja: oikeaa kahvia, pöllitupakkaa, pari askia Saimaata tai Työmiestä, sokeria ja pönttö syötäväksi tarkoitettua maukasta kellertävää rasvaa, laardia.

Halot taivallettiin ensin pienellä kuormalla metsästä Mäkijärven jäälle tai muuhun sopivaan kohtaan talvitien varteen, jossa lopullinen kuorma tehtiin. Talvitie oli tehty notkoja pitkin reittiä Mäkijärvi-Kelkkapuron niitty ja siitä edelleen hautuumaan kuvetta alas meijerin rantaan. Tie oli hyvin pohjustettu jo aikaisin talvella. Pahimissa paikoissa käytettiin risuja ja halkoja tien pohjana, näiden päälle sitten jäädytettiin lumi. Pahoissa alamäissä käytettiin olkia tai havuja jarruttamaan rekeä. Liistereelle halkokuormaan mahtui pari mottia, pankkoreelle ja lavetille voitiin kuormata melkein koko syli. Halot ajettiin meijerille pääasiassa talkootyönä.

Osuusmeijeri oli taloudellisissa vaikeuksissa ja osakkaille annettiin velvollisuus osallistua ajotalkoisiin. Päivässä ehdittiin ajaa 1-2 kuormaa. Vietyään kuorman meijerille mies sai siellä pulalahvit. Talkoohenki oli tuohon aikaan väkevä. Ajomiehinä Leimu-tammallaan osallistuivat myös Petäisellä asuneet enoni Oskari Puustinen ja poikansa Niilo.

SORMUKSET

Sodan aikana kerättiin kultasormuksia lahjoituksina ilmavoimien hävittäjähankintoja varten. Martta antoi keräykseen kolme, kaksi omaansa ja yhden mieheltään jääneen kultasormuksen. Jenny lahjoitti äidiltään perinnöksi saamansa kulta-

sormuksen. Vastineeksi lahjoittajat saivat hakaristillä varustetun rautasormuksen.

JENNYN MUISTELO

Entisaikaan talojen tytöille ei juurikaan annettu rahaa omaan käyttöön. Tätini Jenny Puustinen kertoi haikeana tarinaansa, hänelle ei annettu rahaa jotta hän olisi saanut ostettua alushousut itselleen. Vanhemmat katsoivat alushousujen olevan ylellisyyttä. johon ei kannattanut haastata vähii rahoja. "Kun pääsin työhön Helsinkiin ja sain ensimmäisen tilin, ostin itselleni alushousut", Jenny kertoi ylpeänä vanhoilla päivillään.

PÄSSINPÄÄT

Muistan erään tapauksen, leikin sarvipään pässin kanssa halkoliiterin seinustalla. Ärsytin pässiä puskemaan käteeni. Pässi tuli vauhdilla kohti ja yritti puskea minua. Hyppäsin nopeasti sivuun. Pässi puski suoraan lautaseinään. Kuului kova poksahdus ja halot putoilivat pinosta vielä jonkin aikaa. Minulla oli erityisen hauskaa. Nauraa räkätin pässin typeryyttä ja omaa oveluuttani. Osasin joka kerta hypätä sivuun juuri oikeaan aikaan pässin syöksyessä päin. Puskuleikki oli jatkunut tovin kun äitini Martta yllättäen ilmestyi paikalle. Hän pysäytti leikin, otti pässiä sarvesta ja minua kädestä ja talutti meitä muutaman askeleen. Siinä me pahantekijät seisoiimme allapäin vierekkäin. Äiti aloitti tiukkaan sävyn: "Sinä ja pässi olette yhtä kovapäisiä molemmat. Muista ettei eläintä saa koskaan kiusata tai kohdella kaltoin". Ihmeekseni säästyin sillä kertaa piiskalta.

MAAILMA MUUTTUU

RIPPIKOULUSTA KIERTOKOULUN KAUTTA PERUSKOULUUN

Luku- ja kirjoitustaito lienevät olleet esivanhempiemme keskuudessa melko harvinaisia. Lassin tiedetään käyneen yhden viikon rippikoulua. Koulun päätteeksi hän sai selkeän kehotuksen vahvistaa varsin heikkoa lukutaitoaan. Lassin vaimon, Karoliinan ja heidän poikansa Aaron opiskelusta tai luku- ja kirjoitustaidosta

ei ole juurikaan tietoja. Erään asiakirjan Aaro on allekirjoittanut puumerkillä.

Helena, Väänälän toinen emäntä, oli lukutaitoinen, hänen muistetaan lukeneen sanomalehteä ja kirjasta lapsille satuja. Nuorempana Helena allekirjoitti asiakirjat puumerkillä mutta myöhemmissä asiakirjoissa esiintyy myös allekirjoitus.

Aaron ja Helenan lapset olivat ensimmäinen sukupolvi, joka saivat järjestettyä opetusta. Jenny ja Juho kävivät kiertokoulua, Jenny neljä ja Juho yhden vuoden. Otto, Ville ja Hilja kävivät jo kiinteää kansakoulua, jossa opetettiin lukemisen ja uskonnon lisäksi kirjoitusta ja laskentaa. Otto oli saanut ammattiopetukseksi katsottavaa opetusta suojeluskunnan kursseilla jo 1910-luvulla, muun muassa hevosen hoito ja kengitys olivat tuolloin tärkeitä taitoja. Hilja oli käynyt talouskoulun Kuopiossa, lisäksi hän oli opiskellut karjanhoitoa Kustilassa järjestetyllä kursilla. Hiljan talouskoulun ajoilta muistetaan, ettei suomenkielessä tuolloin ollut nimeä punajuurelle eikä porkkanalle. Niistä käytettiin nimeä ryöpetteri ja morotti. Karjanhoitokursilla Hilja oppi muun muassa sairaan lehmän hoitoa esim angervosta ja nokkosista tehdyllä haudejuomalla.

Väänälän kolmas emäntä Martta oli saanut koulutusta puutarhan hoidossa. Tästä opiskelusta elävänä muistomerkkinä on vieläkin talon tuottoisa puutarha. Hilja ja Martta olivat ylpeitä ammatillisesta oppineisuudestaan.

Vuoden 1900 jälkeen syntyneet Väänälän lapset ovat käyneet kiinteää kansakoulua. Vuoden 1921 jälkeen kouluun on velvoittanut oppivelvollisuuslaki. Muuruvedellä siirryttiin 1970-luvulla peruskouluun. Vuonna 1972 syntynyt Matti on sen kasvatteja ja ammatiltaan sähköinsinööri.

RIIKINTAALEREISTA EUROON

Raha on muuttunut useaan kertaan Väänälän historian aikana. Tila ostettiin aikanaan riikintaalareilla, sittemmin käytettiin ruplia. Suomen markkaan siirryttiin vuonna 1860. Pian on ohi Suomen markan aika ja vuoden 2002 alussa siirytään yhteisvaluutta euron käyttöön.

MAATALOUDEN MUUTOKSET

Vuosituhanne vaihteessa elämme EU- Suomesa. EU:ssa maatalouden tilanne ympäristön suojelu- ja tukiohjelmineen on täysin toinen kuin sataviisikymmentä vuotta aiemmin Lassin päivinä. Maatilojen määrä on vähentynyt ja tilakoot kasvaneet.

Voimme nähdä myös Väänälän kohdalla kehityksen ympyrän sulkeutuneen. Maatalouteen liittyvä toiminta on loppunut, karjasuojat ovat tyhjillään, maatalouskoneet seisovat hyljättyinä vajan nurkassa. Pellot on metsitetty. Niissä huojuu sankka koivikko. Lassin kirveellä, kuokalla ja sorkka-auralla sekä hiellä ja vaivalla raivaamat kasket ja pellot kasvavat jälleen metsää. Maaseudulta väki vähenee, nuoret muuttavat työn perässä pois kaupunkeihin. Ainoastaan vanha väki jää asumaan taloja. Myös nuori isäntä, Matti, on muuttanut perheineen pois tilalta Kuopioon opiskelemaan ja työhön. Väänälän tulevaisuuteen antaa uskoa juuri ennen vuosituhanne vaihdetta syntyneet Matin ja Sarin kaksoispojat Jesse Kristian ja Niko Petteri.

Väänälän vaiheissakin voidaan nähdä hindulaisen viisauden toteutuneen: mikään ei ole tässä maailmassa pysyvää — paitsi muutos.

Tässä esitettyjä muistikuvia ovat kertoneet vanhemmat sisareni Toini, Lyyli ja Irja sekä veljeni Pauli ja hänen vaimonsa Elvi. Heidän muistikuvansa perustuvat osittain vanhempien kertomuksiin. Lisäksi Väänälään liittyviä tapahtumia ovat muistelleet myös serkkuni Niilo Puustinen Petäiseltä, Pirkko Hartikainen Niininiemestä, Martti Sirviö Muilamästä ja Aino Väisänen Muuruvedeltä.

Murtolahden ja Kehvon aikakauden tiedot perustuvat sukuseuran esimiehen Kyösti Väänäsen julkaisemiin sukututkimuksiin. Väänästen Muuruveden Pirttimäen sukuhaaran sukutaulut on Kyösti Väänänen julkaissut. Väänästen Sukupuussa No. 10 vuonna 1988.

Kaikille yllämainituille esitän lämpimän kiitokseni.

Helsingissä joulukuussa 2001
Matti Väänänen

Hovin Hanno, mahtimies ja rakennusurakoitsija Reittiöllä

VÄÄNÄSEN SUVUN REITTIÖLLE tulon vaiheita peittää vielä historian hämärä. Selkeää kuvaa ei voi uskottavasti muodostaa, mutta jotain sentään tiedetään. Kun jätämme ainakin tällä kertaa pois laskuista sukunimen Venäläinen ja mahdollisen muuntumisen siitä, jää jäljelle vain yksi varteenotettava vaihtoehto eli Rantasalmen Tuusmäen neljännekunnasta Tavinsalmelle uudisasukkaaksi tullut Antti Väänänen. Häntä uskaltanee pitää myös Nilsin Reittiön Väänästen kantaisänä. Tässä kirjoituksessa pohditaan Reittiön haaran alkuvaiheita ja kerrotaan sen mahtimiehestä Hannosta.

REITTIÖN VÄÄNÄSTEN ALKUPERÄ

Jostakinhan sitä vain täytyy lähteä järjestelmää rakentamaan ja olla valmis virheiden löytyessä sitä muuttamaan. Siinä mielessä sukututkimus on aitoa tiedettä, että se kehittyy ja korjaa itse itseään eikä hyväksy väärässä olevia auktoriteetteja pitkänpäälle. Reippaittenkin hypoteesien esittäminen on sallittua, kyllä karu todellisuus niiltä siivet karsii.

Antti Väänänen siis ilmestyy talolliseksi nykyisen Siilinjärven Kehvölle 1546. Suvun kantatilana oli Puiroolahti. Isäntäluettelon mukaan Antti hallitsi tilaa aina vuoteen 1573, jolloin isännäksi tuli Heikki Antinpoika, vuoteen 1600.

Seuraavana oli vuorossa Heikki Heikinpoika joka isännöi vuosina 1600–1645. Jos päätellään, että hän olisi vanhimpana poikana saanut tilan haltuunsa, niin hän olisi syntynyt ehkäpä 1570 tai niillä huiteilla, avioitunut 1600-luvun taitteessa ja saanut lapsensa arviolta 1600–1620. Hänen vanhin poikansa Lauri Heikinpoika olisi

saanut isännyyden vasta 1645 eli luultavasti yli nelikymppisenä.

Tässä vaiheessa voitaisiin kuvitella tapahtuneen seuraavaa: Heikki Heikinpoika pitää isännöyttä itsellään, vaikka ikä alkaa jo lähennellä seitsemääkymmentä, vanhin poika Lauri Heikinpoika elää perheineen samassa taloudessa ja odottaa. Laurin ja nuorempien veljesten lisäksi taloudessa asuu perheineen ehkäpä myös Matti, Laurin setä jonka pojista Matti, ja kukaties Hannukin, näkee tulevaisuutensa Kehvolla serkkunsa renkinä vähemmän houkuttelevana ja päättää lähteä perheineen uudisasukkaaksi saman pitäjän äärimmäiselle laidalle Nilsin Reittiölle.

Selvää näyttäisi olevan että Kehvon isäntälinjasta Reittiölle ei ole tultu, vaan jostakin aikaisemman tai myöhäisemmän isännän veljen haarasta.

Päätelyketju menee hieman tiukaksi, mutta on kyllä juuri ja juuri mahdollinen sillä Nilsin maakirjaan ilmestyy vuonna 1643 Matti Matinpoika Väänänen, joka mainitaan vielä Habermanin eli Kaurasen maantarkastuskirjassa 1664. Tässä vaiheessa muutto Nilsin perukoille oli jo suhteellisen turvallista, sillä raja ja sen kirot olivat Stolbovan rauhassa 1617 siirtyneet reilusti itään päin. Maatakin oli saatavissa uudisasutukseen veronmaksua vastaan Kustaa Vaasan ja hänen poikiensa valitseman laajenemispolitiikan tavoitteiden mukaisesti

Tässä vaiheessa arkistotiedot ovat niin aukolliset, että joudumme jälleen olettamusten hetteikköön, mutta sitähan meillä piisaa. Kyösti Väänäsen tietoihin perustuen Nilsissä mainitaan henkikirjassa Hannu Väänänen joka olisi syntynyt 1656 ja kuollut 26.3.1727. Viimemainitut

Matti Laurinpoika Väänänen (1655–1745)

I

Lauri Matinpoika (1693–1759)

I

Lauri Laurinpoika (1732–1789)

I

Hannu Laurinpoika (1772–1817)

I

Lauri Hannunpoika (1814–1851)

I

Hanno tai Hannu Laurinpoika (1839–1919)

tiedot löytyvät myös Kuopion maaseurakunnan haudattujen luettelosta. Siellä on myös hänen kohdallaan merkintä ”begravd i kyrk.”. Nilsin ensimmäisen kirkon ja hautausmaan rakennushanke oli Kuopion talvikäräjillä vasta 1729, eli hänet lienee haudattu Kuopion kirkon lattian alle, mahdollista on tietysti että sanamuoto tarkoittaa kirkkotarhaa. On esitetty arveluja että Nilsissä olisi ennen pikkukirkkoa ollut jonkinlainen vaatimaton rukoushuone ja tämä merkinä voisi tarkoittaa juuri sitä.

Kuten edellä jo tuli ilmi Kuopion maaseurakunnan mustat kirjat ovat aukolliset vuosina 1693–1722 ja henkikirjoissakin on kyseisenä kautena kymmenen vuoden aukko. On hyvin mahdollista, ettei täyttä varmuutta voida saavuttaa, vaan joudutaan tyytymään oletuksiin.

Tämänhetkinen Reittiön haaran johto aloitetaan varsinaisesti talollinen Matti Laurinpoika Väänäsestä, jonka syntymäajaksi on kuoliniän perusteella päätelty vuosi 1655 ja kuolinajankohdaksi 6.3.1745. Edellä mainittu Hannu ja Matti Laurinpoika ovat saattaneet hyvinkin olla veljeksiä mikäli syntymäaikoihin voitaisiin luottaa. Toisaalta Matti Laurinpojan 90 vuoden ikä kuollessaan tuntuu kovin korkealta ajankohdan huomioon ottaen. Kylmään Reittiön korpeen lähtö ja toisaalta kaskitalouden vaatima työvoiman tarve puoltaa mahdollisuutta, että he olisivat olleet veljeksiä ja muuttaneet samalla kertaa perheineen.

Tämän Matin puoliso oli Valpuri Taskinen ja heidän jälkeensä sukujohto on jokseenkin selvää vaikkakin tietysti puutteellista yksityiskohtien osalta. Sukupolvien ketju näyttää mieslinjaa edeten seuraavalta. Matti, Lauri ja Hannu ovat

olleet yksinomaisesti käytetyt nimet ja näiden nimien seurailu edellisissäkin sukupolvissa voi tuoda ratkaisun Reittiön haaran alkuperään.

**HANNO (HANS, HANNU) VÄÄNÄNEN s. 1839
k. 1919 PYÖREÄ 3, REITTIÖ**

Hanno syntyi Lauri Väänäsen ja Eeva Stiina Ruotsalaisen kolmantena lapsena Nilsissä Reittiö 3:ssa. Sisaruksia oli yhteensä seitsemän. Hanno jäi 12-vuotiaaksi, kun hänen isänsä kuoli vain 37-vuotiaana. Hannon on täytynyt periä isältään isännän elkeet ja tavat koska hän oli jäänyt pitämään taloa Salmisen kylälle Salmelaan, taloon jonka luultavasti hänen vanhemmat tai isovanhemmat olivat rakentaneet. Hanno hoiteli taloa äitinsä opastuksella melko mallikkaasti, koska talo pysyi pystyssä ja jopa vaurastui.

Hanno avioitui naapurikylältä kotoisin olevan Lovisa Rissasen kanssa 21-vuotiaana v. 1860 ja kutakuinkin yhdeksän kuukauden päästä seuraavana vuonna syntyi ensimmäinen poika. Lapsia syntyi lopulta yksitoista, kahdeksan poikaa ja kolme tytärtä. Yksi kuoli pienenä, mutta saman verran kuin poikia Jukolassa, oli poikia Salmelan talossa. Vilskettä lienee riittänyt Hannolla ja Lovisalla poikien kaitsemisessa.

Hanno omisti Reittiön kylällä Reittiö 3 ison alan maata, pinta-ala oli siihen aikaan noin 600 hehtaaria. Tilalla oli torppareita ja muita mökiläisiä kuten kirkonkirjoistakin voidaan todeta. Salmelan talo alkoi olla jo melko huonokuntoinen, niinpä Hanno päätti rakentaa Loviisan kanssa uuden talon Reittiön kylälle Pyöreisen lammen lähelle. Taloa kutsuttiin Hoviksi. Rakenteista on löytynyt merkintöjä savutuvan puolelta

Hanno Väänänen, Lovisa Rissanen ja Matti Arvid Väänänen

vuodelta 1875 ja muu osa taloa on rakennettu 1900-luvun alussa. Hovin talon Hanno kunnosti paikkakuntansa parhaaksi. Rakensi viisi lämmintä huonetta käsittävän päärakennuksen sekä kaikki ulkorakennukset. Mainittakoon, että hän rakensi huoneista tilavia ja valoisia, mikä siihen aikaan oli aivan harvinaista. Karjakeittiöönkin tuli painevesi, joka riitti koko talon tarpeisiin. Lypsäviä talossa oli noin kolmekymmentä.

Kirvesmiehen taidoista Hannolla ei ollut näyttää todistusta, mutta todistukseksi riitti piilukirveellä tehty taidonnäyte, jossa Hanno iski jokaiseen sormiväliin kirveen peräjälkeen eikä yksikään iskuista osunut tietenkään sormeen. Urakat siis jäivät Hannolle. Hanno viljeli maata ja lisäksi hän urakoi vanhan Nilsin pitäjän alueella mm. kouluja ja vaivaistalon sekä Nilsin hautausmaan leikkohuoneen.

Kirvesmiehen taidoillaan Hanno lienee kerryttänyt omaisuuttaan, jota hänellä tuntui olevan silloiseen maailman aikaan nähden runsaanpuoleisesti. Hän osti pojilleen jokaiselle 100 hehtaaria maata heidän naimisiin mennessään ja

tyttäret hän naitti rikkaisiin taloihin emänniksi ja osti heille häälahjaksi mm. ompelukoneet, mikä oli melko harvinaista. Kertoopa tarina, että torpparista tuli talollinen, kun Hannon tytär meni naimisiin torpparin kanssa. Rahalla on voinut ostaa mainetta ja kunniaa entisaikaankin.

Hanno oli omistanut perintötilan nykyisen Varpaisjärven alueella Korpisella, tilan nimi oli Palo 8. Tila on ollut suvun hallussa jo 1800-luvun alkupuolelta, Hannon isän aikoihin. Tila oli Hannon nimissä, mutta siellä asui Hannon veli Heikki. Kun Heikki kuoli oltuaan naimisissa vajaan kymmenen vuotta, teki Hanno kontrahdin tilasta lesken ja tämän uuden miehen kanssa, mutta tila siirtyi myöhemmin kuitenkin Hannolle takaisin ja sen peri Hannon poika Heikki. Tilalla asuu tänäkin päivänä tätä samaa sukua. Samaisen tilan maille Hanno oli hakenut 1895 uutta myllyn lupaa Korpisella sijaitsevaan Aatratjokeen. Hänellä oli aiemmin ollut mylly Kalliokoskessa saman joen varrella, ja tämä uusi mylly sijaitsi Koivukoskessa. Mylly oli toiminnassa vuodesta 1905 aina 1930-luvulle saakka. Sen jäänteitä on Korpijärvellä tänäkin päivänä mm. myllyn napa ja myllyn kiviä.

HANNON POJAT

Hannon pojat olivat siihen aikaan sivistyneitä ihmisiä, he kävivät Amerikoissa asti. Helsingissä ollessaan he vierailivat sukulaisten luona ja kävivätpä he myös teatterissa. Pojista ainakin Salomon, Rikhard, Hans Johan ja ukkini Matti Arvid kävivät Amerikassa, toiset useamman kerran. He työskentelivät siellä metsätoissa ja kaivoksissa. Rikhard oli Amerikassa lähes 20 vuotta.

Hannon poika Rikhard lienee perinyt isältään kirvesmiehen taidot. Hän on urakoinut mm. Varpaisjärven Osuusmeijerin puutyöt ja hän toimi Reittion koululla poikien puukäsittöiden opettajana vuosina 1911–1924. Rikhard oli rakentanut myös Salmisen talon, jossa veljeksistä kaksi asui myöhemmin. Matti Arvid ja Hans Johan jakoivat ison talon kahtia, toinen veljeksistä asui talon toista päätä ja heillä molemmilla olivat Mariat vaimoina. Tämä Matti Arvid oli ukkini ja näistä samoista maista on aikoinaan lohkaistu kotitilani Salmenlahti, missä isäni Sakari ja äitini

Retki Korpijärvelle Koivukosken myllylle kesällä 2007.
Kuvat Matti-Juhani Töyräs.

Siiri viljelijät maata ja kasvattivat aikuisiksi viisi lastaan.

Rikhard toimi myös kunnallislautakunnissa vuoteen 1936 asti, siinä välillä hän kävi vaimonsa Adan kanssa Käksälässä 1924–1929. Lienee toiminut siellä liikemiehenä, kun häntä sen jälkeen tituleerattiin kartanonomistajaksi. Hän osti Nilsin keskustasta pankin talon, jossa sijaitsi Säästöpankki. Rikhard toimi Nilsin Säästöpankin johtajana ainakin 1950-luvulle. Hän möi talonsa myöhemmin, mutta sopi elinikäisen asu-misoikeuden kuolemaansa saakka. Rikhard kuoli samana vuonna, kun itse vasta synnyin eli 1965, mutta näinhän se on, että suku jatkuu ja uusissa on suvun tulevaisuus. Nilsin Osuuspankin silloinen johtaja Antti Ronkainen kertoi tehneensä Rikhardin kuoleman jälkeen hänen perunkirjoituksensa.

Salmisen kylällä asuu tänä päivänä vielä muutamia Väänäsiä ja suurin osa Pyöreän tilan

lohkaistuista maista on edelleenkin Väänästen omistuksessa, tosin monessa sukupolvessa, tilat ovat siirtyneet polvelta toiselle perinnönjakojen yhteydessä. Varsinainen kantatila on siirtynyt vuoden 2006 aikana Väänäsilta pois, mutta on-neksi tilan rakennukset ovat jäljellä ja niitä entis-söidään.

Anne Rantonen ja Matti-Juhani Töyräs

LÄHTEET

Anne Rantonen

Eeva Väänänen (Hytönen)

Nilsin kirkonkirjat

Kyösti Väänänen: Nilsin Murtolahden talollinen Eero Pek-ka Nuutinpoika Väänänen (1806–1883) ja hänen sukunsa. Väänästen sukupuu-lehti.

Tauno Ruotsalainen: Nilsin kappeliseurakunta. 1965

Rytönen (toim.): Kuopion pitäjän kirja. 1975

Reittiön Väänästen sukuhaaran sukutaulujen tiedot, syksy 2007

Nilsian Sänkimäen Väänälä

Sänkimäen Väänälä löytyy Nilsian länsiosasta kolme kilometriä Kuopio—Nurmes tien pohjoispuolelta. Talon vierestä kulkee tie Pajulahdesta Konttimäen kautta Nilsiaan ja Tahkovuorelle. Väänälän talo on korkealla mäellä peltojen keskeltä. Talon pihapiiristä avautuvat upeat näkymät kaikkiin ilmansuuntiin. Idässä Kinahmin vaara häikäisee ilta-auringossa.

VEROTILA SÄNKIMÄKI 9:N nimeksi tuli Kopola isojoassa 29.8.1794. Vuoden 1664 maakirjan mukaan se oli osa n:o 2 Sänkimäen kylässä Kuopion pitäjää. Ville Väänäsen aikaan vuoden 1920 tienoilla nimi muutettiin Väänäläksi. Vuonna 1925 Väänälästä lohkottiin Hiekkaharjun tila. Väänälän pinta-ala on ollut enimmillään 211 ha ja on nyt 100 ha. Maakauppojen jälkeen Väänälän rekisterinumero on nykyisin 31-2.

Väänästen omistuksessa Sänkimäki 9 on ollut vuodesta 1843, jolloin Eerik Väänänen (s. 1798) osti tilan Henrik Piipolta. Hän puolestaan oli osistanut kartanotalon Tuomas Pitkäsen perikunnalta tämän kuoltua 1830-luvun lopulla. Seuraavina isäntinä toimivat Eerik (s. 1843), Ville (s. 1885) ja Niilo (s. 1929). Niilo luovutti tilan sukupolven vaihtona nykyiselle isännälle, pojalleen Esko Väänäselle vuonna 1993.

EERIK MUUTTI REITTIÖLTÄ SÄNKIMÄKEEN

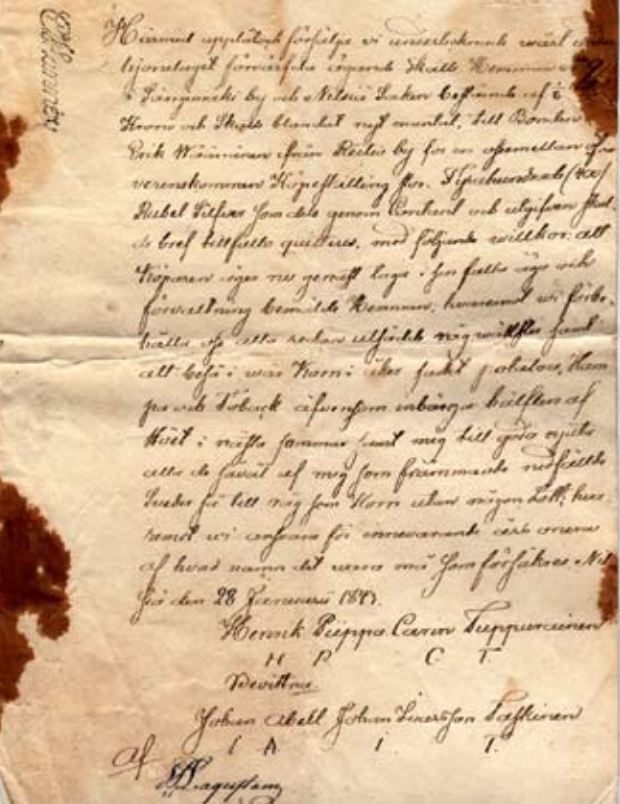
EERIK (14.5.1798–18.6.1872) syntyi Paavo Väänäsen ja Anna Tikkasen kolmantena lapsena Nilsian Reittiö 2:ssa Viitasen talossa. Paavon vanhemmat olivat Lauri Väänänen (9.3.1732–1789) ja Kristiina Pasanen (20.6.1728–7.7.1784). Laurin vanhemmat olivat Lauri Väänänen (4.4.1693–31.12.1759) ja Anna Pitkänen (1695–1.2.1773). Laurin vanhemmat Matti Väänänen (1630–6.3.1745) ja Vappu Taskinen (1651–1735) asuivat Kievarissa, lähellä nykyistä Reittiön koulua.

Eerik jälkeläisineen kuuluu Nilsian Reittiön

sukuhaaraan. Eerik kuului kymmenen lapsen sisarusparveen, joista kaksi kuoli lapsena. Eerik meni naimisiin Juankosken tehtaan palvelusväkeen kuuluvan RIITTA ”Brita Sofia” Dufvan (s. 1800) kanssa. Heille syntyi kymmenen lasta, viisi poikaa ja viisi tyttöä. Näistä kuolivat jo muutaman vuoden ikäisinä PAAVO (13.4.1827–10.4.1828), EEVA (31.5.1832–23.12.1834) ja vanhempi EERIK (4.5.1837–23.8.1841) Syyskuun 3. päivänä 1842 syntyi kuollut poikavauva. Kaikki lapset syntyivät Reittiöllä, missä perhe asui Reittiö 3:ssa ennen Sänkimäkeen muuttoa.

Nimismies Lagerstam kirjoitti Nilsissä 28. tammikuuta 1843 Sänkimäen Kopolan kauppa-kirjan. Kaupalla aviopari Henrik Piippo ja Carin Tuppurainen myivät omistamansa 1/8 osan uutta manttaalia käsittävän verotilan Sänkimäki 9 Nilsian pitäjässä 400 hopearuplalla talonpoika Eerik Väänäselle Reittiön kylästä, osaksi käteisenä ja osaksi velkakirjalla. Myyjä pidätti itsellään oikeuden muun muassa kylvämiinsä rukiiseen, vehnään, perunaan, hamppuun ja kessuun. Tulevan vuoden heinäsadosta myyjä sai puolet. Kauppaan tarvittiin tuohon aikaan kolme lainhuudatusta, jotka toteutettiin 9.10.1843–15.11.1844 talvi- ja syyskäräjillä.

Eerik Väänänen (s. 1798) muutti vaimonsa Riitan ja Reittiöllä syntyneiden lastensa kanssa reilun kymmenen kilometrin päähän Sänkimäkeen ilmeisesti vuonna 1843. Eerik kävi vaimonsa Riitan kanssa ripillä Reittiöltä vuonna 1843 ja Sänkimäestä jo alkuvuonna 1844. Riitta osasi

ruotsia ja poltti joskus piippua. Hän kuoli vuonna 1855. Riitan jälkeen tehdyssä perukirjassa mainitaan kiinteistön jälkeen ensimmäisenä pontikkapannu. Kotieläimiä oli tamma, orivarsa, neljä lehmää, kaksi hiehoa, vasikka, neljä lammasta ja kolme sikaa. Työkalut ja taloustavarat on lueteltu tarkasti.

Lapsista ANNA (14.3.1829—30.11.1887) avioitui torppari Iivari Pitkäsen kanssa. Perhe asui aluksi Sänkimäki 11:ssä ja muutti vuonna 1862 Paavolan taloon (Sänkimäki 2). Heille syntyi 11 lasta, joista kolme kuoli vuonna 1856.

MARIAN (11.4.1830—7.9.1860) puoliso oli torppari Matti Heikkinen ja heille syntyi viisi lasta, jotka kaikki kuolivat lapsina. Mariakin kuoli jo 30-vuotiaana. Perhe asui aluksi Sänkimäen Mattilassa ja Kopolan tilalla olleessa torpassa. Marian kuoltua Matti Heikkinen meni uudelleen naimisiin ja asui Konttimäessä, Pajustenmäessä ja Halunalla.

LIISA s. 4.9.1835 avioitui torppari Aaro Zachaeuksen kanssa 1862. Perhe asui Murtolahdessa ja Kaaraslahdessa. Liisa sai kahdeksan lasta, joista vanhin oli aikoinaan piikana Riitta-tädillään Sänkimäki 6:ssa. Liisan lapsista Iida lienee mennyt naimisiin vaatturi Topias Mäkinen (kuoli 1940-luvulla) kanssa ja olisi asunut Tarkk'ampujakatu 12:ssa Helsingissä.

RIITTA (9.6.1839—12.3.1899) meni naimisiin Sänkimäessä talollisen Olli Pitkäsen kanssa. Miehen-sä Ollin kuoltua Riitta avioitui Pekka Kekäläisen kanssa ja muutti asumaan Palonurmeen. Riitalla ei ollut lapsia.

PAAVO (5.1.1841—22.1.1878) eli naimattomana kotitilallaan.

Nuorimmasta lapsesta EERIKISTÄ (26.9.1843—25.2.1918) tuli tilan seuraavaa isäntä.

EERIKILLÄ ON 13 LASTA

Eerik oli 12-vuotias äitinsä kuollessa ja 31-vuotias isänsä kuollessa, jolloin hän otti Kopolan isännöyden. Eerik meni naimisiin Varpumäellä syntyneen Maria Heikkisen kanssa 1863. Heille syntyi viisi lasta, joista AARO (5.5.1869—9.10.1874) kuoli lapsena. Kaikki lapset olivat taitavia käsistään niin puu- kuin metallitoissa. Kyläläiset puhuivatkin viisaista Väänäsistä.

Lapsista vanhin EERIK (15.1.1865—27.7.1933) osti ensin veljensä Kallen kanssa Koivuharjun tilan. Muutaman vuoden kuluttua vuonna 1904 hän osti Peukalonien tilan, jonne muutti asumaan 1909. Eerik teki sepän töitä sekä valoi kynttilänjalkoja ja lehmänkelloja, joita lienee vieläkin monissa taloissa. Hän rakensi myös Pieksänkosken vesiturbiinin, joka toimi hyvin ja kesti pitkään. Eerik meni naimisiin 55-vuotiaana kiertokoulunopettaja Hilja Simosen kanssa vuonna 1920. Heille syntyi Viljo-poika 1922.

HEIKKI (19.1.1867— 30.4.1916) oli erityisen taitava puuseppä. Hän eli naimattomana ja asui viimeiset vuotensa veljiensä Kallen ja Eerikin luona Koivuharjussa ja Peukaloniemessä. Perunkirja

Sankimäen Väänälä 1950-luvulla

osoittaa, että Heikki on elänyt säästeliäästi, sillä monet talollisetkin olivat ottaneet Heikiltä lainaa.

KALLE (1.12.1871—22.12.1941) oli nuorena puuseppänä veljensä Paavon ruumisarkkuliikkeessä Helsingissä. Hän hakeutui Sumiaisten ja Multian kuntien maanviljelysseuran veistokurssien vetäjäksi. Täällä Kalle tapasi tulevan vaimonsa karkulaisen Hilma Simulan, joka oli silloin saman työnantajan palveluksessa. Nuori pari asettui asumaan Koivuharjun tilalle, jonka he menettivät laivabisneksen seurauksena. Myöhemmin Kalle oli kansakoulun veiston opettajana Koivuharjussa. Kalle sai vaimonsa mukana tämän perintöä 5000 markkaa, 5 lehmää, hevosen ja muuta pientä tavaraa. Kallelle ja Hilmalle syntyi kuusi lasta.

PAAVO (20.3.1874—17.3.1941) muutti 15.2.1902 Nilsistä Helsinkiin liikemieheksi. Äidin jälkeisen perintöosansa hän myi veljelleen Kallelle. Paavolla oli hautaustoimisto ja hän meni naimisiin Karoliina Pentikäisen kanssa. Heille syntyi Niilo-poika vuonna 1913.

Maria Heikkinen kuoli 1874, jolloin nuorin lapsista Paavo oli vasta puolen vuoden ikäinen. Eerik meni naimisiin Eeva Parviaisen kanssa mar-

raskuussa 1875. Eeva oli Kinahmin Parviaisia.

Eerik sai vielä kahdeksan lasta Eevan kanssa vuosina 1876—96. Näistä ensimmäinen, **MARIA** (1.4.1876—27.4.1877) ja **AARO** (15.4.1896—9.11.1896) kuolivat vauvaikäisinä.

PEKKA (9.1.1878—11.12.1954) oli maanviljelijä. Hän avioitui Anna Rissasen kanssa ja heille syntyi kuusi lasta. Perhe asui Väänälän pohjoispuolella Kotamäessä. Pojista Matti kaatui Talvisodassa Petäjäsaarella.

Eeva (6.6.1880—26.1.1931) oli taitava räätäli ja toimi myös Kopolassa olleen keskuksen hoitajana. Hän eli naimattomana synnyinkodissaan.

KONRAD (12.11.1882—23.3.1919) muutti Helsinkiin 1912, jonka jälkeen hän oli myös merillä. Konrad meni naimisiin Anna Rossin kanssa ja heille syntyi Kerttu-tytär 1914. Kerttu kuoli naimattomana vuonna 1993.

VILLESTÄ (25.2.1885—1.5.1953) tuli Väänälän seuraava isäntä.

AUKUSTI "AKU" (17.11.1887—16.11.1970) muutti Helsinkiin 29.7.1907 ja tuli takaisin Savoan 10.8.1916. Helsingin aikoinaan Aukusti oli myös

Sänkimäen Väänälä 2000-luvulla

merillä mm Etelä-Amerikassa. Kun Helsinkiin lähdöstä oli kulunut puoli vuotta, oli tullut kortti Rio de Janeirosta. Hän oli mm. purjehtinut kaksi vuorokautta Rio de la Plata -jokea sisämaahan. Mentyyään naimisiin Aukusti muutti vaimonsa kanssa 8.11.1917 Vehmersalmelle Puutosmäki 7:9 Järvenpää-nimiselle tilalle. Vuosina 1922–35 he asuivat muutaman kilometrin päässä Räsälän kylässä Myllymäki-nimisellä tilalla, kunnes muuttivat takaisin Järvenpäähän. Vuodesta 1964 kuolemaansa saakka pariskunta asui Kuopiossa Kirkkokadulla. Anna ja Aukusti saivat kahdeksan lasta.

MARIA (s. 28.4.1892) meni naimisiin osuuskau-
pan hoitajan Antti Möykkysen kanssa. He muut-
tivat Kaaville. Antin kuoltua Maria avioitui Esko
Laitisen kanssa.

Eerik rakensi poikineen Väänälän uuden pää-
rakennuksen, jossa oli iso tupa ja neljä kamaria ja
joka oli käytössä lähes sata vuotta. Iso kivinavetta
rakennettiin vuonna 1910.

Eerikin aikaan Kopolan tila säilyi jakamat-
tomana, sillä hän oli saanut osan siitä perintönä
ja loput hän oli ostanut sisaruksiltaan 1906. Kau-
poista annettiin ensimmäinen ehdollinen lain-
huuto Nilsin syyskäräjillä 1906 ja kolmas lain-
huuto annettiin Nilsin ja Muuruveden pitäjien
syyskäräjillä 13.11.1908.

Lokakuun 18. päivänä 1916 toimitettiin perin-
nönjako Eerikin (s. 1843) ensimmäisen puolison
Maria Heikkisen sekä heidän 1874 kuolleen poi-
kansa Aaron ja 1916 kuolleen Heikin jälkeen. Kun
perinnönjakoa ei toimitettu Eerikin vanhempien
kuoltua eikä näiden tyttären Marian jälkeen,
toimitus oli monimutkainen ja erimielisyyttä-
kin näyttää olleen. Aiemmin tehtyjen kauppojen
jälkeen Eerik (s. 1843) sai 56889/60480, Kalle
23/60480 ja Eerik (s.1865) 1197/60480.

Eerikin puoliso Eeva kuoli 90-vuotiaana
vuonna 1944.

VILLE ISÄNNÖI VÄÄNÄLÄÄ ITSENÄISYYDEN ALUSSA

Villen (25.5.1885—1.5.1953) valokuvien joukosta
löytyy kuva, jonka takaa paljastuu, että Ville on
saanut polkupyörän ajokortin. Kesäkuun 5. päi-
vänä 1916 Ville Väänänen oli oikeutettu sotatilan
aikana ajelemaan polkupyörällä n:o 376649 Kuo-
pion läänissä.

Ville osti vanhemmiltaan ja sisaruksiltaan
usealla kauppakirjalla Kopolan tilan vuoden 1916
lopulla ja muutti tilan nimen Väänäläksi muuta-
man vuoden kuluttua. Osan kaupoista hän teki
yhdessä veljensä Akun kanssa, jolle hän puoles-
taan myi palstan Kauppinenjoen rannasta.

Ville meni naimisiin Anni Rissasen kanssa

Ville Väänänen

vuonna 1917. Heille syntyi seitsemän lasta, joista ensimmäinen NIILO (15.6.1921–29.7.1921) kuoli kuukauden ikäisenä. Ville tuli vanhempana heikkonäköiseksi. Anni kuoli syöpään 1948.

Lapsista vanhin MATTI (26.6.1918–7.10.1997) meni naimisiin Ester Sutisen kanssa sotien jälkeen. Matti osti vanhemmiltaan 25 hehtaaria Kauppinenjoen metsäpalstasta vuonna 1947. Hän rakensi sinne talon ja tilan nimeksi tuli Mattila. Matille ja Esterille syntyi neljä lasta.

ANTTI (2.10.1919–28.7.1986) avioitui vesantolaisen Aune Pakarisen kanssa. Häiden jälkeen he ryhtyivät etsimään sopivaa maapaikkaa, joka löytyi Turun läheltä Marttilasta. He ostivat sieltä Lehtovaara-nimisen tilan. Se oli tuolloin 16 hehtaarin tila, jonka rakennukset olivat vuodelta 1939.

TYYNE (19.9.1922–29.12.1995) avioitui Pauli Kokkarisen kanssa. He muuttivat ensin Kaaville ja sitten Riihimäen kautta Hämeenlinnaan.

ERKKI (18.5.1925–26.10.1966) eli naimattomana

kotitilallaan ja OTTO (7.4.1928–5.5.1993) asui naimattomana Konttimäessä

NIILOSTA (s. 17.12.1929) tuli seuraava isäntä

NYKYAIKAINEN JA ELÄVÄ MAATILA

Villen lapsista nuorin, Niilo, meni naimisiin Anja Toivasen kanssa. Heille syntyi kolme lasta Leena, Risto ja Esko. Niilo luovutti tilan isännöyden pojalleen Eskolle (s. 10.8.1970) vuonna 1993. Sekä Niilon että Eskon aikana tilaa on koneellistettu ja peltoa on raivattu lisää. Niilon aikaan peltoa oli noin 40 ha ja nyt Eskolla on 65 ha omaa ja 25 ha vuokrattua peltoa. Nykyinen päärakennus on Niilon ja Anjan rakentama vuonna 1984

Väänälässä asuu nykyisin Eskon uusperhe, johon kuuluvat avopuoliso Tuula Sirviö ja heidän vuonna 2006 syntynyt poikansa Kalle Eerik Eskonpoika sekä Eskon pojat Ville ja Janne. Lastenhoidon ja mopojen rassaamisen ohella Esko on ehtinyt harrastaa myös moottoripyöräilyä ja -kelkkailua, karatea, metsästystä, ammuntaa sekä rullaluistelua.

Eskolla ja Tuulalla on vahva usko tulevaisuuteen ja heillä onkin menossa mittava rakennusprojekti. He ovat käynnistäneet 320 mullin tarpeisiin rakennettavan navetan työmaan. Suunnitelmien mukaan mullit tulevat tilalle muutaman kuukauden ikäisinä ja niistä kasvatetaan pihvieläimiä. Onnea urakalle.

Pentti Väänänen

Ville ja Janne mönkijän kimpussa.
Taustalla nousee 320 mullin navetta.

Savutuvan poika

Augusti Väänänen

s. 19.03.1902 Nilsin Valkeiskylällä
k. 10.10.1973 Varpaisjärvellä

SEURAAVA TARINA sisältää ensimmäiset luvut elämäntarinasta, jonka Aukusti Väänänen omakätisesti kirjoitti. Kirjoitusasu on säilytetty alkuperäisenä; murre sanoja ei ole ”suomennettu” eikä kirjoitusvirheistään ole puututtu.

1. LUKU LAPSUUS

Vuonna 1904 keuhkilla aukeni silmäni sellaisissa olosuhteissa, että minulta pääsi itku. Olin silloin 2-vuotias. Mutta kun huomasi äitini neulomassa sukkaa siinä lähellä penkillä, rauhoitin heti. Olimme muuttaneet toiseen asuntoon, joka oli savutupa. Kätty, jossa olin, oli niin iso, että siihen sopi neljä meikäläistä, kaksi rinnan kumppaankin päähän. Oli kai isä ajatellut, että mikä sitä joka vuosi uusimaan kättyttäkään. Varsinkin kun isä ei ollut varustettu erikoisemmin puusepän lahjoilla.

Se asunto oli siitä erikoinen, kun kaikki oli niin mustaa ja nokista. Yksi yksinkertainen akkuna siinä oli, mikä piti talvipakkasella peittää jollakin viholaissäkillä, että ei niin kovasti mähny akkuna jäähän. Kokoa siinä mökissä oli noin viisi kertaa viisi metriä. Se olikin hyvä, kun perettä oli, kun kaikki oli kotona, 7 henkeä. Yksi

tyttö syntyi myöhemmin. Tämän asunnon omisti enoni J.P. Taskinen, Ison Kermilän isäntä. Hän oli lautamies ja tehtiin myöhemmin herrastuomari. Joka oli iso arvonnousu. Silloin annettiin sille kunnia, jolle kunnia kuulu.

Vuokraa eli arenttia piti isän olla 2 viikkoa heinässä talon ruuassa, se oli possakkaa. Puita sai ottaa talon metästä omalla kustannuksella, minä tarvitti. Äiti oli iloinen, kun päästiin kylän pintaan olemaan. Sai äitikin keträtä ja käytä riuhella. Sieltä aina sai piimää, jopa maitopullonkin palkakseen.

Usein nukuttiin illalla rukin hyrinään, samoin aamulla herättiin, rukki hyrri ja äiti veteli aamuvirsiään. Talvella piti kōmpii nahkasien sisään, kun laitettiin tupa lämmitä ja kylmää savua tuli tupaa täyteen. Sitten kun tupa lämpeni, oli pa hyvä juosta lämpimässä tuvassa. Kenkiä ei ollut kuin yhden. Vuoroin oltiin ulkona.

Kerran tuli semmonen räntivirhe, kun äiti lämmitti mökin hyvin ja sanoi, että kun ensin kitku hälvenee, niin laittaa lakeinen kiinni. Mutta miten lie unohtunut, oli kova pakkanen, äiti meni riihen puintiin Kankaannotkoon. Tuparupesi kylmenemään, myö kōmmittiin nahkasien sisään ja kun äiti tuli puolen päivän maissa

kotiin, siunaili hän aikalailla, kun oltiin paleltumassa. Mutta siitä taudista päästiin, kun äiti runttoi lakeisen kiinni.

Toinen tapaus oli, kun meinasi se meidän asunto palaa kokonaan. Oli maaliskuinen pakasaamu, äiti oli silloin kylällä työssä. Vanhempi veljeni Niilo laittoi tuvan lämmitä, laittoi puut lieskaan ja tulen uuniin ja sanoi mulle: ”Kotohan sinä tuota lämpyyttä, minä menen tuonne jäälle koettamaan onkea!” Minä huomasin, että hyvin se uuni lieskaa. Ja sytty myös lieskassa halot palamaan. Menin oitis pihalle ja aloin huutaa sinne jäälle: ”Niilo hoi! Tupa pallaa! Tupa pallaa! Tupa pallaa!” Johon Niilo vastaan: ”Kanna lunta! Kanna lunta!” Mutta minä ajattelin, että tuon nuoremman veljeni koppaan pihalle ja muu kun palaa, niin palakoon. Mut eihän se palanut, naapurin Miina oli kuullut huutoni ja koppasi sumpipöntön nurkasta ja kaatoi sen lieskaan ja sillon se sammui.

Niin, että millä sitä elettiin? Äitini kertoi yhen tappauksen semmosen, kun ei olleet kunnan herrat antaneet jauholippua. Isä oli käynyt pyytämässä. Niin isä oli tullut kotiin ja tilannut naapurista hevosen ja reen ja laittanut koko joukon rekeen ja sanonut: ”Aja Nilsin Piekälään!” Piekälän isäntä oli silloin köyhäin kaitsia, myöskin kirkkoväärti eli kirkon isäntä. Isä oli pannu tuvan lämmitä ja kohta oli joukot tullu ja oli ollu jauhosäkki reen sevilla. Minäkin olen ollu siinä kyytissä, vaikka en muista. Olen usein ajatellut, että mitähän äiti ajatteli, entinen talon tytär, siinä reessä istuessaan. Mutta niin Luoja johtaa ihmistä.

Toinen tapaus on jäänyt mieleen, kun oltiin syöty päivällinen, isä oli jossain etempänä töissä eikä joutunut määrilleen kotiin. Äiti sanoi, kun herettiin syömästä ja pikku kannikka jäi tähteeksi: ”Siinä on viimeinen leipä!” Mentiin kaikki pihalle, oli jotenkin painostavaa olla tuvassa. Seisottiin siinä tuvan seinä vieressä. Sitten sanoi äiti: ”Olkaa lapset kotona, minä lähen käymään kylässä!” Äiti otti puhtaan liina säkin kainaloonsa ja meni 4 kilometrin päähän Tarpisille ja valitti isännälle tilanteen. Tarpisen isäntä oli sanonut: ”Mennäänhän tuonne aittaani!” Ja oli mitannut 20 kg jauhoja siihen säkkiin, oli sanonut: ”Käyköön Puavo kesällä niittämässä!” Sillon oli se pulma

selvitetty. Äiti laittoi leivän juuren ja aamulla oli lämpimät leivät syötävänä. Näin Herra auttaa.

Kun tässä elin keinosta on puhe, niin kerrompa yhen piimän hakureissun tässä yksin tein. Oli silloinkin pakasaamu ja äiti antoi mulle säkin ja käski mennä Kermilään ja pyytää piimän jäätä siihen säkkiin. Kun oli pakkasen, niin otin kelekan mukkaan ja tein työtä käskettyä. Kyllä minua kovasti jännitti, että kuinka se tapahtui. Mutta mikäpä siinä! Emäntä vei minut aitaan ja nousi sammion päälle ja survoi tuuralla piimän rouhua. Ja minä pidin säkin suuta auki sammion vieressä. Emäntä semmosella pitkä vartisella puukauhalla ammenti minun säkkiini. Olen usein ajatellut, että sattuikohan ne tilit paikalleen, kun kirjanpito oli semmonen, että siinä oli minun tätini hoitettavana, hän oli mielivikainen ja emännän hoitossa, siinä tatin kamarissa oli nokiset hirret, niin se emäntä veteli liidulla viivoja niin monta, kuinka monta kapustaa sopi siihen säkkiin. Mielestäni ne viivat olisi saaneet olla vähän lyhempiä. No, silloin saatiin melko voimakasta piimäveliä. Keitettiin velli ruisjauhoista ja siihen piimän jäätä, tuli voimakasta piimäveliä. Jos oli lihaa, tehtiin ensin kastiketta, suoloja ja kärvennettyä lihaa velliin sekaan, saatiin eturuoka.

2. LUKU SATTUMUKSIA

Noilla eväillä sitä 4 kilometrin päästä kansakoulua käytiin. Isä kyllä oli vastaan, sanoi: ”Syövätkään enämpi!” Mutta äiti sano: ”Muuta perintöä ei köyhällä ole antaa lapselleen kuin koulu. Kun joutavat, eivätpähan ole muussa pahanteossa.”

Niilo kun kävi jouluun asti, niin hän lähti 9 vuotissa rengiksi. Sai syödä mahansa täyteen, työtä oli kohtuullisesti. Niin elettiin päivästä päivään. Isä sai 50 penniä päivälle, kun oli suon ajossa ja äiti polki rukkia tiuhempaan. Ja niin me kasvettiin joka päivä, vaikka ei sitä huomannut.

Teki kesä tuloaan. Äiti oli tilattu Kermilään kangasta kutomaan ja minä olin mukana. Edellisenä iltana oltiin saunassa ja äiti sano minulle, että meneppäs pesemään kylpyvesien tähteellä silmiäsi. Minä mennä juohkasin saunaan, käpälöin kaikki altaat, että onko vettä jäänyt. Oli siellä yhdessä altaassa, se oli semmosessa paikas-

sa, että istuin penkki kävi rinnan kohdalle. Minä kurotin käteni sinne seinän ja penkin väliin. Oli meina piästä siihen altaan viereen istumaan niin kun miehetkin. Kun rupesin nojaamaan altaan reunaan, niin silloin se keikkasi ja minä meneitin tajuntani. Heräsin siihen, kun veljeni aukaisi saunan oven. Olin lattialla mahallani ja vasemman käteni nimetön sormi oli jäänyt sen altaan väliin ja litistynyt pahoin. Ei sitä viety lääkärille, äiti laittoi vähän käärettä ja sillä siisti. Äitini otti asian siltä kantilta, että se oli Jumalan sallimus, että minä en kuollu, olisihan se voinut sen altaan reunan kopahuttaa minun päähäni. Mutta elämä jatkui. Olihan se varoitus kuolevaisuudesta.

Elettiin jonkun aikaa. Oli kesä, olin alle kymmenen vuotta. Meillä oli tapana olla niin myöhä Kermilässä, että joutui postihevonen Juankoskelta. Se tuli noin kello 11. Usein ajettiin neliä, matka oli noin 1 km. Hevoset olivat laihoja, takapuoli oli nahatonna. Kerran lähettiin kilpaa, puun oksa pyyhkäisi minut maahan. Silloinkin menin tajuttomaksi, se oli varoitus numero 2. Ja nämä tainnoksissa olot johtivat minun mielestäni mielisairaalaan. Mutta siitä kerron myöhemmin.

3. LUKU OMIA ANSIOTA

Aina keväällä päästiin karhipojiksi Kermilään talon ruokaan. Saatiin usein syödä piimäjuoksutusta. Noin 4 aikaan aamulla kuului vanhan emännän veisuu, kun me nukuttiin tallin vintillä: ”Herätkäätte hitaat sielut!” ja (hän) heitteli isoja kiviä tallin ylisille. Kaverini usein vastasi: ”...muistakaa, että tallissa on aperuuhi suuri.” Ja niin päivän työt alettiin.

Kun hevoset oli jo metässä, annettiin mulle leivänpannikka käteen ja se oli sitä paljon, että mennä hakemaan hevosia. Laidun oli pitkä ja kapea. Kun ne hevoset vietiin illalla myöhään, niin ne eivät kerinnä syödä tarpeekseen, sillä ne olivat vihasia, meinasivat tulla pialle, kun niitä meni hakemaan. Oli kello usein jo 8, ennen kuin saatiin pihaan. Simolassa jo soittivat syömään.

Oli iso kylvetty peltö ja ei muuta kun Vihuri tamma risukarhin eteen ja minä kускаamaan. Kello 8 aikaan illalla lepuutin hevosta, enoni tulla könttäsi pihasta. Minä luulin, että hän käskee riisua, vaan eikö mitä, sanoi: ”Tuon rengin se on

helppo olla, se ei tarvihe, kun kuulee ja näkkee.” Ajattelin sanoa: ”Jos tietäsittä, kuinka jalakojani luisteloo, niin että nuin puhuis.”

Enoni kertoi vanhan kansan tarinoita, niitä oli mielenkiintoista kuulla. Sanoi olevan ensimmäiset kiinnekirjat 1700-luvulta ruotsinkieliset. On ollu ensimmäinen omistaja Kermi –niminen ja siitä nimi Kermilä. Kertoi setänsä kuolemasta. Sanoi sanoneensa kun oli huomannut, että lähtö on lähellä, että haitaanko pappi, setä sanoi: ”Käypi häntä ensin kahtomassa.”

Sitten kun aikanaan hevoset riisuttiin kymmenen maissa, oli peltokin karhittu. Oli mulla tyytyväinen mieli, että kun minustakin on johonkin.

Nyt juohtui semmonen romanssi mieleeni, oltiin päivälevolla, minä olin sängyn päällä ja nuorempi veljeni oli kätkeyssä. Kuulin kun veljeni siinä kätkeyssä kuonisteli ja sano yhen äkin: ”Äit hoi!” Äiti sanoo: ”Mitä?” Veljeni: ”Tuo August se on tuota nuapurin Iitoo nainnu.” Siihen äiti: ”Herranen aika, mittee se tuo lapsi nyt puhhuu!” Haki pihalta rotakan, silloin oli valmis selkäsauna. Äiti ressu vannotti: ”Etkö tie vasta kertana!” Sehän on vähän ennenaikasta tehdä semmosia lupauksia. Äidillä oli suurempi hätä kuin minulla.

4. LUKU ONNI POTKII

Nyt kerron onnellisen sattuman, mutta se oli lyhytaikainen. Oli tilanne semmonen, että Ierikka-niminen enoni otti ja siinä vähän ennen juhanusta kuolla kupsahti keuhkotautiin. Häneltä jäi omaisuutta, mutta hän lupasi omaisuutensa Taavetti-nimiselle veljelleen, joka oli Ameriikassa. Mutta se ei kelvannu Taavetille se omaisuus. Hän tuli Suomeen ja jakoi kaikkien perillisten kesken. Niin tuli äidin osaksi viijettä sataa markkaa. Maitoa tuli, kun eno vainaalta ostettiin hyvä lehmä. Kului pari viikkoa, kun vallesmanni kirjotti sen lehmän naapurin velasta. Isä sanoi: ”Sitä ei panna sitä lehmää siihen asiaan.” Otti narua ja talutti lehmän Kuopioon ja möi enimmän antavalle. Tuomittivat 2 viikkoa vankeutta. Isä tuli parin viikon perästä kottiin, imarteli tultuaan: ”Sehän kumma, kun lehmän sai tienattua kahteen viikkoon.”

”Nouse pois Akukii ylös! Tokko se Aatami kuulookaan! On pihalla niin kaanis ilima, on ku maitovelliä! Menisittä koittamaan onkee! Saisitta kalanpojan suuhunne. Voisitta ees pihalle männä, kun on tuas niin sakkee ilima, jotta pysys vaikka seeväs pystyssä!” Tällä tavalla äiti meitä herätteli useampi aamu. Kun mentiin pihalle ja vasten aurinkoa tiirattiin järvelle, niin näytti niin kun ahvenenpoika olisi vilkuttanut, että tulukeehan tänne leikkimään, täällä on kysymys elämästä ja kuolemasta. Se oli pahinta, kun ei ollu omaa venettä, piti vaan rannoilta onkia. Jos ei nykyä yheltä kohti, piti koittoo toisesta. Jos oli onnee ja äiti kotona ja perunoita, eipä niitä ollu

kesällä, ne tuli talvella syötyä. Kyllä ne (kalat) maistu, kun vain keitti suolavedessä.

Äiti olikin jo naapurin työssä, pesemässä pyykkiä tahi liinoja loukuttamassa. Isä oli usein suota ajamassa. 50 penniä sai talon ruuassa päivälle. Ei oikein leipään riittänyt, joten särvin jutut jäi äitin huoleksi. Erkki kävi koulua. Ei malttanut käydä kuin 3 luokkaa, meni Kaistilaan harjantekiän oppiin. Mutta mitä se ruokamenoihin vaikutti, kun se toisesta päästä lisi (perhe).

Kirjoittajan tytär Maiju Hemminki on luovuttanut tekstin ja kuvan Väänästen Sukupuussa julkaistavaksi, myös veljensä Veikko Väänäsen luvalla.

Apostoli Paavalin Nilsin matka

TÄMÄ PIENIKOKOINEN ja vaikuttava mutta perusteellista kunnostusta kaipaava maalaus apostoli Paavalista on Nilsin seurakunnan kirkkoherranviraston seinällä. Tauluun liittyy mielenkiintoinen tarinasikermä joka on mielestäni kertomisen arvoinen.

Taulun on maalannut nuori kuopiolainen Adolph Hårdh vain 16-17 vuotiaana, ja sen lahjoitti Nilsin nuorelle seurakunnalle vuonna 1825 murtolahtelainen valtiopäivämies ja herastuomari Pietari Väänänen. Vastikään itsenäistynyt seurakunta ja sen vaatimaton puukirkko tarvitsivatkin kaunistusta sillä kirkon ainoa maalaus oli Pekka Leskisen 1769 lahjoittama ja luultavasti maalaama alttaritaulu joka oli alun perin Pikku-kirkosta peräisin.

MAALARI HÅRDH JA TAUSTAT

Adolph Hårdh syntyi 25.4.1807 Kuopiossa Anna Sofia Järfeltin aviottomana poikana mutta jo 24.8. samana vuonna hänet oli merkitty kas-

tettujen kirjaan sukunimellä Hårdh. Mistään adoptiomerkinnoista ei ole tietoa ja toimenpide merkitsi kasvatiksi ottamista. Luultavasti kellarimestari ja kauppaporvari Carl Hårdh näin tunnusti isyytensä. Myöhemminkin Adolph tunnettiin Hårdhin poikana.

Tulevan maalari-ajan äiti oli kellarineitsyt eli tarjoilija Anna Sofia Järfelt joka oli syntynyt Kuopiossa 3.3.1779. Hänet on kastekirjassa merkitty furiiri ja vänrikki Carl Gustaf Järnefeltin aviottomaksi tyttäreksi. Järnefeltien sukuun emme tässä yhteydessä puutu mutta taiteellista lahjakkuutta lieenee juuri siitä suunnasta periytynyt.

Todennäköisen isän Carl Hårdhin taustoihin perehdymme hieman tarkemmin tietyistä syistä. Myöhemmissä vaiheissaan varakas ja vaikutusvaltainen kauppias ja kellarimestari oli tullut varsin nuoreen Kuopion kaupunkiin Kokkolan kautta syntymäkaupungistaan Raahesta. Aluksi hän työskenteli kauppias Samuel Backmanin bookhollarina eli kirjanpitäjänä ja samaan aikaan

Anna Sofia Järfelt oli Backmanilla palveluspiikana eli he tunsivat toisensa jo pitemmältä ajalta.

Kellarimestari Jacob Bergfors kuolee pois ja jättää jälkeensä lapsettoman ja nuorenpuoleisen lesken Helena Westerdahlin jonka kanssa Carl Hårdh avioituu 1.1.1807 eli muutamaa kuukautta ennen maalaripojan syntymää. Tästä alkanut liikemiehen ura on varhaisen Kuopion harvoja onnistumistarinoita. Hårdhin hallussa oli Kuopion Kaupunginkellari ja hän piti käytännössä hallussaan ravintolamonopolia. Vaikutusvaltaa lisäsi myöskin hänen toimimisensa järjestysoikeuden puheenjohtajana, vaikkakin väliaikaisesti sillä tehtävä vaati juristin koulutusta.

Kuopion kaupungin vaakunasta ja varsinkin sen suunnitteluajankohdasta on käyty keskustelua ja arveltu, että se olisi suunniteltu ennen vuotta 1818. Tuona vuonna kuitenkin Kuopion kivikirkon torniin asennettiin ilmajokelaisen Iisakki Könnin suunnittelema ja rakentama tornikello ja vaakunassa on tämä kello näkyvissä. Kellarimestari ja raatimies Carl Hårdh sai viiden seteliruplan palkkion vaakunan suunnittelusta 22.3.1824. Arvella voi, että taiteellinen poika on ainakin auttanut suunnittelussa ja piirtämisessä. Carl Hårdh kuoli Kuopiossa 1829.

Hårdhin suku ei ole alun perin Raahesta vaan luultavimmin Ruotsista jossa suvun kantaisä vei vihille raahelaisen neidon. Heidät vihittiin Göteborgissa ja sulhasen titteleiksi on merkitty ainakin henkirakuuna ja väepeli Eero Fredrikssonin tutkimusten mukaan. Leskeksi jäätyään vaimo palasi Raaheen jossa suku sittemmin vaikutti.

Mutta nyt palataan jälleen taiteilijaan, Adolph Hårdhiin, itseensä. Kahdeksanvuotiaana hänet kirjoitettiin Kuopion triviaalikouluun jota hän kävikin aina vuoteen 1822 saakka lopettaen sen kuitenkin kesken eikä saanut päästötodistusta. Kotona hän kuitenkin asui ja autteli isän monissa liiketoimissa. Ilmeisesti hän maalasi ahkerasti koska Carl Axel Gottlund kävi hänen riitinkejään eli piirustuksiaan katsomassa vuonna 1824 mutta totesi päiväkirjassaan: ”*Olin nuoren Hårdhin luona katsomassa hänen Riitingiä, vaan ej ne oli minusta mitä.*”

Mieli kuitenkin muuttui koska Adolph kerrotaan olleen kuvittamassa myöhemmin Gottlundin kolmiosaista Ottawa-kirjasarjaa. Tunte-

mattoman taiteilijan piirros saattaisi olla hänen tekemänsä. Gottlundin kokoelmista on myöhemmin löytynyt Adolph Hårdhin akvarelleja Kuopion torin seudusta. Akvarelleja säilytetään nykyään Museovirastossa. Palaamme värikkääseen Gottlundiin tuonnempana.

Suuri maailma ja unelmat paremmista mahdollisuuksista kiehtoivat nuorta taiteilijanalkua ja yhdessä ystävänsä Magnus von Wrightin kanssa hän matkusti 23.6.1825 Tukholmaan jonne hän jäikin koko loppuelämäkseen saavuttaen arvostetun aseman taidegraafikkona ja kivipainajana ja yleisemminkin kuvataiteen merkkimiehenä. Aluksi he asuivat yhdessä kunnes Hårdh muutti professori Limnellin luo, ilmeisesti vuokralle. Myöhemmin hän avioitui Sara Kjellmanin kanssa ja sai 20.5.1835 pojan Carl Adolf Hårdhin, joka muutti aikuisena Suomeen ja saavutti täällä arvostetun aseman valokuvauksen uranuurtajana ja valmisti mm. ensimmäisenä von Wrightien lintumaalauksista valokuvakopioita.

Von Wrightien lintumaalariveljeksistä matkaseurana ollut Magnus oli vanhin ja palasi syksyllä takaisin Suomeen vaikkakin väliaikaisesti. Tullessaan uudestaan syksyllä 1826 Tukholmaan näyttää Magnus olleen jo ensimmäisinä päivinä yhteydessä Adolph Hårdhiin.

GOTTLUND, WENELLIT JA OTAVA

Aiemmin jo mainitusta C. A. Gottlundista on tässä yhteydessä suorastaan pakko kirjoittaa sillä tämä erityisen värikäs ja särmikäs persoona kietoutuu maalauksemme tarinaan monin sitein. Kuten jo edellä kävi ilmi Gottlund kävi katso-massa keväällä 1824 Hårdhin maalauksia ja piir-roksia. Tässä vaiheessa Gottlund oli karkotettu Ruotsista suomalaismetsien asukkaitten puoles-ta toimimisensa vuoksi. Tultuaan Suomeen hän päätti lähteä hoitamaan asioitaan Pietariin. Hänen isänsä, joka oli ollut Juvan kirkkoherra oli kuollut ja äidille oli myönnetty vain yksi armo-vuosi. Gottlundin talous oli riippuvainen äidin avustuksista ja sen vuoksi olisi toinen armovuosi ollut tarpeen. Toisekseen myös Aron Wenell, sis-konmies oli Juvalla armovuoden saarnaajana ja toinen vuosi olisi parantanut mahdollisuuksia päästä kirkkoherraksi. No, kaikki ei mennyt niin kuin olisi pitänyt vaan Gottlund karkotettiin Pietaristakin jo yhdeksän päivän kuluttua ja up-seerivartija saattoi hänet Kuopioon maaherran valvontaan. Ei tullut armovuotta eikä Wenell-kään päässyt Juvalla kirkkoherraksi, vaan myö-hemmin Nurmekseen.

Äidin avustukset loppuivat ja jotain oli kek-sittävä kiireesti. Hän päätti ryhtyä julkaisemaan Otava-nimistä kolmiosaista kirjasarjaa suomen-kielellä, jonka pohjana oli Juvan murre. Talou-delliset murheet olivat koko ajan painamassa ja hän istui jopa velkavankeudessa. Tätä hän ei ottanut kovin raskaasti, vaan vastaviihitylle vai-molleen kirjoitti, ettei tämä nyt niin hirmuista ole – täällä tapaa vanhoja tuttuja ja on ihan rat-toisaa. Heti vapauduttuaan hän osti hännystakin, velaksi tietenkin.

Otavan ensimmäinen osa ilmestyi monien viivästysten jälkeen 1829, jolloin ensimmäiset kappaleet toimitettiin sukulaisille ja joillekin ar-vohenkilöille. Laajempaa ei het tohdittu tehdä,

vaan odotettiin sensuurin lausuntoa, joka oli-kin julkaisemisen salliva. Velkakierre kuitenkin vain paheni ja kesti koko loppuelämän ajan.

Kirjojen toimittamisessa tilaajille alkoi ilme-tä ongelmia. Valmiita kirjoja ei saatu ulos kirja-painosta ilman maksua. Tulipalokin tuhosi osan jo painetuista kirjoista.

Otavan toisen osan alkupuheessa Gottlund kertoo tulipalosta: *”Elokuun 29. päivänä, juu-ri Jumalan-palveluksen aikana, paloi tämä kaunis herraskartano, hirmuisella tulipalolla, poroksi; ... Kotiin tultuani ei ollut enää niin bitua jäljellä, kai-kista minun kirjoista, ...joista oli maalattuitakin kuvia kolmatta toista kymmentä tubatta kappaletta, joihen moaluuttamisessa oli ollut mulle työtä kaben vuuen.”* Tyyllilleen uskollisena Gottlund saattoi muistaa maalausten määrän yläkanttiin.

MUTTA KYLLÄ AHKERUUS kovankin onnen voittaa. Gottlundin sukulaismies Brodell oli konttoristina kauppias Enblomilla ja taivutti tä-män antamaan luottoa Saukon jutusta odotetta-vissa olevia korvauksia vastaan.

Saukko oli Gottlundin villakoira jonka voi hy-vällä syyllä sanoa olleen erittäin merkittävä suo-malaisen kirjallisuuden hyväntekijä. Tapaus oli seuraavanlainen: Gottlund oli kouluttanut tä-män lahjakkaan koiran niin, että se osasi tehdä 32 erilaista temppeä mm. korttitemppuja, juosta isäntänsä puolesta kaikenlaisilla asioilla, kiivetä puuhun, tarjota leipäkoria aterian aikana ja mm. sammuttaa illalla kynttilän vesikannussa kaste-lemallaan käpälällä. Tämän koiran Gottlund oli jättänyt ystävälleen Hedmanille hoitoon, mutta koira hävisi ja sanottiin sen karanneen. Ilmeni, että Hedman oli luovuttanut koiran Suomeen ystävälleen kauppias Björkstenille, joka koiraa kyseltäessä hukutti sen mieluummin kuin pa-lautti. Gottlund haastoi Hedmanin oikeuteen ja vaati 1300 riksin korvauksia mm. sillä perusteel-la, että koiran kouluttamiseen oli käytetty 8 633 tuntia työaikaa. Gottlund voitti jutun kaikissa oikeusasteissa ja sai 900 riksin korvaukset. Kirja saatiin toimitettua tilaajille.

Kirjat olivat tuolloin kalliita ja Otavan toi-nen osa maksoi mm. ennakoon maksajille 3 rik-siä kappale.

Carl Axel Gottlund 1796—1875. Kuva: Museovirasto

OTAVAA ON ARVELTU painetun lähes tuhat kappaletta joka oli siihen aikaan suuri määrä kun ottaa huomioon sen, että sivistyneistö ei osannut juurikaan suomea. Kuvaavaa on mm. J. J. Tengströmin vastaus julkaisun avustajapyyntöön: *"Kun en ikävä kyllä osaa juuri lainkaan suomea, en voi lähettää sinulle Otavaan mitään avustusta."* Kuitenkin vuonna 1817 juuri Tengström vaati tiukasti virkamiehistöltä suomen kielen taitoa.

Sjögren kirjoitti Gottlundille epäilevänsä *"...voiko suomen kieltä yleensäkin — ja erikoisesti tiedeellisiä asioita käsittelevän aikakauslehden avulla — kohottaa kulttuurikieleksi, niin että se myös sivistyneen luokan keskuudessa joutuisi yleisesti käytäntöön."*

Gottlund ei tuollaisista piitannut vaan riensi eteenpäin. Hän halusi, että kieltä kirjoitetaan samoin kuin puhutaan ja suosi nimenomaan itämurteita, lähinnä Juvan murretta. Valtavirta kannatti kuitenkin länsimurteita ja itämurteet hävisivät kirjakielen ratkaisevan taistelun.

PÄÄÖSIN KRITIIKKI oli penseää ja varsinaisia

kirja-arvostelujakaan ei ilmestynyt. Vahvat persoonat kuten Lönnrot eivät kirjaa ymmärtäneet. Lönnrot arveli: *"Luulisin minä Otavan saavan loistaa kuinka kauan tabansa ennen kuin Suomea sillä lailla ruvetaan yhteisesti kirjoittamaan..."*

Osasyyn voi arvella olleen myös sen, että Lönnrot julkaisi Kalevalan 1835 eli viitisen vuotta Otavaa myöhemmin ja osittain Gottlund ja Lönnrot häärasivät samoilla lähteillä.

Aron Wenellin nimi jo vilahti edellä tekstissä ja seuraavassa hieman lisää. Wenell, joka oli syntyjään Kehvon Puiroolahden Väänäsiä, oli siis Gottlundin siskonmies ja pappi. He olivat tutustuneet jo Turun Akatemiassa opiskelun aikana. Aron oli kirkkoherra Mathias Gottlundille miehuinen vävy, ahkera ja lupsakka kellukka.

Aronin tytär ei ollut lupsakka ainakaan uskonasioissa, vaan aiheutti välillisesti oikeusjutun Paavo Ruotsalaista vastaan. Hänen puolisonsa varalääninkamreeri Kepplerus ei halunnut ymmärtää vaimonsa käytöstä, kun tämä alkoi karttaa suruttomien seuraa ja käytti körttivaatteita. Osoittaakseen vaimolleen, ettei Paavo Ruotsalainen ollut ihmistä kummempi, hän nosti kanteen tätä vastaan juopumuksesta eräissä häissä Kurkimäessä. Todistajia oli puolesta ja vastaan, mutta viimein syyte raukesi.

Aron Wenell valittiin aikanaan Nurmeksen kirkkoherraksi ja hän kuoli 19.6.1847 sydänkohtaukseen ystävänsä Elias Lönnrotin kiikkustuoliin Kajaanissa.

LAHJOITTAJA-PIETARI

Taulun lahjoitti Pietari Lassinpoika Väänänen, valtiopäivämies ja herastuomari Murtolahdesta. Hän syntyi 11.9.1764 silloisen Kuopion pitäjän Murtolahden kylässä ja kuoli Taipalsaaren kirkkoherrana vaikuttaneen poikansa luona 1846. Hänen puolisonsa oli Eeva Savolainen Niinimäestä.

Pietari Väänäsellä oli yhteiskunnallisen toiminnan lisäksi henkilökohtaisiakin yhteyksiä ja suhteita Nilsin seurakuntaan ja papistoon. Väänäsen poika Anders Johan toimi vuosina 1826–1828 ja 1832–1834 kirkkoherran apulaisena ja armovuoden saarnaajana Nilsissä ja avioitui kirkkoherra Anders Johan Brofeltin tyttären

Kristiina Sofian kanssa vuonna 1827.

Hän oli Aron Wenellin pikkuserkku ja tieto taulun olemassaolosta on voinut kulkeutua Gottlundilta Wenellille ja edelleen Pietari Väänäselle.

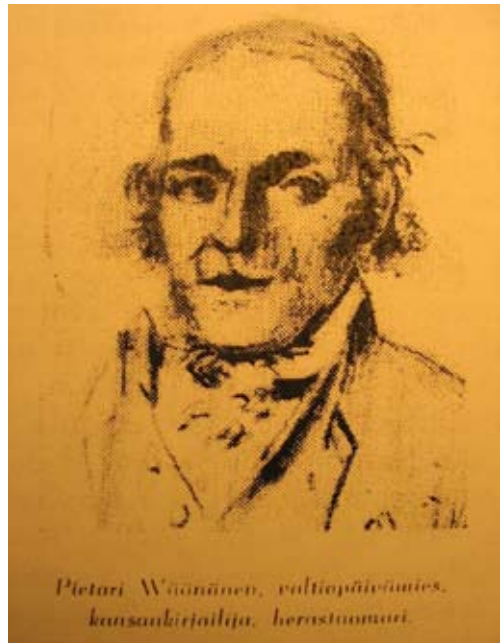
Pietari Väänänen oli huomattava mies aikanaan ja valittiin talonpoikaissäädyn edustajaksi kaksille valtiopäiville eli Norrköpingiin vuonna 1800 ja Porvooseen 1809. Sen jälkeen valtiopäiviä ei Suomessa järjestettykään ennen kuin 1860-luvulla.

Porvoossa hän edusti Vähä-Savon ylistä kihlakuntaa ja oli jäsenenä sekä siviili- että talousvaliokunnassa ja loppuvaiheessa valitus- ja toimitusvaliokunnassa. Historiantutkijat ovat luonnehtineet Väänästä erääksi säätynsä pysyvimmistä miehistä joka selkeillä esityksillään kykeni vaikuttamaan säätynsä esityksiin ja päätöksiin.

Pietari Väänänen oli myös innokas kansanrunoilija, jonka runoja Aron Wenell lähetti Gottlundille jo 1815. Myöhemmin Gottlund julkaisi niitakin kansanmiesten runokokoelmassa ”Väinämöiset” vuodelta 1830.

Tätä Pietari Väänästä ei pidä sekoittaa toiseen aivan samannimiseen aikalaiseen Pietari Väänäseen joka oli samaa sukua Kehvolta ja piti Kuopiossa kirjakauppaa 1819–1846.

Matti-Juhani Töyräs

R.W. Ekmanin alkuperäinen piirros.

Kansallismuseon kokoelmat

LÄHTEET

Pekka Lappalainen: Kuopion historia I. Kuopio 1982

Risto Pulkkinen: Vastavirtaan. C.A.Gottlund 1800-luvun suomalaisena toisinajattelijana: psykobiografinen tutkimus. Hki 2003

C.A.Gottlund: Otava eli suomalaisia huvituksia osa I. Tukholmi 1828

Otava eli suomalaisia huvituksia osa II. Tukholmi 1832

Otava eli suomalaisia huvituksia 3.osa.Helsinki 1929

Niilo Lintunen: Saman armon alla. Jyväskylä 2005

Eero Fredrikson: Hårdh. Genos 55.1984

Taidehistorian seura: Taidehistoriallisia tutkimuksia. Helsinki 1977

Väänästen sukuseura ry: Väänästen Sukupuu 1 ja 2, 1945

Piisinkivet

ASUNTOAUTO NIILAILI sivutietä pitkin. Tie piiloutui vähäiseen kuusikkoon josta palasi kulkemaan mittavan ohravainion keskellä. Väinö-veljeni tarkasteli hartaana maisemia.

- Isä-Anselmi käytti minua täällä kun olin kymmenen, Väinö sanoi. — Se oli minun ensimmäinen junakyyti. Ajettiin Oulusta Iisalmeen. Iisalmen asemalta isä otti pirssin. Hän istuutui kuljettajan viereen ja sanoi selkärehtinä että Vieremälle.

Istuin puolisoni Veijon ja veli- Väinön keskellä Frankian ajohytissä. Katselin kiinnostuneena vaihtuvia maisemia, tuuheita, valkorunkoisia koivuja, jotka olivat kuin juhlaan pukeutuneet, uljasryhtisiä petäjiä, joiden kihara latvatöyhtö kurotti kohti poutapilviä kannattelevaa taivasta. Täällä siis isä-Anselmi on poikasena temmeltänyt!

Vasemmalla, tien suuntaisesti vedetyt perunasarat viettivät loivasti vasemmalle. Laakea perunamaa lepäsi lilanvärisen kukkapeiton alla. Kaukana perunamaan alangossa kasvoi harvakeltaan jyhkeitä, valtavaltaisia koivuja. Koivujen välistä pilkotti sinistä.

Väinö kurkotteli ikkunasta.

- Tuolla koivujen takana näkyy Vieremänjärvi ja tuolla oikealla juuri tuon mäen päällä oli Paavo-papan ja Reeta-mummun mökki.

- Et voi muistaa, intin. — Sentään yli puolisataa vuotta kun olet käynyt.

- Kyllä muistan, ihan kirkkaasti.

- Onpa komeaa, Veijo sanoi kun koivikko loppui ja vesi välkkyi esteettä sinisenä keskipäivän auringossa.

- Tuo iso talo vasemmalla on nimeltään Vieremänmäki, Väinö sanoi. Kävimme siellä isä - Anselmin kanssa porisemassa sillä aikana kun Reeta-mummu lämmitti meille savusaunaa.

- Siellä savusaunassako se teidän isä oli syn-

Takana vasemmalta kirjoittajan isä Anselm Väänänen s. 24.5.1892 ja Väinö Mattila s. 28.4.1891. Edessä Anselmin sisar Alina Mattila os. Väänänen s. 19.10.1887 ja Anselmin puoliso Kaisa os. Roininen s. 19.1.1887.

tnyt, Veijo kysyi.

- Sielläpä siellä, Väinö vastasi. — Ja ne kaikki toiset seitsemän.

- Ihme että jäivät henkiin, ne lapset ja Reeta-mummu, huokasin. — Hei, pysäytä tähän! Käyn tuosta Vieremänmäen talosta varmuudeksi kysymässä sitä Väänästen paikkaa.

Asuinrakennus ja mittavat ulkorakennukset reunustivat laajaa, siistää pihaa. Valkoiset, jhykeät puutarhakalusteet oli ryhmitelty kauniisti nurmikolle monihaaraisen, tuuhean pihlajan katveeseen. Kaikesta näki, että talossa asui toimeliasta väkeä.

Löysin isännän puutarhatuolissa istumassa pihlajan katveessa. Selkäänsä valitellen hän nousi kättelemään.

- Vai että juuria ollaan etsimässä. Tuollahan se kohoaa Reetalanmäki peltojen keskellä. Mökki siitä on purettu mutta ikivanha tuomi entisen mökinnurkalla vielä seisoo ja kivijalkaa tai nurkakiviä siellä on paikalla. Poika äsken parturoi tuon rinteän viherrehuksi.

Kärrytie vei tuonne mäelle mutta se on kynnetty pelloksi. Tuolla mäellä se on suutari - Paavo pesueineen asustanut. Kun lähдете tuosta nousemaan pellonreunaa mäelle, sieltä se kivijalka löytyy. Lähtisin mukaan, mutta issias kiusaa. Tulkaa palatessa taloon kahville.

Veijo avasi auton ikkunan kokonaan ja jäi kyynärpäidensä varaan ohjauspyörän päälle. Hiki pisaroi ruskealla iholla valkoisen lakinlipan alla.

- Tarkenee, Veijo sanoi ja pyyhkäisi otsaansa kämmenselällä. –Täälläpäin on näköjään heinätyöt tehty jo.

- Tätä tietä ei ollut tässä silloin, Väinö sanoi. – Taisimme isävaarin kanssa tulla Vieremänjärven toiselta puolelta. Vai oliko sittenkin. Paljon ovat maisemat muuttuneet. Isävaarilla oli tapana käyttää jälkikasvuun täällä sitä mukaa kun täytimme kymmenen.. Aino ja Katri siskot olivat käyneet ennen minua. Muistan vieläkin, miten kovasti jännitin pitkin kevättä kun tiesin, että minun vuoro tulee seuraavaksi. Nuorimmat sillä jäivät jostain syystä käyttämättä niin kuin tämä sinunkin Annikki.

Horsma ja mesiangervo työnsivät kilvan kukintojaan Väänäsen mökin paikalla. Oli kuin valtava kukkakimppu olisi heitetty keskelle tasaiseksi leikattua mäenkehousmaa. Mietin, olikohan Paavo-pappa istuttanut tuomen pihan kaunistukseksi.

- Reeta - mummu paistoi meille lättyjä isossa muuripadassa kartanolla. Pata oli kivien päällä ja tuli padan alla, Väinö muisteli. Hellaa ei ollut pirtissäkään, vaan tulisija oli piisi. Oli juhannuskesä kun olimme täällä. Lämmintä oli, vaan Reeta-muoripa otti ja lämmitti pirtin. Sanoi, että pitää Väinönkin nähdä miten savupirtti lämmitetään. Yöksi Reeta-mummu petasi meille aittaan, se oli pikkuinen ja lintallaan ja sen katto oli tuohesta. Tuossa oli vinttikaivo. Ota Veijo valokuva meistä tässä piisin paikalla.

- Järkyttävä kohtalo ollut mummu-rukalla. Ison lapsikatraan kanssa jäänyt tähän kun Paavo -pappa on kuollut naskalin pistoon. Pienen ajan sisällä joutunut veisaamaan matkalle viisi lasta ja aviomiehen. Itse mummu on menehtynyt yksin mökissään keuhkokuumeeseen 02.01.1941. Hänen kolme vanhinta lasta, Alina, Johanna ja meidän isä - Anselmi olivat kauan sitten muuttaneet Ouluun.

Istun porraskivelle, suljen silmäni, ristin käteni ja alan hiljaa puhua.

- Näen sieluni silmin tällä paikalla elettyä elämää. Pirtti on tumma ja sen ainoa ikkuna on

järvelle päin. Iita-Maria kitisee katon orresta roikkuvassa korissa, jota Alpiinus liekuttaa. Pappa suutaroi verhottoman ikkunan edessä puolipohjaa pieksuun. Mummu kohentaa piisin tulta. Tulen yläpuolella koudessa kiehuu padallinen perunoita. Niiden imelä tuoksu täyttää huoneen jokaisen nurkan. Mummun yllä on pitkä harmaa leveä hame, kirjava villaröijy paidan päällä ja jaloissa kippurakärkiset nahkaiset pieksut. Mummu on pikkuinen ja pyöreä ja hänen ruskeat hiukset ovat paksusta letistä käärityllä niskanutturalla.

- Semmoinen se oli, Väinö nyökkää.

Elsi tuo sylillisen puukuppeja ja puulusikoita pöydälle. Elsin pitkässä hameessa on leveät pystyraidadat ja hänen kangassuikaleella sitaistu musta letti yltää alaselälle. Alina ja Johanna ja Maria potevat pirtin ainoassa sängyssä tuhkarokkoa.

- Maria on kuollutkin tuhkarokkoon neljän vanhana. Se on ollut siihen aikaan tappava tauti. Mutta mitäs meidän isä - Anselmi tekee, Väinö naurahtaa.

- Isä nököttää jakkaralla ikkunan pielessä ja tavaa ääneen nuhjuista kirjaa. Anna Lyyti seisoo vieressä ja kuuntelee.

- On ihmisellä mielikuvitus, Veijo sanoo. – Sinähän olet kuin mikäkin meedio. Tässä pian toisetkin rupeavat näkemään näkyjä.

- Noin kai se suurin piirtein on ollut, Väinö sanoo. – Köyhästi ja väkevästi ne ovat eläneet.

- Kummallinen tuo lintu, Veijo sanoi ja tähyysi tuomen latvaa. – Tämä sama lintu on istunut tuossa koko ajan ja lirkuttanut.

- Jos se on Reeta-mummun tai Paavo-papan sielu. Se kiittää meitä kun tulimme tälle paikalle muistelemaan. Vaikka en ole milloinkaan tavanut heitä kumpaakaan, he tuntuvat läheisiltä. Kun kiinnostut juuristasi ja alat tutkia, juuri ne tärkeimmät ihmiset, joihin haluaisit tutustua, ovat menneet aikapäiviä sitten pois. Ei ole jäljellä muuta kuin piisin kivet siliteltäväksi. Se on surullista.

Väinö ja Veijo vilkaisevat totisina toisiaan. Hiljaisuuden rikkoo vain yksinäisen satakielen harvakseltaan kuuluva luritus. Leuto iltatuuli lehyyttää varovasti tuomenlehtiä.

Vielä tuoksuu kesä täytenä.

Annikki Vuoti

Alavuoton Väänästen mylly rakennettiin uudestaan

Ylikiimingin Alavuotossa on ollut vesimylly kenties jo 1600-luvulla. Vuonna 2003 se sai seuraajan, jolla yllättäen ei olekaan lupaa pyöriä.

JÄRVIEN SAVOSTA POHJANMAAN JOKIVARSIIN

Savolaisten elintila oman maakuntansa alueella alkoi käydä ahtaaksi jo 1400-luvulla. Talot eivät enää pystyneet elättämään kaikkea väestöä. Niinpä talojen poikia ja osin muutakin väkeä alkoi levittäytyä pohjoiseen jo aikaisemmin vallatuille eräalueille. Mahtikäskyllään Ruotsin kuningas Kustaa Vaasa vielä vauhditti tätä muuttoa 1500-luvun puolivälissä.

Jos oli ”oikeitten immeisten” elämä muuttunut vaikeaksi Savossa, ei se pitemmän päälle ollut helpompaa Pohjanmaallakaan. Täältäkin nämä muuttajat etsivät tutuntuntoista asuinsijaa, muhevamultaista mäen rinnettä sinisenä kimmeltävän järven rannalta. Siinä kun saattoi kauniina kesäaamuna verkkoja kokiessaan ihailla tyyneen järven pintaan peilailevaa lähiniemen metsikköä ja vastarantaa asuttaneen kaskisavujakin. Rantaköivikossa saattoi vielä käkikin kukahtaa ja järven selältä kantautua kuikan surumielinen huuto.

Sellaista paikkaapa ei aina löytynyt. Pohjanmaalla näitä järviä on paljon vähemmän kuin Savossa. Kaikille ei niiden rantoja riittänyt, vaan oli tyydyttävä pienempään vesistöön. Kyllähän joestakin saunaveden sai ja pienessäkin purossa oli sen verran vettä, että puuron sai keitettyä. Satoipa joesta saada kalaakin uudisasukkaan pahimpaan nälkään.

Kyllä oma viehätyksensä oli joessakin. Suurempien harjanteiden ylityksessä se kutistui myös koskeksi ja se olikin sitten aivan omanlaisensa paikka. Pahimmillaan koski saattoi olla kuin kiehuva hornankattila ja ääni kuin ukkosen jylinää.

Loivempi putous kyllä rauhoittui vähemmän veden aikana niin, että sen vietäväksi saattoi veneelläkin uskaltautua. Kosken kohina lienee myös laulanut sen rantaan kyhättyyn saunaan selkänsä oikaisseen väsyneen raatajankin uneen. Siihen hän sitten heräsi auringon noustessa koillistaivaalle. Siitä kohinasta saattoi kuulla sanoman kaukaa menneisyydestä, niin kuin tuhansien tiukujen helinän. Vai tuliko se ääni sittenkään koskesta, vai kaikuna kuuntelijan päästä? Siinä oli pieni ihminen luojaansa helmassa ja siinäkin oli hyvä olla. Tällaisen paikan Alavuoton Väänäsen asuttajatkin löysivät.

Savolaiset olivat kaskikansaa, mutta kyllä näiden uudisasukkaiden on täytynyt olla erämiehiäkin. Vain kalavesistä ja erämetsistä oli mahdollista saada ensimmäiset suupalat. Hyvin harvoin lienee uudisasukkaalla ollut tullessaan kotieläimiä ja oman halmeen viljasta leivottua uudisleipääkin saatiin ruokapöytään vasta aikojen päästä.

Varmasti tämänkin kosken rantaan kaski kaadettiin ja varsin pian leipä saavutti tärkeimmän ravinnonlähteen aseman Väänästenkin ruokakunnassa. Kun huuhta lopulta saatiin valmiiksi ja sen kultaakin kalliimpi sato korjatuksi – mikäli se kadolta säästy – piti jyvät saada vielä jauhoiksi.

YHDESSÄ JA VUORONPERÄÄN

Siihen tarvittiin mylly. Käsikivillä naiset pyöräyttivät kyllä puurojauhot, mutta leipajauhojen jauhaaminen kävi niillä ajanmittaan hyvin työ-

Alavuoton kylätoimikunnan rakennuttaman myllyn rakentamiseen osallistuivat Jorma Sälvyvaara, Reino Inkala, Reijo Kauppila, Väinö Ikonen, Asko Vehkaoja, Matti Vehkaoja, Asko Väänänen, Aimo Väänänen, Lassi Väänänen, Ahti Väänänen, Oiva Väänänen, Olavi Väänänen, Pentti Väänänen, Raimo Väänänen, Taisto Väänänen, Salo Väänänen, Veijo Väänänen, Sulo Väänänen ja Sakari Väänänen.

lääksi. Niinpä vesi- ja tuulivoimalla pyöriviä myllyjä alettiin rakentaa jo varsin aikaisessa vaiheessa. Asiakirjoissa on näistä mainintoja ainakin 1700-luvun alkuvuosilta lähtien, mutta niitä lienee ollut käytössä jo huomattavasti aikaisemmin. Lähes kaikilla vanhemmilla taloilla oli oma mylly, tai olivat ainakin sellaisessa osakkaana. Se oli välttämättömyys.

Alavuoton Väänäset rakensivat myllyn saunansa naapuriksi omaan koskeen. Luultavasti asuinpaikkakin oli jo valittu sitä silmälläpitäen. Rakentamisen ajankohdasta ei ole tarkempaa tietoa, mutta arvellaan sen olleen olemassa jo 1600-luvun jälkipuoliskolla.

Kun Väänäsen pojat jakoivat tilan neljään osaan noin 1835, jäi mylly kaikkien yhteiseksi. Yhdessä sitä myös pidettiin kunnossa. Kun se lahosi jostakin kohdasta, se korjattiin tai rakennettiin uudelleen. Kesällä kun vesi joessa oli alimmillaan, kerättiin koskesta kiviä myllypatoon. Kun vesi syksyllä alkoi nousta, patoa tiivistettiin metsästä kuokituilla mättäillä. Tapana myös oli,

että myllyä sai käyttää kukin savu vuorokauden. Näin mylly oli käynnissä koko ajan. Jauhot piti saada jauhetuiksi ennen joen jäätymistä.

Väänästen myllyä on aikoinaan käytetty apuna myös seudun vanhimman elinkeinon, kalastuksen harjoittamisessa. Kun joki oli syksyllä viljan jauhatusaikaan padottu aivan tukkoon, oli kevätpuolella kutupaikoilleen nousseen lohen ainoa kulkutie alas merta kohti myllyränniä pitkin. Vaikka myllyrattaan siivetpyörivät vain muutaman senttimetrin päässä rännin pohjasta ja laitahirsistä, osasi kala joskus laskeutua siipien välissä jopa poikittain vioittumatta. Vesirattaan alapuolelle oli kuitenkin tehty eräänlainen häkki josta lohi sitten saatiin kiinni. Tällä tavalla pyydystetyt kalat jaettiin kaikkien myllyn osakkaiden kesken.

Isojaossa Väänästen myllylle erotettiin myös oma tontti. Rakenteeltaan se oli vain yhden kiviparin perusmylly, eikä siinä ollut minkäänlaisia (ohran ja kauran) kuorima- ja puhdistuslaitteita. Jauhoja kyllä jauhettiin aina 1930-luvulle saakka, mutta sen jälkeen tarve vähentyi. Naa-

purikylille, samaisen Kiiminkijoen varteen oli jo rakennettu paremmin varustettuja vesimyllyjä ja sieltä sai kuorettomat rieskajauhott ja kauran-ryynitkin.

Viimeisinä vuosinaan Väänästen mylly toimi vain pärehöylänä. Rakennusten ikivanhojen tuohikattojen oli jo aika väistyä pärekattojen tieltä. Uusien katemateriaalien yleistytessä päreitäkään ei sitten enää tarvittu. Kun kivetkin oli myllystä poistettu, lähti keventynyt rakennus keväällä 1956 jäiden ja tulvan matkaan. Vain huonokuntoiseksi rappeutunut vesiratas ajautui jokirantaan muutama kilometri kylältä alaspäin.

Myllyn silloinen menetys ei liene juuri suuremmin järkyttänyt kyläläisiä. Ehkä se tuntui vain vähän haikealta. Siinä meni taas pieni pala kylän menneisyyttä.

RAKENNUSLUPA KYLLÄ, KÄYTTÖLUPAA EI

Aikaa kului yli neljäkymmentä vuotta ja maaseudun rakennemuutos oli iskenyt rajusti tähänkin kylään. Nuorempaa sukupolvea oli valunut joukoittain työn perässä kaupunkeihin ja muihin asutuskeskuksiin, jopa Ruotsiin. Kauppa ja kouluakin olivat menneet, mutta jäljelle jääneet kyläläiset eivät kuitenkaan halunneet vielä luovuttaa. Mm. perustetun kyläyhdistyksen kokouksissa mietittiin, miten kylä voitaisiin kaikesta huolimatta säilyttää elävänä.

Esiin nousi kaksi linjaa: sopeutuminen väistämättömään muutokseen ja toisaalta perinteen säilyttäminen. Ehkä soveltaen entisöity kylämiljöö pysäyttäisi jonkun ohikulkijan ja kyläläisetkin voisivat heille jotakin tarjota. Nähtävästi pääosin tältä pohjalta nousi kyläyhdistyksen kokouksessa 20.5.2002 esille myös tämän myllyn uudelleen rakentaminen.

Kiiminkijoki on suojeltu koskiensuojelulain nojalla ja kuuluu kansainväliseen Projekt Aqua:n. Jokea on kuitenkin mahdollista hyödyntää matkailussa ja ajateltiin, että mylly voisi toimia taukopaikkana veneilijöille. Myl-

lyyn voisi sijoittaa vaikkapa kahvittelupaikan. Talvisin se voisi olla samantapainen pysähdyspaikka moottorikelkkareitin kulkijoille.

Hanke lähti alulle ja kyläläisille lupailtiin rakennusavustusta Pohjois-Pohjanmaan TE-keskukselta ja Ylikiimingin kunnalta. Myös Suomen valtio voisi olla hankkeessa mukana ja ohjata siihen vähän EU-varojakin. Rakentaminen jäisi kyllä kyläläisten talkootyön varaan.

Myllylle saatiin rantarakentamisen poikkeamislupa 11.2.2003 ja varsinainen rakennuslupa 2.9.2003. Talkoomiehet kaatoivat rakennushirret kunnan metsästä Inninkoskelta 28.2.2004. Saman vuoden huhtikuussa hirret pinnottiin sirkkelillä ja ennen juhannusta rakennus oli jo salvettu valmiiksi.

Seuraavana vuonna rakennukselle valettiin perustukset ja myös itse rakennus ”nostettiin” paikoilleen ja katettiin. Sisustuksen osalta työ on vielä vähän kesken.

Koko hankkeen eteenpäin viemisessä on kyläläisten tie ollut ”kivinen”. Kovan paperisodan jälkeen Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus antoi kyllä luvan myllyn rakentamiseen 30.4.2003, mutta käyttöoikeutta sille ei ole myönnetty. Yhtenä perusteena siihen on, että paikalla aikaisemmin olleella, kauan sitten rakennetulla myllyllä ei ilmeisesti ole ollut virallista lupaa toimintaansa. Byrokraatia katsoo uuden myllyn olevan voimalaitos ja sellaisia ei saa jokeen rakentaa. Valtio on aikoinaan myös yksipuolisella päätöksellään lunnastanut kyläläisiltä kosken vesivoiman, eikä heillä ole enää sen käyttöoikeutta.

Ammattikäyttöön myllyä ei ole koskaan ajateltu, mutta onko sille mahdollisuutta joskus pyöriä edes näytösluontoisestikaan?

Assar Väänänen

— Lisää Alavuoton ja muiden Pohjois-Suomen Väänästen historiasta kerrotaan Assar Väänäsen kirjassa Väänästen varsiteiltä, Väänästen sukupuu 12. (Toim. huom.)

Vuoden 2006 Sukupuussa julkaistiin lehtori-kirjailija Kalle Väänäsen kuuluisa Väinästen sukuvirsj. Sen ”Rieska-Kalle” oli kirjoittanut Väänästen vuoden 1945 sukujuhlaan. – Siitä runosta on poimittu lehtemme osasto-otsikoita.

Tässä numerossa on vuorossa runo, jonka hän esitti kaikkein ensimmäisessä sukujuhlissa, juuri ennen kuin Kehvon Haapalahdessa käytiin tohtori-isäntä Ilmari Väänäsen järjestämälle kalakukkoaterialle.

Kalle Väänänen syntyi 22.3. 1888, joten tulevassa maaliskuussa tulee 120 vuotta hänen syntymästään. Seuraavassa Sukupuussa kenties kerrotaan lisää tästä sukulaisesta. Edellinen selostus on Sukupuussa 9 (1981). Juuri valmistui uusi laitos 1960-luvulla julkaistusta runoäänitteestä.

Kalakukon ylistyslaulu

(Kirjoitettu Väinä-suvun sukujuhlaa varten 26. 6. 1939).

Ku onnii nii hienokseltaan näläkee
myö itekukkii salassa jo pietty,
niin senpätaatta väylä väläkee
myö onnii jättee arvattu ja tietty,
niät jotta vajelluksen saes nyt vappaan
suustammu kulukun kaatta alas nappaan
se herkku, jokon meinink sinne panna,
ja kotvan ihteessä on outattanna.

Jokkaenen teistä, jokon Savommuasta,
se muutamasta värssystä jo tuasta,
kaet minun aatoksen jo lukkoo:
niät jotta meinoon tuota kalakukkoo.

On kalakukko kumma paestikas,
niij jotta vertaestaan se ihan hakkoo.
On muo’oltaannii se nii aestikas,
kum maha pystyssä se tuossa makkoo.
Jos kuka imminen ei siitä naati,
nii varmaannii on siinä mahataati
tahikka sitte kippeenä on kielj —
niät sillohhan se syyvvä ei tie mielj.
Mut jäsenesä terveet vuan on kellee,
se kalakukota ei voe tok ellee.

En ossoo puustaemia paperille
niij järjestykseen jalekkäen nyt panna,
ne että ylistykseks kelpoes sille. —
Tuo liekö makkeempoo ies taevaan manna.

Jos mieleen paenuneena meissä on
kotjpuolen kuva muullonnii tok aena,
niin — kalakukko kun nuin eissä on —
on niin ku ennen aekaan laavvantaena
sellaenen hyvän tuntu sielussa,
ja mielj nii onnelliseen olloon vaepuu,

ja niinku jottai tuntusj nielussa —
tuo eikö lie sen kalakukon kaepuu.

On itekullai meillä muistissa
tuo kuva kaanis, sinne kaeverrettu:
olj laavvantaena tuvan kuistissa
myö saanan piälle piätä viiluutettu,
ja sitten kukko tuvan pöytään tulj,
sen läski lämmin ihan suussa sulj,
ja hajjui sennii kutkutti jo nennee,
kakskorva puinen tuoppi vielä tuotiin
ja siitä kockeljiimee kovvoo juotiin —
sellaesta tuoppiai ei niä tok ennee.

Nyt kalakukkoo kukkii syyvvä suap
ihan ku ennen vanahaan tässä muassa,
ja vanahat rekortisa lyyvvä suap —
ei kukko lopu talossa kaet tuassa.
On kukon kuoren alla kiljun pintoo
voeteena ahvenen tae matikan tae muikun.
Ja laeskempii suap kyllä syönnin intoo,
kun tuikkoo turpaasa vuan piimätuikun.

Mut ihan siäliks kääp jo maharukkoo,
kun kahteloohii tuata kalakukkoo.
Tuan ruuvvan miäree kun ei tiätännä,
ennen ku imminee läks tähän kestiin:
oes ihan — näättää siltä — siätännä
jo panna maha pariks päeväks lestiin.

Ei Savommuassa mualiman tok parraen
ja ihmeellisin immeisten oes luatu,
jos siellei ihan pentuuvesta varraen
niir rasvasta oes ruokoo syyvvä suatu.
Niät niin kun silloin tällön vähä rasvoo
ne vuatii värkit ihaj joka konneen,

niin immaisennii voemat alakaa kasvoo
ja kyvykkääks se tulloo työhön monneen
ja paljo mualimassa tehä kerkii,
jos kalakukon varraan vuan se herkii.

Niin, kukon rasvalla jos sivelet
kulukkutorvestasj vuaj joka mutkan,
niin suatpa vetreet leukanivelet
ja kieleennii niin kummallisen kutkan
ja supliikin sellaesen suuhunnii,
se että kelepool tok muuhunnii
kun syönnin työhön tuahan aena sammaan:
niät kelepool tok huastaa lottuuttamaan.

Nii onnii rasvasella ruualla
suuvärkit savolaesten kuntoon suatu,
nii että tokkoo missää muuvalla
niil liukasta tuo liekkää puhheen luatu.

Mut vielä kukossa oj jottai muuta,
ei yksin tua, se että rasvoo suuta.

Työ tunnettahan monet hyvät herkut,
nuo joeta herrat syöp ja herraen serkut.

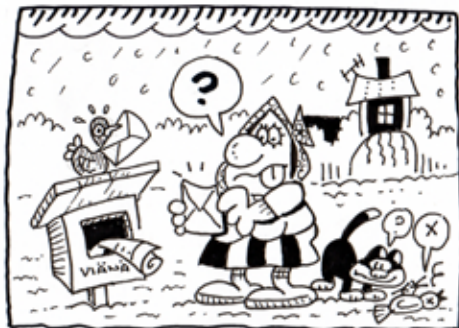
Voep niissä piästä makkuun makkeempaan,
kun niisson sokerit ja sakariinit,
mut kalakukossapa sakkeempaan
tullunna viisauvven on vitamiinit.
Sentaatta jokkaenen voes tulla neroks,
jos kukkoo söes vuaj joka ruokaveroks.
Ja älyn suonet männöö ihan tukkoon,
jos tutustunna eijoo kalakukkoon.
Ja senhantaatta niät sen savolaeset
niiv väkevätä viisaatta on täännä,
kun neon niät kaekki, miehet niinkun naeset,
tuan kalakukkokuurin läpikäännä.

Työ muistatta, mitenkä ennen aekaan,
äet puukolla kun pisti kukon kyliee —
jo ennen kun se auk sen kuoren saekaan —
suu kielelle se kerkes valloo syliee.
Ja sitten viipaleelle kukon kuorta
niim paksulta kun pantiin voeta nuorta!

— Nyt syyvväänpäs ku aenae Savommuassa.
Jo kukot outtaa pöyvvässä nyt tuassa.

Kalle Väänänen

NÄKYMÄTÖN VIÄNÄNEN: SUKU ON PAHIN ☐ PARAS ☒

Kalevi Väänänen palkittiin Kuopiossa

SUKUSEURAN VUODEN 2007 vuosikokous pidettiin 24. maaliskuuta hotelli Iso-Valkeisessa Kuopiossa. Paikalla oli 75 henkeä ja kokouksen yhteydessä saatiin monta uutta jäsentä sukuseuraan. Kokouksen aluksi kaikki läsnä olevat esittäytyivät ja kertoivat, mitä sukua he edustavat. Puheenjohtajaksi valittiin Mauno Väänänen Keravalta ja hänen johdolla sääntömääräiset vuosikokousasiat saatiin käsiteltyä hyvässä järjestyksessä. Sihteerin tehtäviä hoiti allekirjoittanut sukuseuran sihteeri. Kokous hyväksyi hallituksen esityksestä ministeri Marjatta Väänäsen kutsumisen kunniajäseneksi syksyllä järjestettävän seuran 70-vuotisjuhlan yhteydessä pidettävässä ylimääräisessä sukukokouksessa.

KALEVI VÄÄNÄNEN SAI SUKUTUTKIMUSSTIPENDIN

Rikoskonstaapeli evp. Kalevi Väänäselä ojen-nettiin sukututkimusstipendi hänen ansiokkaasta panoksestaan sukututkimuksen parissa. Kalevi Väänänen teki myös ehdotuksen oman kuoron perustamisesta ja sukuseuran sihteeri valtuutettiin ottamaan ilmoittautumisia vastaan. Ensimmäinen esiintyminen voisi olla esimerkiksi vuonna 2008 pidettävässä sukukokouksessa. Kokouksen päätteksi teollisuusneuvos Heikki Väänänen kutsui koko joukon Sorsasaloon tutustumiskäynnille lattiaanpäällysteitä valmistamaan Karelia-Upoflooriin.

KOKOUSVÄKI HEIKKI VÄÄNÄSEN VIERAANA

Saatujen ajo-ohjeiden perusteella kaikki löysivät hyvin perille Karelia Parketille. Tutus-

Kalevi Väänänen ja Pentti Väänänen

tuminen aloitettiin kahvituksella yrityksen viihtyisässä kahviossa. Samalla Heikki Väänänen kuvasi elämäntaivaltaan ja esitteli yritystoiminnan historiaa Tuupovaarasta Kuopion Sorsasaloon. Karelia-Upofloor Oy sai alkunsa vuonna 1981 perustetusta yrityksestä, jonka päätoimialana oli parkettien asennus, tukkukauppa ja maahantuonti. Oma parkettituotanto Karelia-tuotemerkillä käynnistettiin Tuupovaarassa vuonna 1992 ja Kuopion tehdas käynnistyi vuonna 1998. Tällä hetkellä Karelia-Upofloor Oy:n pääomistajia ovat Hartwallin suku sekä teollisuusneuvos Heikki Väänäsen perhe. Heikki Väänänen toimii hallituksen puheenjohtajana. Esittelyn lopuksi tehtiin mielenkiintoinen tehdaskierros

ja nähtiin parketin valmistusta paikan päällä.

VIERAILUN LOPUKSI sukuseuran esimies kiitti Heikki Väänästä vieraanvaraisuudesta ja ojensi hänelle kiitokseksi sukuseuran standardin. – Minua on palkittu ja olen ollut eri paikoissa presidentin linnasta alkaen. Tämä on kuitenkin kaikkein arvokkainta, kun saa oman suvun standardin omien keskellä. Näin se vain asia on, Heikki Väänänen painotti.

Marjatta Liljeström

Heikki Väänänen

Heikki Väänänen

— kansakoulupohjalta teollisuusneuvokseksi

HEIKKI VÄÄNÄNEN syntyi 3.4.1944 Maaningalla. Hän kuuluu Kehvon ja Hamulan sukuhaaroihin. Heikki aloitti kansakoulun Maaningalla ja kävi sen loppuun Kuopiossa, jonne perhe muutti. Heikki suoritti kauppakoulun liikelinjan Kuopiossa.

Työelämän Heikki Väänänen aloitti veljiensä yrityksissä. Ensin hän auttoi Kaukoa autoliikkeessä, sitten Olavia kuljetusliikkeessä ja lopuksi Penttiä rakennusliikkeessä.

Heikki Väänänen siirtyi parkettiasentajaksi Olavi Räsänen Oy:n palvelukseen 1970. Jonkun ajan kuluttua Heikki kertoi kavereilleen, että minä se perustan vielä oman yrityksen. Tämän muistaa myös hänen työkaverinaan ollut sukuseuran jäsen Seppo Väänänen. — Me varoitimme muiden tavoin, että älä lähde, teet vielä konkursin, hän muistelee katsellessaan valtavia tehdashalleja.

Heikki Väänänen sanoo yrittäjyyden periytyvän maatalousyrittäjyydestä. — Veljet ovat tai ovat olleet yrittäjiä. Ukkinen Juho Hämäläinen on muun muassa rakentanut Kuopion punatiiliset kasarmit. Yrittäjyys on verenperintöä, Heikki kertoo.

Maailmanmies tarvitsee englannin kielitaitoa, mutta sitä hän ei opetettu kansakoulussa. Niinpä Heikki päätti oppia englannin ja muutti perheineen vuodeksi Englantiin vuonna 1995. Vuodesta tulikin kaikin puolin menestys ja sivutuotteena Lontoon murrekin sujuu.

Heikki Väänänessä, Karelia-Upofloorin perustajassa yhdistyvät monet savolaisuuden perusominaisuuksista: sydämellisyys, hötkylemättömyys ja pohjalaisen uhon puute. Näin aloittaa Sitran Suomen 90-vuotiosjuhlan kunniaksi julkaisema teos *Läpimurtoja ja 90 suomalaista menestystarinaa* Heikin esittelyn.

Samassa kirjassa Heikki Väänänen korostaa jämäptiyyttä, mikä luvataan, se myös pidetään. Sitkeys ja luovuus ovat luotettavuuden ohella

yrittäjälle tärkeitä ominaisuuksia. Ydinkysymys on kuitenkin laatu. Siitä on pidettävä huolta toimintaketjun kaikissa vaiheissa.

Yhtiö on elämäntapa. Kotiseudun merkitys on aina ollut minulle suuri, en olisi yrittäjä ellen saisi tehdä työtä Kuopiossa. Helsingissä voi tarvittaessa piipahtaa vaikkapa illaksi oopperassa, klassisen ja hengellisen musiikin ystäväksi tunnustautuva, työnsä kristillisiin arvoihin perustava teollisuusneuvos sanoo menestystarina-artikkelissa. Heikki harrasta kulttuurin ohella golfia, keilailua ja kalastusta.

JÄSENYYYDET JA LUOTTAMUSTOIMET

Teollisuusneuvos Heikki Väänänen Karelia Yhtymä Oy:n ja Karelia Finland Oy:n hallituksen puheenjohtaja sekä perustaja/omistaja. Heikki Väänäsellä on lukuisia luottamustoimia ja jäsenyyksiä eri yhteisöissä muun muassa: Kuopion yliopiston neuvottelukunnan jäsen, Kuopion Teknologiakeskus Teknia Oy:n FinChi-hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja, Karjalaisen kulttuurin säätiön hallituksen puheenjohtaja, Luterilaisen kulttuurin säätiön hallituksen jäsen, Oopperasäätiö Cavan hallituksen jäsen, Bella-Veneet Oy:n hallituksen puheenjohtaja, Varman yrittäjien ja työnantajien neuvottelukunnan jäsen, Finpron hallintoneuvoston jäsen, Suomen

Karelia
I feel Wood

Yrittäjät ry:n ulkomaankaupan työryhmän jäsen, Metsäteollisuus ry; parkettiteollisuuden jaoston perustajajäsen Kuopion Kauppakamarin hallituksen jäsen, Euroopan parkettiteollisuuden (Fédération Européenne de l'Industrie du Parquet) –järjestön jäsen ja perustajajäsen järjestön uudelleen organisoituessa, Puusepänteollisuuden Liitto ry:n jäsen, Kuopion Yrittäjät ry:n jäsen.

TUNNUSTUSPALKINNOT

Heikki Väänänen on luonnollisesti palkittu monin eri tavoin muun muassa: *Kauppakamariristi* (Suomen Keskuskauppakamari, 2004), *Teollisuusneuvoksen arvonimi* (Suomen Tasavallan Pre-

sidentti, 2000), *Kansainvälistymispalkinto 2000* (Suomen Tasavallan Presidentti, 2000) *Maa-kunnan maineteko –kunniakirja* (Pohjois-Savon liitto 1999, *Kultainen Avain –palkinto* (Kauppa- ja teollisuusministeriö ja Suomalaisen Työn liitto 1998, saksalaisen Landesinnung Hessen Parkett- und Fussbodentechnik –järjestön *kunnia-jäsenyyss* (1997) *Pro Metsä –kunniakirja* (Tuupovaaran Osuuspankki, 1997), *Vientipalkinto* (Pohjois-Karjalan Kauppakamari, 1996), *Vuoden paimenpoika –nimitys* (Tuupovaaran kunta, 1996), *Vuoden Yrittäjä –palkinto* (Savon Yrittäjät ry, 1994), *Yrittäjäpalkinto* (Kuopion Kaupunki, 1989),

Pentti Väänänen

Vilkas sukututkimusseminaari Kuopiossa

Sukuseura järjesti vuosikokouksen yhteydessä 24.3.2007 seminaarin, missä käsiteltiin sukututkimuksen tilannetta ja menetelmiä. Vilkashenkiseen seminaariin osallistui kaikkiaan noin 70 henkeä. Yhdessä sovittiin mm. muutamista nimen kirjoittamiseen liittyvistä käytännöistä.

SUKUSEURAN ESIMIES Pentti Väänänen avasi tilaisuuden, jota pidettiin samanaikaisesti sukuseuran johtokunnankokouksen kanssa. Pieni kokoushuone oli täynnä ja tunnelmaa kohotti esityslaitteiden tekniikan pettäminen, mutta alkuun päästiin kunnollisten kokkapuheiden avustamana.

Aluksi oli teoriaosuus, missä Pertti Väänänen alusti sukutietojen keräämisestä, mistä niitä saadaan ja mitä pitää kerätä. Vähitellen päästiin sitten tietojen keruun nykytilanteeseen ja käytiin läpi varsinaisen työn alla olevien sukuhaarojen tilanteita – Reittiön sukuhaaran parissa tieteenkin on eniten painiskeltu.

Taulukko ei tietenkään anna kattavaa kuvaa

sukututkimustilanteesta, vaan valaisee hiukan sitä, mitä sukuseuralle on asioista kerrottu.

KALEVI VÄÄNÄNEN ja Pertti Väänänen kertoivat kokemuksiaan ja ohjeita atk-sukututkimusohjelmien – erityisesti Juuret-ohjelman – käytöstä eri tilanteissa. Nykyaikainen sukututkimus on oleellisesti helpompaa kun käytetään tietokonetta tietojen käsittelyyn. Se on myös johtanut yhteen vilkkaan keskustelun aiheeseen eli nimien normalisointiin. Aiheesta alusti Pertti Väänänen kertoen mm. Suomen Sukututkimusseuran suosituksesta – käytetään nykynimiä ja kirjataan vanhat muodot tietoihin. Tästä kehkeytyi pitkäkö ajatustenvaihto ja yhteinen päätös oli,

Sukuseura piti sukututkimusseminaarin Kuopiossa myös toukokuussa, kuvassa sen osanottajia.

SUKUHAARA	KANTAISÄ	KÄSITTELIJÄ
Haapalahden sukuhaara	Iivari (Mikonpoika) s.1742, k. 1812	Sinikka Aaltonen, Helsinki; Martti Väänänen Siilinjärvi
Hamulan sukuhaara	Juho (Lassinpoika), s. 1654, k. 1741	Aira Rosendahl, Järvenpää Aura Väänänen, Kuopio
Hirvimäen sukuhaara	Anders, s. 1660	Jari A. Väänänen, Kuopio Reetta Väänänen, Kuopio
Juvan sukuhaara	Hannu s. 1691, k. 1758	Pekka Hänninen, Järvenpää, Pertti Väänänen, Kerava
Muuruveden sukuhaara	Lassi (Nuutinpoika), 1813, k. 1888	Matti Väänänen, Kerava
Pöljän sukuhaara	Nuutti (Nuutinpoika), s. 1709, k. 1763	Pertti Väänänen, Kerava
Reittiön sukuhaara	Lauri (Matinpoika), s. 1694, k. 1759	Pirjo Badermann Tampere, Pertti Väänänen Tampere, Anne Rantonen, Nilsia
Tohmajärven sukuhaara	Juho, s. 1740, k. 1810	Kalevi Väänänen, Tampere
Väänälänrannan sukuhaara	Tahvo, s. 1640	Mauno Väänänen, Kerava, (Kalevi Väänänen, Nurmes †,) Paavo Väänänen, Outokumpu

että tietokoneiden toimintaperiaatteiden takia kirjataan henkilöt ainoastaan nykyaikaisella etunimellä ja Väänänen kirjoitetaan V-llä. Henkilön tietojen tekstiosaan kirjataan kasteessa annettu ja kirkonkirjoihin merkitty nimimuoto, jotta se säilyy muistissa. Samaan yhteyteen voi kirjata useitakin kirkonkirjoissa esiintyneitä nimimuotoja, koska papit käyttivät suomalaisista nimistä vaihtelevia kirjoitusmuotoja.

Tietojenkäsittelykesustelun jälkeen Anne Rantonen kertoi hauskaasti omista kokemuksistaan Reittiön Väänäs-tietojen hankkimisessa. Esitys oli elävä esimerkki siitä miten suvun elämään liittyvien yksityiskohtien keruu oikeasti tapahtuu ja mitä ovat sukutiedot, — että ne eivät ole vain henkilötietoja, vaan myös ympäröivän maailman kuvausta. Samalla saimme oivan

näytteen siitä, mitä kaikkia tiedonlähteitä sukututkimuksessa voi käyttää, ja miten saatua tietoa esittää.

Lopuksi Matti Töyräs piti esityksen Nilsian Väänästen historiaan liittyvien vanhimpien asioiden luonteesta. Hän alkoi ihmiskunnan alkukodista miljoonan vuoden takaa Afrikasta. Neandertalilaisetkin vilahitivat jutussa, mutta vaikka ehkä oleskelivät Nilsissä joskus muinoin, eivät kuitenkaan ilmeisesti ole Väänästen esi-isiä. Kuuntelijat tuntuivat olevan sitä mieltä, että Matin jutuissa oli järkeä ja siltä pohjalta hyvinkin voisi saada sukukirjan alkuun sopivaan historiatietopakettiin.

Pertti Väänänen

Väänäset pietarilaisserkkujen jäljillä

Sukukokousten retkillä olemme vierailleet Väänäs-taloissa, matkanneet pitkin esi-isien vesireittejä ja istuneet vanhoissa kirkonpenkeissä, joissa Väänäset ennenkin istuivat. Kyllä Pietarin matkan voi laskea samaan sarjaan. Vierailimme konsulaatissa, jonka isäntäpari oli Väänäsiä, risteilimme Nevalla, jota pitkin joku sukulainen varmaan on kuljetellut halkolasteja ja lauloimme Suvivirttä samassa kirkossa, jossa entiset Pietarin Väänäset istuivat suomenkielisessä sanankuulossa. Tämä matka toteutettiin kauniissa kesäsäässä 7. – 10. kesäkuuta 2007.

Pietari oli tsaarin vallan loppuaikoina toiseksi suurin suomalaiskaupunki. Siellä asui enemmän maanmiehiämme kuin Turussa tai Tampereella, sentään vähemmän kuin Helsingissä. Varsinkin Itä-Suomesta etsiydyttiin töihin keisarin kaupunkiin ja samassa suhteessa sinne matkasi Väänäs-sukuisia. Nyt korkea-arvoisin Pietarin Väänänen oli sukuseuramme ensimmäinen esimies Juhani Väänänen, joka ennen heinäkuista poismenoaan työskenteli siellä Suomen pääkonsulina.

Pietari-idean syntyessä ajateltiin, että Juhani Väänänen olisi aktiivisesti mukana valmisteluissa ja paikan päällä. Sairastamisen vuoksi tämä ei toteutunut, mutta olemme kiitollisia, että Raija-puoliso liittyi osaksi aikaa joukkoomme ja vastaanotti meidät konsulaatissa.

Matka oli tavattoman hyvin suunniteltu ja valmisteltu ja tästä kuuluu kiitos varsinkin matkanjohtajalle, esimiehellemme Pentti Väänänselle, joka oli etukäteen testannut koko reissun. Ensimmäinen hyvä idea oli se, että bussi lähti jo Oulusta. Näin pääsivät Pohjois-Suomen Väänäset mukavasti mukaan. Matkan varrelta poimittiin lisää väkeä, yhteensä meitä oli 37 henkeä. Pääkuljettajana toimi reitin hyvin tunteva Juhani Tihinen ja hänen vuorottajanaan Voitto Väänänen.

Erityisen mukava piirre tällä matkalla oli, että seurue ei vain istunut odottaen, että joku muu hoitaa kaiken. Ei, meistä löytyi juttujen ja sukutarinoiden kertojia, historian tietäjiä, Ve-

näjää työnsä kautta tuntevia ja muuten korkeaa tunnelmaa ylläpitäviä. Matkanjohtajan vastuuta isoissa ja pienissä asioissa kuitenkin kanto esimies Pentti, jota lämpimästi kiitämme! Paluumatkalla myös onnittelimme tulossa olleen 60-vuotispäivän johdosta.

Mennäänkö seuraavan kerran etsimään to-della muinaisjuuria Viron Väänasta?

Riitta Mäkinen

Pietarhovissa

Ensimmäinen nähtävyytemme oli kaupungin ulkopuolella sijaitseva Pietarhovin kesäpalatsi. Bussissa virolaissyntyinen suomea puhuva oppaamme selosti näkymiä. Pyörähdimme myös valtion vierastalojen suunnassa, mutta meitäkin merkittävämpinä matkajina pidettiin kansainvälisen talousfoorumin osanottajia, jotka kokoontuivat Pietariin kanssamme yhtä aikaa.

Jokiristeily

Matkan huippuelämys oli jokilaivaristeily Nevalla ja lähikavilla. Samalla ruokailtiin, mutta varsinainen tunnelman tekijä oli kansantanssi- ja lauluyhtye, joka innosti Väänäsväen iloiseen karkeloon ilta-auringin valossa.

Kaupunkikierroksella

Toisena Pietari-päivänä tehtiin kaupunkikierros, joka aloitettiin Suomen konsulaatista. Jatkossa ihmeteltiin mm. Iisakin kirkkoa. Maittava lounas nautittiin suomalaisen seurakunnan Marian kirkon kryptassa.

Paluumatkalla

Palatessa pysähdyttiin hetkeksi Terijoella ja Viipurissa.

Pietarhovissa jakaannuttiin toiveen mukaan sisä- tai puisto- kierrokselle. Kuvassa sisälle lähtijät, etummaisina (pusero harteilla) Matti Ketola, Vuokko Turkka ja Kalle Väänänen, Toini Väänänen sekä Jaana Väänänen.

Oulun poika Voitto Väänänen sai rokokookaunottarelta rukkaset.

Vasemmalta Eeva Väänänen, Pentti Väänänen, Jouko Ridell, Mauno Väänänen, Sari Ridell ja Veijo Väänänen.

Margit Väänänselle ja Seppo Huuskoselle napsuttavat tahtia Anne ja Markku Rantonen.

Maljoja nostelemassa vas. Pertti Väänänen, Eeva Paajanen ja Pirjo Baderman.

Suomen Pietarin pääkonsulaatti on saanut uuden hienon rakennuksen. Pääkonsulinna Raija Väänänen kertoo viraston toiminnasta.

Ennen lounasta tutustuttiin itse kirkkoon, jota esitteli kirkkoherran rouva. Vas. Matti Väänänen ja matkatoimiston opas.

Valtavan Eremitaasin taidepalatsin ihmeitä katsomaan askeltavat reippaasti etujoukkona vas. Heikki ja Sinikka Aaltonen, Pentti ja Jaana Väänänen sekä Pertti ja Terttu Väänänen.

Terijoen hiekoilla luettiin ääneen Kalle Väänänen vanha mainosruno *Terijoki kutsuu*:

Terve täällä vahvistuu,
nauraa surullisen suu.

Sairaan voimat palajaa,
iäks' jäädä halajaa.

Täyteen kukkaan puhkee kaita,
lihavalle ruok' ei maita.

Nuoren ilon kesämailla,
vanhuskaan ei mitään vailla.

Elää rikas, elää saita
arkea ja sunnuntaita

Naurettavan halvain hinnoin
lauletaan siis täysin rinnoin:

Ihmislapset kaikki samoavat kohti Terijoen merikylpylää.

Täällä terveytensä kaikki saavat,

Kaikki taudit täällä häviää.

Täällä hoidon saavat sydänhaavat,

Heikko vatsa sekä heikko pää.

Täällä vanha nuortuu,

Pihtikinttu suortuu.

Paratiisi ompi paikka tää.

Leo Taskinen, sukuseuransa hallituksen jäsen, oli lisäjäsen matkallamme. Hän kertoi Taskisten sukuseuran toiminnasta ja kuunteli meidän kokemuksiamme.

Matkan nuorin osanottaja Jaakko Väänänen Oulusta kuvattuna sitten, kun bussissa Helsingin jälkeen oli taas väljää.

Väänäsiä Kehvolla ja Nilsin Simolassa

KEHVON, HAMULAN, Pöljän, Väänälänranan ja Räimän Väänäset kokoontuivat Kehvolle Haapalahden Uudellepaikalle elokuun 4. päivänä tapaamaan toisiaan ja tuomaan aineistoa sukuhaaran sa sukututkimukseen. Samaan aikaan Reittiön Väänäset kokoontuivat Nilsissä Simolan kotiseutumuseon pihapiirissä. Molempiin tapahtumiin oli tullut ilahduttavasti noin 70 henkeä.

Haapalahden kokoontumisen oli ideoinut varaesimies Juhani Väänänen, mutta hän ehti kuolla viikkoa aikaisemmin. Niinpä tilaisuus alkoi esimiehen Pentti Väänäsen muistosanoilla

luokkatoverilleen. Samalla hän kertoi sukuseurasta ja sukututkimuksesta. Talon isäntä Martti Väänänen esitteli tilaa ja sen historiaa. Siilinjärven kunnanhallituksen puheenjohtaja ja sukuseuran edellinen esimies Pekka Väänänen kertoi Siilinjärven kunnasta.

Kalevi Väänänen opasti sukutietojen keräämisessä. Juhani Ruotsalainen kertoili erityisesti Puiroolahden sukuhaarasta ja Erkki O. Väänänen lauloi ”Mä oksalla ylimmällä”.

Kahvi- ja mehutarjoilun hoiti Kaija-emäntä apujoukkokineen hellesäissä. Samalla rupateltiin kuulumisia ja tutustuttiin taloon, josta on tullut kaksi sukuseuran varaesimiestä: Aarre J. Väänänen ja hänen poikansa Juhani Väänänen. Sinikka Aaltonen kiitti sukuseuran puolesta järjestelyjä ja paikalle saapuneita rattoisasta iltapäivästä.

NILSIÄN KOKOONTUMISEN pääaiheena oli Reittiön Väänästen historia ja tulevan kirjan aineiston kokoaminen. Järjestelyvastuun hoiti Anne Rantonen apulaisineen upeasti. Anne ker-toili myös omista sukututkimuksistaan ja kannusti lähtemään mukaan tietojen keräämiseen. Matti Töyräs esitti Nilsin ja Reittiön historiaa sekä sen liittymistä yleiseen historiaan. Pirjo Badermann esitelmöi oman sukuhaaran sa tutkimustuloksista ja luki sukunsa tarinoita.

Sukuseuran jäsen Kalevi Juutinen esitteli Nilsin kaupunkia. Seuran esimies Pentti Väänänen kertoi sukuseurasta ja seuran sukututkimuksesta kuten Kehvolla pari tuntia aikaisemmin. Lopuksi tutustuttiin kotiseutumuseoon ja kahviteltiin museon pihalla.

Sinikka Aaltonen ja Pentti Väänänen

Sukuseuramme 90-vuotias perustajajäsen Terttu Väänänen, Haapalahden tyttäriä, seuranaan siskontyttö Marja Väänänen.

Väänästen Sukuseura Suomen aktiivisin

SUKUSEUROJEN KESKUSLIITTO valitsi Väänästen sukuseuran vuoden aktiivisimmaksi sukuseuraksi. Lisäksi Väänästen sukupuun (nro 13) sarjakuva eli Jope Pitkäsen Näkymätön Viänänen valittiin sukuseuralehtien parhaaksi. Palkinnot jaettiin lauantaina 20.11.2007 valtakunnallisen sukutapahtuman avajaisissa Karjalatalolla Helsingissä. Palkinnot ottivat vastaan esimies Pentti Väänänen ja varaesimies Sinikka Aaltonen. Kuvassa oikealla on Pertti Väänänen, joka järjesti tapahtumaan oman Väänästen sukuseuran pöydän.

Sukuseuran 70-vuotisjuhla Katajanokan Kasinolla

Sukuseuran 70-vuotisjuhlaa vietettiin arvokkaasti 1930-luvun malliin Helsingissä, jossa seura perustettiin marraskuun 14. päivänä Hämäläistentalolla. Katajanokan Kasino loi upeat puitteet juhlaan, johon oli tultu Tornioista, Oulusta ja tietenkin Savosta saakka.

Esimies PENTTI VÄÄNÄSEN tervetulotoivotuksen jälkeen vietettiin hiljainen hetki I varaesimiehen JUHANI JORDAN VÄÄNÄSEN muistolle. Ylimääräinen sukokokous kutsui sukuseuran 10. kunniajäseneksi ministeri MARJATTA VÄÄNÄSEN, joka piti myöhemmin juhlapuheen. Se julkaistaan ohessa kokonaisuudessaan.

Juhlassa julkistettiin RIITTA MÄKISEN kirjoittama sukuseuran historiikki. Esitellesään historiikkia Mäkinen kiinnitti huomiota alkuvaiheisiin 1930-luvun lopun onnellisina vuosina ja sodanjälkeiseen intoon. Välillä oli hyvinkin passiivisia vaiheita, mutta sitten taas suorastaan sadunomaisia käänteitä. ”Suurena linjana” on sukiharrastuksen ja –tutkimuksen demokratisoituminen. Esimies luovutti historiikit paikalla olleille kunniajäsenille ASSAR VÄÄNÄSELLE, KALLE VÄÄNÄSELLE JA MARJATTA VÄÄNÄSELLE SEKÄ JUHA-VEIKKO KURJELLE, RIITTA MÄKISELLE, PERTTI VÄÄNÄSELLE JA KALEVI VÄÄNÄSELLE.

Nuori Oulun Väänäsiin lukeutuva pianotaitelija RIIKKA KOIVULA musisoi juhlan alussa ja erillisenä ohjelmanumerona.

Sukuseurojen Keskusliiton tervehdyksen toi puheenjohtaja Juha-Veikko Kurki, joka kiitteli Väänästen sukuseuran vilkasta toimintaa, nimettiin se vuoden aktiivisimmaksi sukuseuraksikin. Keskusliitto pyrkii monin tavoin palvelemaan sukuseurakenttää, johon Väänäset kuuluvat vanhimpien joukossa. Kurki luovutti seurалlemme keskusliiton standardin.

Pertti Väänänen luki kirjeitä, joita hänen isänsä ILKKA VÄÄNÄNEN ja tämän serkku JORMA VÄÄNÄNEN olivat pikkupoikina kir-

joittaneet toisilleen salakielellä, ja pohti tapoja elävöittää sukututkimuksia. Yllätysnumero oli kunniajäsen Kalle Väänänen lausuma kaimansa runo ”Poejar ruojat minkä tek”.

Ennen juhlaa esimies oli käynyt tervehdimässä 88-vuotiasta seuran kunniajäsentä ja aiempaa esimiestä O.P. Väänästä. Kahdelle muulle entiselle esimiehelle, Kyösti Väänäselle – hänkin kunniajäsen – ja Pekka Väänäselle Sukuseuran hallitus lähetti juhlasta sähkösnomat Mikkeliin ja Siilinjärvelle.

STIPENDEJÄ JAETTIIN 6500 €

Juhlan kunniaksi seuran hallitus oli päättänyt myöntää sukututkimussipendit JUHANI RUOTSALAISELLE Siilinjärveltä ja ANNE RANTOSELLE Nilsiästä. Opiskelijastipendien saajiksi hallitus valitsi JENNI KOPOSEN, ANNIKI PURSIAISEN, AINO-MARIA SAVOLAISEN, ANNA-MARI VÄÄNÄSEN, RIIKKA KOIVULAN,

Stipendin saajista paikalla olivat: Anne Rantonen, Jenni Koponen, Annikki Pursiainen ja Riikka Koivula.

Sukuseurojen keskusliiton puheenjohtaja Juho-Veikko Kurki

Seuran sihteeri Marjatta Liljeström juhlaa edeltäneessä hallituksen kokouksessa.

ANTTI MIETTISEN JA HELJÄ PODGÓRNAN. Paikalla olleille stipendit luovutettiin juhlassa.

Ilta huipentui Viänästen tansseihin. Musiikista vastasi monitoimimies, rikoskons-
taapeli evp. Kalevi Väänänen Tampereelta.
Järjestyskin säilyi hyvin. Jäähyillä käytiin
kabinetissa, jossa sai tutkailla sukutauluja.
Järjestelyjä kiitettiin! Maistui pa ruokakin
mainiosti sadalle ja yhdelle juhlijalle – ja Nä-
kymättömälle Viänäselle pöydän päässä.

Sukujuhliassa tavataan 2.—3.8.2009 Ran-
tasalmella!

Pentti Väänänen ja Riitta Mäkinen

Uuden kunniajäsenen juhlapuhe

ARVOISAT ESIMIES JA VARAESIMIES, Sukuseurojen K eskusliiton herra puheenjohtaja, Hyvät Väänäset ja Väänässukuiset!

Minulla on ilo onnitella yhteistä Väänästen sukuseuraa sen suurena juhlapäivänä. Sukuseura on arvokas instituutio. Suomalaiselle se on koti sanan laajemmassa merkityksessä. Samalla pyydän lämpimästi kiittää Väänästen sukuseuran kunniajäsenyydestä, joka juuri on tullut osakseni.

Me kaikki tunnemme varmaan sanantavan suuri matka. Usein siitä puhutaan sen ranskalaisessa muodossa. Puhutaan grand tourista. Sillä tarkoitetaan matkaa, jonka ihminen tekee nuoruudessaan ja joka avartaa hänen näkemyksiään ja täydentää maailmankuvaansa. Suomessakin suuri matka tunnetaan ja se tehdään yleensä vaiheessa, jolloin opinnot alkavat olla takanapäin ja varsinainen elämäntyö on alullaan. Useimmiten matka tehdään maan rajojen ulkopuolelle, mutta on toki olemassa esimerkkejä siitä, että sellainen on yhtä hyvin mahdollinen kotimaassa.

Sotavuodet olivat saaneet aikaan sen, että nuorena länsisuomalaisena sain tehdä suuren matkan itäiseen osaan maata, Savoon vasta 1950. Se tapahtui, kun Helsingin yliopistosta valmistuneina Jouko Väänänen minut kihlasi ja sulhanen vei morsiamen loppiaisena ensi käynnille kotiinsa Muuruveden Murtolahden Murtolaan.

Meidän lähtöseutumme poikkesivat suuresti toisistaan, Jouko oli sukujaan Savosta, minä Varsinais-Suomesta, ja olin käynyt Helsingissä kouluni. Oli toki yhdistäviäkin tekijöitä. Molemmilla oli vahva talonpoikaissukuinen tausta ja yhteiskunnallinen aatepohjammekin oli sama. Olimme ensi kerran tavanneet Maalaisliiton Ylioppilaat-yhdistyksessä, jonka perustajia oli Johannes Virolainen. Vuosikymmeniä myöhemmin meidät yllätti kaksi vanhaa ryhmäkuvaa Maalaisliiton puoluekokouksen osallistujista Helsingin Suurkirkon portailla. Kumpikin löysi sieltä oman isänsä!

Loppiaisena 1950 tehty yhteinen matka Joukon kotiseudulle oli suuri matka itäisen Suomen historiaan ja nykypäivään. Kun junamatka Helsingistä Kuopioon oli takana ja jatkoimme valkenevassa aa-

massa 33 asteen pakkasessa matkan viime vaihetta reessä lumisten maisemien halki, mieleen palautui lukukokemus Arvid Järnefeltin Vanhempien romaanista. Kirjailijan isä, nuori Alexander Järnefelt oli lähes sata vuotta sitten vienyt nuorikkonsa Elisabetin yhtäläisesti lumisten maisemien halki Pietarista kohti Savoa tapaamaan ensi kerran äitiään, kruununvoudin leskeä.

Savossa Alexanderin ja Elisabethin lapset, Järnefeltien kuulut taiteilijaveljekset, rakensivat muutamia vuosikymmeniä myöhemmin yhdessä Juhani Ahon, Minna Canthin, Lapinlahden Halos-veljesten ja Kauppi-Heikin, Suomalaisen teatterin Bergbomienkin kanssa Kuopiosta lähiseutuineen Suomen taiteen kultakauden keskeistä tyysijaa.

Taidehistoria kertoo, että juuri Muuruvedellä Eero Järnefelt esimerkiksi 1891 maalasi kaksi suurta tunnettua maisemaansa, lisäksi klassiset Lehmisavun ja Erämaan torpan. Ajan maalauksiaan oli edelleen Raatajat rahanalaiset eli Kaskenpolttajat. Naapuripitäjässä Pekka Halonen maalasi muun ohessa kuulun Niittomiehensä. Savo, sen maaseutu, maisemansa ja ihmisensä olivat maan johtavien taiteilijoiden yhteisen kiinnostuksen kohteena. Suomen taiteen kuulun kultakauden tuotteita syntyi runsaasti Savossa upeaa kirjallisuutta myöten.

Sellaiselle seudulle minut nyt tuotiin. Joukon kotona isä August, vanhanajan savolainen talonpoikaisarisokraatti sanan arvostetussa myönteisessä merkityksessä, otti huomaavasti miniäkokelaan vastaan tarmokkaan emäntänsä Hiljan kanssa. Hilja Väänäsestä tuli vuotta myöhemmin kansanedustaja.

Alkoi tutustuminen taloon ja sen historiaan. Tupa oli talonpoikaisen elämänmuodon toimiva keskus. Olivat peittämättömät seinähirret, suuri uuni nurkassa, ylissäängyt toisessa, pitkä talonpoikainen tuvanpöytä penkkeinen kolmannessa. Asiaan kuuluivat myös rukki, kangaspuut ja pitkät raitamatot.

Juhla-ajan aterioilla näkyivät savolaisperinteet: talkkuna, kotijärven suurista hauista tehty lippeäkalaa. Oli oharrieskaa, savolaista ruislimppua. Hämmäläsissyntyisen emännän toimesta oli pöytään lisätty imellytetty perunalaatikko. Pohjois-Pohjanmaalta kotoisin olevan nuoren emännän tuomisia oli imel-

lytetty joululimppu.

Oli kulunut vasta viitisen vuotta sodasta. Molemmat nuorukaisina sotaan lähteneet pojat olivat aikamiehiä palatessaan. Vanhempi, tuleva isäntä, oli tarttunut teholla talon rauhan töihin. Vanha isäntä keskittyi metsien hoitoon. Tukkeutuneet pelloijat oli päästy avaamaan, kiviset pellot, suuri, maakunnan ikuinen rasite maataloudelle, taas kerran kivettiin. Maatiaiskarja vaihdettiin ayshirerotuisiin, navetta tuli uusittavaksi. Salaojitusta ryhdyttiin suunnittelemaan. Villan saamiseksi pidettiin edelleen lampaita. Vanha isäntä keskittyi nyt metsien hoitoon.

Talonpoikainen ajankäyttö kuului asiaan: Karjako nousi kello viisi, muu väki seitsemältä. Naisen osa oli ollut erityisen raskas: Vasta uudeksi vuodeksi saatiin seudulle sähköt.

Vieraalle alkoi selvitä talon ja seudun historia. Oltiin alueella, josta Kustaa Vaasa vei kuulut savolaiset kaskitalonpojat ahertamaan Ruotsin Vermlantiin ja Yhdysvaltain itärannikolle. Oltiin Suomen sodan, Sandelsin armeijan taistelujen ja Paavo Ruotsalaisen herännäisyyden seuduilla.

Suomen sodan aikaan taloa isännöi Pietari Väänänen, historian tuntema kansanrunoilija ja valtiopäivämies, kun kesällä 1808 Kuopion maaherra Olof Wibelius tuli taloon evakkoon venäläisten otettua haltuunsa Kuopion. Lähtiessään perääntyvän armeijan myötä talosta kohti Tornionjokilaaksoa Wibelius jätti taloon rokokoopeilin, joka yhä välittää tarinaa maan lakien rohkeasta puolustajasta.

Savon sikäläisistä talonpoikaissuvuista lähtivät ensimmäiset opintielle 1700-luvun lopussa, kun Kuopio sai triviaalikoulunsa. Ensimmäiset kouluunlähteneet Väänäset, koulumies ja pappi saivat samalla nimekseen Venell. Ja sitten ajan kansanrunoilijoiden joukossakin oli Väänäsiä, muitakin kuin Pietari Väänänen. Suomalaisen Kirjallisuuden seuran kokoelmia katsellessani selvisi, että Pietari Väänäsen läheinen sukulaisuus kansanrunouden kuulun kerääjän Kaarle Aksel Gottlundin kanssa oli tehnyt terää: runojaan ja tallenteitaan on seuran kokoelmissa runsaasti.

Kuten monet varmaan tässä seurassa tietävät, Pietari Väänänen oli jo aikanaan paikkakunnallaan ”maailman viisaaksi” kutsuttu mies. Vuonna 1776 syntyneenä ja kotitilansa isännäksi 1791 tulleen hän toimi lautamiehenä ja valittiin Vähä-Savon kihlakunnan edustajaksi vuoden 1800 valtiopäiville Norrköpingiin. Hän palasi sieltä hopeapikari muistonaan, jota edelleen säilytetään toivottavasti suvun hallussa. Kun Suomen sota oli päättynyt, hänet va-

littiin vuoden 1809 Porvoon valtiopäiville puolustamaan suomalaisten näkökohtia keisari-suuriruhtinaalle. Kansallisen elämäkerraston mukaan hän oli lujatahtoinen ja sanavalmis. Tiedetään säädylle järjestettyjen kutsujen aikana isäntiin kuuluneen venäläisen haastatelleen häntä tulkin avulla. Reaktionsa oli: Tämä mieshän on nero.

Pietari Väänänen vaikutti elämäkerraston kirjoittajan mukaan ”tiedoillaan ja selvillä esityksillään” säätyynsä ja sen päätöksiin. Sääty myös käytti häntä edustajanaan lähetystössä ja valiokunnissa. Hän oli ainoa suomenkielinen edusmies aikana, jolloin ruotsinkieltä pidettiin tärkeänä valiokunnan jäseniä määrättäessä.

Murtolan kuten monen muun Väänäs-kodin seinässä on kopio Pietarin muotokuvasta, jonka Emanuel Thelning hänestä piirsi Porvoon valtiopäivien suurta yleiskuvaa maalatessaan.

Kansanrunoilijoiden sepitelmistä jälkimaailmaa kiinnostavat varsinkin Pietari Väänäsen ne runot, jotka hän loi aikansa hallitsijoille Ruotsin kuninkaalle ja Venäjän Aleksanteri I:lle. Jälkimmästä voidaan pitää aikansa edusmiesten johtaviin kuuluneen määrätietoisena viestinä. Kertoman mukaan runo oli syntynyt maaherra K.A. Ramsayn kehoituksesta ja keisarille toimitettavaksi. Runossa Pietari Väänänen kiitti keisaria: Hän ”Suomen suuren saatuaansa armon aukaisi ihanan: antoi rästit anteheksi, verot velkana olevat, jakoi jauhot vaivaisillen”.

Runossa todetaan, että keisari myös kehoitti kansan keskuudesta valitsemaan ne, jotka kertovat hallitsijalle sen yhteisistä tarpeista. Kiitoksen keisari sai etenkin siitä, että hän salli koko kansan ”uskollansa entisellä luojallensa lauleskella varsin vanhalla tavalla...”. Eli luterilaisuus Suomessa sai jatkoa.

Hyvät kuulijat, Loppiaisen grand tour tavallaan jatkui sitten avioliitossamme samalla, kun liityin oman sukuni, Tilkasten-Värrin sukuseuraan. Siitäkin suvusta on oltu säätyvaltiopäivillä, kun Kaarlo Värri toimi puheenjohtajana niiden loppupuolella.

Väänäset ovat suuri suku. Luonteeltaan sovittelevina ja yhteistyöhenkisinä Väänäsiä on sijoittunut laajalti yhteiskunnan eri aloille: luonnontieteilijöiksi, sotilaiksi, lääkäreiksi, diplomaateiksi. On kielitieteilijöitä, musiikkimiehiä, valtionhallinnon ja kunnallishallinnon virkamiehiä, arkkitehtejä. Talonpoikaislähtöisessä suvussa monet ovat omistautuneet maataloudelle käytännön viljelijöinä sekä alan virka- ja luottamusmiehinä.

Väänäsiä tapaa yllättäen eri yhteyksissä. Valta-kunnallisilla maanpuolustuskursseilla 60-luvulla meitä oli kaksi Väänästä, upseerismies ja minä, jotka

perustimme huviksemme kurssien Savon Saramäen osaston. Brysselissä 1970 kansainvälisen kongressin lounaalla pöytätoverinani oli nuori diplomaatti, joka ilmoittautui Väänäseksi. Kahta päivää myöhemmin olin Kajaanissa Marttojen suurkokouksessa. Nytkin pöytätoverinani oli Väänänen. Kerroin Brysselin sattumasta, jolloin hän totesi: Mutta hänhän on pookani!

Puhelimessa on tapahtunut vuosien mittaan paljon hämminkiä, kun luettelossa on ollut monia saman etunimen omaavia Väänäsiä Heikkejä Pekkoja Marjoja, Marjattoja, jopa professoreita.

1980-luvulla matematiikan professori Jouko Väänäsen varsin persoonallisen, puolustusvoimiin kohdistuneen protestin jälkeen toinen professori Jouko Väänänen, ahkera kolumnisti, sai runsaasti postia. Niissä kovin sanoin moitittiin kirjoittajaa mauttomasta teosta. Kolumnisti-Väänäsen piti erikseen seuraavassa kirjoituksessaan todeta, että kansakuntamme onneksi Väänäsiä on siunaantunut maahamme runsaasti, professori Jouko Väänäsiäkin

ainakin kaksi. Eivät heidän näkemyksensä aina käy yksiin!

Näin Väänästen sukuseuran juhluvuonna muuan asia on tullut mieleen. Suvun nuorin polvi ei juurikaan tunne juuriaan eikä sen varhaisempien aikojen Väänäsiä. Olisiko paikallaan suviseen aikaan, kun Savon luonto on kauneimmillaan, järjestää silloin tällöin yhden, kahden päivän retkiä eli grand tour suvun savolaisille lähtömaille ja esitelmin ja tutustumiskäynnein ohjata väki Suomen sodan aikaisten taistelujen ja Paavo Ruotsalaisen herännäisyyden maisemiin ja kertoa, mitä Arvid, Eero ja Armas Järnefelt, Juhani Aho, Minna Canth ja kaikki Suomen taiteen kulta-ajan kulttuuripersoonallisuudet tekivät Savossa Suomen kansallisen sivistyksen hyväksi. Samalla selvitettäisiin myös, mitä Savon kansa on aikojen mittaan Kustaa Vaasan ajoista lähtien saanut aikaan, meillä ja muualla.

Se tarina, hyvät ystävät, olisi myönteinen, sanoisiko, että suorastaan hellyttävä!

Marjatta Väänänen

Stipendinsaaja väitteli perunatohtoriksi

Yksi Väänästen sukuseuran opiskelustipendien (2005) saajista, FM Tiina Väänänen väitteli tohtoriksi 15.6. 2007 Helsingin yliopiston Maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa. Väitös käsitteli perunan myrkkijä ja tärkkelystä.

Peruna sisältää pääosin tärkkelystä, vettä sekä hyödyllisiä ravintoaineita. Viljellyssä perunassa (*Solanum tuberosum* L.) on luontaisesti myös myrkyllisiä yhdisteitä, glykoalkaloideja, joista käytetään usein nimeä ”solaniinit”. Perunanjalostuksessa käytetään viljejä *Solanum*-lajeja, jotta viljeltävän perunan kestävyys virus- ja bakteeritauteja sekä tuhohaittoja vastaan paranisi. Elintarvikekemian alaan kuuluvassa väitöskirjassaan Väänänen selvitti villien lajien ja viljeltävän perunan välisten hybridien glykoalkaloidirakenteita sekä -pitoisuutta. Väitöksessä tutkittiin myös hybridiperunoiden tärkkelyksen rakennetta.

Lajienvälisten somaattisten hybridien sisältämien glykoalkaloidien molekyyliarakenteita sekä pitoisuutta lehdissä ja mukuuloissa tutkittiin nestekromatografian ja massaspektromerian avulla. Hybridien glykoalkaloidisisältö näyttäisi olevan ihmiselle vähemmän myrkyllinen kuin nykyään viljeltävien lajikkeiden.

Hybridiperunoilla myös glykoalkaloidiprofiili

on parempi. Tätä Väänänen tutki kehittämällään menetelmällä (HPLC). Tulosten perusteella hybridiperunoiden glykoalkaloidiprofiilikin on ihmiselle edullisempi kuin nykyään viljeltyjen lajikkeiden.

Kolmen eri lajikkeen (Satu, Saturna ja Lady Rosetta), *S. acaulen* sekä lajienvälisten somaattisten hybridimukuloiden tärkkelyksen nanorakennetta tutkittiin röntgensirontamenetelmin. Ominaisuuksia määritettiin ensimmäistä kertaa suoraan raastamukulasta ilman tärkkelyksen eristämistä.

Väitöskirja ”Glykoalkaloid Content and Starch Structure in *Solanum* Species and Interspecific Somatic Potato Hybrids” on tavoitettavissa myös elektronisena osoitteessa etehsis.helsinki.fi. Lisätietoja tiina.vaananen@helsinki.fi.

Sukuseurassa iloitaan valmistuneesta työstä sekä muistamisesta esipuheesta.

Sukuseuran hallitus tiedottaa

Julkaisuja, stipendejä ja ajakohtaista

SUKUSEUROJEN KESKUSLIITOSTA voi tilata keskusliiton julkaisemaa Sukuviesti-lehteä, joka ilmestyy kuusi kertaa vuodessa. Kestotilauksena lehti maksaa 22 € jäsenseurojen jäsenille kuten sukuseuramme jäsenille.

Muista ilmoittaa osoitteen muutoksista, muuten Sukupuulehtikään ei tule!

Vanhoja Väänästen sukupuu -julkaisuja ja sukuseuran historiikkiä sekä Kalle Väänäsen ”Savolaesta sanarrieskoo” CD:tä voi tilata Sukuseurojen Keskusliiton toimistosta osoitteesta:

Sukuseurojen Keskusliitto
Savilankatu 1 B
00250 Helsinki
09-43699450
toimisto@suvut.fi

HINTOJA (postituskulut veloitetaan lisäksi):

Sukupuu 1–11 4 euroa,
Sukupuu 12 (Väänästen varsiteiltä) 30 euroa
Sukupuu 13 5 euroa
Sukupuu 14 pehmytkantinen 15 euroa/
kovakantinen 35 euroa
Sukupuu 15 10 euroa

Kalle Väänäsen ”Savolaesta sanarrieskoo”
CD-levy 15 euroa

Sukuseuran kokousten ja tapahtumien yhteydessä tuotteita myydään edullisemmin.

Sukuseura tukee Väänäs-sukuisia opiskelijoita stipendein. Säännöt ja syksyisin olevat hakuohjeet löytyvät Internet-sivuilta. Stipendien hakuaika ilmoitetaan keväällä jäsenkirjeessä ja seuran www-sivuilla.

Ajankohtaisia asioita valokuvien kera löydät sukuseuran Internet-sivuilta: www.vaanastensukuseura.fi

HALLITUKSEN EHDOTUS 5.4. 2008 PIDETTÄVÄÄN VUOSIKOKOUKSEEN SUKUSEURAN SÄÄNTÖJEN MUUTTAMISESTA:

3 § JÄSENET

Muutosehdotus, pykälän 8. kappale:

Jos jäsen on jättänyt maksamatta toimintavuoden jäsenmaksun, hallitus voi todeta hänen eronneen sukuseuran jäsenyydestä. Seurasta erottamisesta päättää seuran kokous.

5 § SUKUKOKOUS

Muutosehdotus, 4. ja 5. alakohta:

- valitaan seuran esimies ja varaesimies seuraavaksi kolmivuotiskaudeksi
- valitaan viidestä yhdeksään (5-9) hallituksen jäsentä seuraavaksi kolmivuotiskaudeksi

6 § VUOSIKOKOUS

Muutosehdotus, 2 kappale, 3. alakohta:

- päätetään vastuuvapauden myöntämisestä seuran hallitukselle

7 § HALLITUS

Muutosehdotus, 2 kappale:

Hallitukseen kuuluu sukukokouksen seuraavaksi kolmivuotiskaudeksi kerrallaan valitsemina esimies, varaesimies ja viidestä yhdeksään (5-9) jäsentä.

Muutosehdotus, 4. kappale:

Hallitus kokoontuu esimiehen tai varaesimiehen kutsusta tai kun vähintään kaksi (2) hallituksen jäsentä sitä vaatii. Hallitus on päätösvaltainen, kun esimies tai varaesimies ja vähintään puolet jäsenistä on kokouksessa läsnä.

Muutosehdotus, 5. kappale:

Hallitus valitsee seuran sihteerin ja taloudenhoitajan sekä toiminnassa tarvittavat toimikunnat ja muut toimielimet. Hallitus määrää toimihenkilöiden palkkiot.

Kutsu sukuseuran vuosikokoukseen 5.4.2008 Joensuuhun

VÄÄNÄSTEN SUKUSEURA RY:N vuosikokous pidetään Joensuussa, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun luentosalissa Sirkkalantie 12 A lauantaina 5.4.2008 klo 12.00. Ilmoittautuminen ja lounas alkavat klo 11.00. Kokouksen päätyttyä on ammattikorkeakoulun ja Joensuun kaupungin sekä kaupungintalon esittely. Isäntinä Joensuussa ovat Seppo Väänänen ja Risto Väänänen.

Vuosikokouksessa käsitellään sukuseuran sääntöjen 6 §:n asiat ja sääntöjen muuttaminen. Hallitus esittää sääntöjen muuttamista muun muassa siten, että hallitus voi todeta jäsenen eronneen sukuseurasta jätettyään jäsenmaksun maksamatta, esimiesten määrä muutetaan kolmesta kahteen, hallituksen jäsenten määrä nostetaan kolmesta 5-9 jäseneseen ja varajäsenet poistetaan kokonaan. Sääntöjen muutosehdotus kokonaisuudessaan edellisellä sivulla.

Vuosikokouksen käsiteltäväksi tarkoitetut ehdotukset on jätettävä kirjallisesti esimiehelle tai hallitukselle kaksi viikkoa ennen vuosikokousta.

Seuran sukututkimustoimikunta kertoo sukututkimuksen tilanteesta, ottaa vastaan sukutietoja ja vastaa mahdollisiin kysymyksiin ennen

vuosikokousta klo 9.00–11.00. Osallistujia pyydetään tuomaan tietoja sukuhaarastaan eli omien tietojen lisäksi vanhempien isovanhempien ja heidän esi-isien ja -äitien sekä lasten syntymäajat ja -paikat sekä kuolinajat. Valokuvat ja tarinat elävöittävät sukuhaaran historiaa. Tietoja voi myös lähettää sukuseuran hallitukselle tai sukututkimustoimikunnalle. Tervetuloa kuulemaan sukututkimuksesta ja osallistumaan siihen. Tilaisuuteen on vapaa pääsy.

Kokouksen yhteydessä on myytävänä seuran tuotteita alennettuun hintaan mm T-paita (7 €), kuivamustekynä (1 €), vanhoja Väänästen Sukupuita (alk. 2 €).

Osallistumisesta kokoukseen ja/tai sukututkimustilaisuuteen pyydetään ilmoittamaan 25.3.2008 mennessä sukuseuran esimiehelle Pentti Väänäselle, Kotikatu 6 E 11 33710 Tampere, puh 040-7217605 tai sähköpostilla: pentti.vaananen@suomi24.fi. Myös uudet jäsenet ovat tervetulleita!

Hallitus

Sukukokous ja Väänästen sukujuhla 2.–3.8.2008 Rantasalmella

VÄÄNÄSTEN SUKUJUHLA ja Väänästen Sukuseura ry:n 14. sukukokous pidetään 2.–3.8.2008 RANTASALMEN PERUSKOULUN YLÄASTEEN JUHLASALISSA OSOITTEESSA KOULUTIE 8, 58900 RANTASALMI. Sukukokoukseen ovat tervetulleita kaikki Väänäs-sukuiset perheineen.

Lauantaina 2.8. kokoonnumme puolelta päivin ja teemme kotiseuturetken. Illaksi järjestämme myös ohjelmaa. Sunnuntaina 3.8. aloitamme seppeleenlaskulla sankarimuistomerkillä ja messulla

Rantasalmen kirkossa. Lounaan jälkeen on sukujuhla ja lopuksi Väänästen Sukuseuran sukukokous.

Rantasalmen kokoontumisesta hallitus tiedottaa Internetissä sukuseuran sivuilla www.vaanas-tensukuseura.fi ja kevään jäsenkirjeessä, jossa on myös virallinen kokouskutsu. Varatkaa aika kalenteriin ja menkäämme joukolla Rantasalmelle!

Hallitus